

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

מסכת חולין, דף ב

א. הביטוי 'הכל שוחטין' וכיוצא בזה בדברי התנא, האם משמעותו לכתחילה או די'עבד?

לשון 'הכל...' / פעמים משמעותו לכתחילה כגון 'הכל סומכין', ופעמים אינו מורה על לכתחילה, כגון 'הכל מעריכין... ונודרין' [שהרי אין לידור לכתחילה, שאפילו רבי יהודה אינו מתיר אלא ב'הרי זו' ולא ב'הרי עלי' וכד'].
ואולם לשון משנתנו 'הכל שוחטין' משמעותה לכתחילה, שכן משמע מהמשך הדברים: 'ושחיתתן כשרה' – לשון המורה על די'עבד, הא ברישא לכתחילה.
[ובין שהמכוון לכתחילה בין שהמכוון בדי'עבד, לשון 'הכל' בא לרבות דבר מה, כפי שפרשו בתחילת מסכת ערכין. ואף 'הכל שוחטין' בא לרבות, כדלהלן].

ב. שחיתת טמא במוקדשין או בחולין הנעשים על טהרת הקודש – מה דינה לכתחילה ובדי'עבד?

הטמא לא ישחוט לכתחילה בהמת המוקדשין, גם אם נזהר שלא לטמא הבשר וכגון ששחט בסכין ארוכה. גזרו חכמים שמא יטמאם והלא מוזהר מהתורה לשמרם מכל טומאה (משמרת תרומתי). עבר ושחט ואומר ברי לי שלא נגעתי – שחיתתו כשרה. והוא הדין אם אינו לפנינו לשאלו, ואחרים אומרים שלא נגע – כשרה (ואפילו בסכין קצרה).
ע' ט"ז יו"ד א סק"ג. ומה שנראה מדבריו שבארוכה שחט לכתחילה, כבר תמה על כך בספר לב אריה).
[לדברי שמעון התימני, מדין תורה אי אפשר לטמא לשחוט במוקדשין, שלדעתו צריך שיהא השחוט לפני ה' – בעזרה (עפ"י זבחים לב)].

התוס' צדדו שמא כשחט ברשות הרבים, כגון בעזרה – אף אם לא ראו אחרים את שחיתתו ואינו לפנינו לשאלו – אין מטמאים את הבשר בספק [ובגמרא מדובר ברשות היחיד, כגון בבמה]. אבל בתירוץ אחד כתבו שאין לטהר מספק כי ברוב פעמים אין יכול ליוהר מליגע. והרמב"ן חלק על טעם זה [שלדעתו אף ספק הרגיל טהור ברה"ר] ופירש שקדשים הצריכים שימור אסור להקריבם אף בספק טומאה ברה"ר.

בחולין שנעשו על טהרת הקודש, אפילו למאן דאמר כקודש דמי, מותר לכתחילה לטמא לשחטם בסכין ארוכה ואין חוששים שמא יגע (הואיל ואין מוזהרים על טומאתם אלא מדרבנן. רש"י. והרמב"ן נקט שאין איסור לטמא מדעת, אף לא מדרבנן).

שחט ואין ידוע אם נגע אם לאו, לפי מה שצדדו התוס' לטמא אף ברשות הרבים מפני שרוב פעמים אין יכול להזהר, נראה שהוא הדין גם בזה. והרמב"ן חלק וכתב לטהר, שדוקא במוקדשים פסול משום 'הסח הדעת'.

דין שחיתת חרש שוטה וקטן – להלן יב.

נדירת הקדשות לכתחילה – בנדרים ט-י.

דף ג

ג. האם צריך שהשוחט יהא מומחה בהלכות שחיטה ומוחזק ורגיל בשחיטה, או שמא אף סתם אדם כשר?

לדעת רבינא, לכתחילה צריך שיהא ידוע שהשוחט יודע לומר הלכות שחיטה ואף על פי שאינו מוחזק כשוחט, שלא ראינוהו שוחט כמה פעמים ללא תקלה. ולפי לשון אחרת אמר רבינא להפך; צריך לכתחילה שיהא מוחזק ששחט כהוגן שתים ושלוש פעמים ללא שנחלש והתעלף, ואעפ"י שאינו ידוע לנו אם יודע הלכות שחיטה. ובדי'עבד ששחט, בודקים אותו אם יודע לומר הלכות שחיטה – מותר לאכול משחיתתו, ואם לאו אסור. וללשון

אחרונה – אם שחט ואמר ברי לי שלא נתעלפתי שחיתו כשרה. ואם אינו לפנינו, רק ראוהו אחרים – שחיתו כשרה.

א. התוס' כתבו לשמוע מדברי הגמרא שלרבינא אם בדקוהו ולא ידע הלכות שחיטה שחיתו פסולה אפילו אחרים רואים אותו, ותמהו על כך מהגמרא להלן. והרמב"ן ועוד ראשונים כתבו שדוקא אם אין אחרים רואים – שחיתו פסולה לרבינא, אבל רואים – כשר. והריטב"א נסתפק לומר שאפילו לכתחילה שוחט ואחרים רואים, כיון שהוא בן דעת.

ב. לכתחילה אין למסור לו לשחוט על סמך שיבדקוהו בהלכות לאחר השחיטה, שמא לא יבדקוהו או מפני חשש הרואים שיאמרו שאין צריך לבדוק (ראשונים).

ג. הריטב"א צדד שלהלכה די בשתי פעמים לעשותו 'מוחזק' [ומה שאמרו 'שתים ושלש' – מפני מחלוקת התנאים בכמה פעמים נוצרת חזקה]. והרמ"א כתב: שלש פעמים. ויש אומרים: הכל לפי תכונת נפשו של האדם.

אמרו בגמרא ששאר אמוראים שלא פרשו המשנה כרבינא חולקים וסוברים שאין צריך שנדע מתחילה אם יודע הלכות שחיטה, כי רוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם (וכן יש ברייתא להלן יב.). וכן אין חוששים לעילפון, הלכך שחיתו סתם אדם כשרה אף לכתחילה (רש"י ותוס').

א. להלכה נוקטים שרוב מצויים אצל שחיטה. וכתבו הגאונים שלאחר השחיטה והוא לפנינו, צריך לבדוק שהוא בקי. וכן פסק הרמב"ם והרשב"א ור"פ [אבל אין צריך לבדוק קודם שחיטה דוקא אלא מוסר לו לשחוט לכתחילה ואין לחוש שמא ישכח לבדוק, שהרי בדיעבד כשר ללא בדיקה. רמב"ן ורשב"א ורא"ש; טו"ד א.]. ואם אינו לפנינו כשר [ונסתפק הרמב"ן אם צריך בדיקת סימנים ששחט רובם, או סומכים ששחט ובדק].

ולדעת הרי"ף אף לכתחילה אין לשחוט ללא בדיקת השוחט. [ופירש הגר"א שפסק כרבינא דבתראה הוא, אך רק לענין לכתחילה ולא לענין דיעבד מפני הסוגיא דלהלן יג.].

ולדעת בעל העיטור (מובא בטור א) אפילו הוא לפנינו אין צריך לבדוק לאחר שחיטה. וכן גטה הרא"ה וכן נקט הריטב"א לעיקר.

ונוהגים שאין אדם שוחט אלא אם נטל קבלה מחכם, ואין החכם נותן לו קבלה עד שידע בו שהוא יודע הלכות שחיטה ובקי בידי (ע' רמ"א ריש י"ד. וע"ש בסעיף ב על טיב הידיעה הנצרכת).

ולענין עילפון כתבו כמה ראשונים שלהלכה אין חוששים כלל ואין צריך לשאלו (רמב"ן ורשב"א ועוד). והטור (י"ד א) כתב עפ"י הרי"ף והרא"ש שצריך לשאלו אם לא נתעלף.

וכתב הרמב"ם (ד, ג) שלא ישחוט בינו לבין עצמו עד שישחוט בפנינו פעמים רבות עד שיהא רגיל וזריז. 'חומר הוא שהחמיר ליראי חטא. ונכון הוא לחוש בזה לכתחילה' (רשב"א ד:). ולדעת הרמב"ן ובעל העיטור מותר לכתחילה לשחוט.

ב. אם יודעים שאינו יודע הלכות שחיטה, אפילו בדיעבד שחיתו פסולה אם לא ראינוה מתחילה ועד סוף (תוס' ורשב"א (ד: עפ"י גמרא להלן ט). ואפילו אמר אחר כך ברי לי שלא שהיתי ולא דרסתי וכו' – אין שחיתו כשרה כיון שבשעת השחיטה לא היה מודע להקפיד בדבר, שמא לא שם לב ופסל (ראשונים עפ"י ר"י הזקן).

ונראה שאם עומד על גביו ורואהו, מותר למסור לו לשחוט אף לכתחילה (רשב"א ד:).

נשים ועבדים כשרים לשחוט לכתחילה אם הם מומחים, ובדקים הסכין לעצמם (רשב"א ד: מאירי יג. וכן נקטו התוס' ריש המסכת ובדף טו: שנשים כשרות לכתחילה, שלא כהלכות א"י שלא ישחטו). ויש אומרים שהמנהג שאינן שוחטות (ע' בפוסקים י"ד א מהאגור).

דפים ג – ה

ד. מה דין השחיתות הללו:
א. שחיתת כותי.
ב. שחיתת ישראל מומר.

א. לדעת התנאים שהכותים גרי אריות הם (וכן אמרו בגמרא בדעת רב אשי) – שחיתתם פסולה כשחיתת נכרים. לדעת האומרים גרי אמת הן (וכן נקטו אביי ורבא בפירוש סתם משנתנו), תלו זאת בגמרא במחלוקת התנאים אם אפשר לסמוך על כך שהחזיקו בשחיטה ובדקדוקיה; לתנא קמא, הואיל ופסולי השחיטה אינם מפורשים בתורה [וגם עיקר שחיתת עוף אינה מפורשת בכתוב] – אין החזקתם בשחיטה חזקה. ולדברי רשב"ג, כל מצוה שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל. וכן נקטו אביי ורבא בפירוש סתם משנתנו – הלכך שחיתתם כשרה.

וכל זה כששוחט הכותי לעצמו, אבל כששוחט עבור ישראל – חשוד הוא להכשילו, הלכך צריך שיהא ישראל עומד על גביו בשעת השחיטה ורואהו. לאביי, 'עומד על גביו' בדוקא, ולרבא אפילו יוצא ונכנס כשר לכתחילה, שהלה ירא לפסול השחיטה.

בא ומצאו ששחט – חותך כוית ונותן לו. אכלו – מותר לאכול משחיטתו. לא אכלו – אסור. [מצא בידו קבוצת ציפורים שחוטות – קוטע ראש של אחת מהן ונותן לו. אכלו – מותר לאכול כולן. ובלבד שלא יראה לו מאיזה ציפור נתן לו (רב מנשה), וימסמס הראש כך שאין לו בו סימן הכר (רב משרשיא), ואז כולן מותרות. אפשר שבדיעבד שלא מסמסו, וכעת אינו לפנינו לבדוק, אין חוששים שמא היה לו סימן. חו"ב].

א. היה הכותי שוחט בשביל עצמו – שחיטתו כשרה לכתחילה כנ"ל [לרשב"ג], ואין צריך לבדוק אם אוכל. ורק כששחט עבור ישראל צריך בדיקה משום חשש הכשלה, כאמור (רמב"ן ועוד).

ב. אין למסור לכותי לשחוט לכתחילה [כשאין ישראל עומד שם] על סמך הבדיקה שלאחר מכן, כי שמא ישכח מלבדוק או שמא יראו אחרים ויכשירו שחיטתו ללא בדיקה (ראשונים).

ג. כתבו התוס' שאין צריך בדיקת סכין ע"י ישראל, שכיון שישראל עומד על גביו [ורואהו בודק הסכין. רמב"ן] או יוצא ונכנס – מתירא ובודק את הסכין כראוי. והריטב"א כתב שמדובר כשישראל בודק הסכין ונותן לו (שמא סובר שלעולם יכול להישמט ולומר לא הרגשתי בפגימה הלכך אין מועיל ישראל עו"ג). וגם אם בודק לאחר השחיטה כשר בדיעבד (ריטב"א ה:).

ד. כותי ששחט בהמת ישראל ואין אפשרות לבדוק על ידי אכילה; כתבו התוס' שלרבא מותר בדיעבד אפילו לא היה ישראל נכנס ויוצא, שבדיעבד יש לסמוך על כך שמתירא לפסול הבשר של ישראל. ורק כשהוא לפנינו צריך בדיקה כיון שאפשר לברר. ובספר תורת חיים נטה מדבריהם.

ובדעת אביי [כאשר נכנס ויוצא, או שמא אפילו בא ומצאו ששחט], תלוי הדבר בשני תירוצי התוס' האם כשר בדיעבד כשא"ל לבדוק, אם לאו. והרמב"ן והריטב"א נקטו לפסול (ואף בדעת התוס' כתב בספר לב אריה ד.) שלפי המסקנא אין חילוק בין יוצא ונכנס לבא ומצאו, ולא כתבו התוס' אלא לפי הסלקא-דעתין בגמרא).

ה. 'עומד על גביו' – דוקא, ולא ברואהו מרחוק, שזה גרוע הרבה מיוצא ונכנס (ריטב"א).

כל זה מעיקר דין המשנה, אבל רבי חנן מסר בשם בר קפרא שרבן גמליאל (רש"י: בנו של רבי יהודה הנשיא. והתוס' צדדו שהוא ר"ג דיבנה) ובית דינו נמנו על שחיטת כותי ואסורה, אפילו ישראל עומד על גביו (רבי יעקב בר אידי). ובתחילה לא נתקבל האיסור, וכן העידו על רבי יוחנן ורבי אסי שאכלו משחיטת כותי. ואולם לאחר מכן גזרו עליהם להיותם כעובדי כוכבים גמורים, כדלהלן ו.

וכן נפסק להלכה, שעתה הכותים דינם כעובדי כוכבים (יו"ד ב,ח).

וקודם שגזרו עליהם נאמנים, כרשב"ג (כ"מ ברמב"ם שחיטה ד,טז ע"ש כס"מ. וכ"כ הש"ך בדעתו). והרמב"ן והרשב"א (ה:): נקטו כתנא קמא שאין נאמנים אלא בדבר הכתוב. והגר"א (ביו"ד קיט,ז) כתב שהלכה כרבי אלעזר שאפילו קודם שגזרו עליהם להיותם כגויים, אינם נאמנים ושחיטתם פסולה אם אין ישראל עומד על גביהם ורואה.

וכן צדוקים ובייתוסים – שחיטתם אסורה אלא אם אחרים עמדו על גביהם וראו השחיטה וגם בדקו להם סכין (שו"ע שם עפ"י רמב"ם). וכתבו הפוסקים שהקראים בזמן הזה שחיטתם אסורה אפילו ישראל עומד על גביו תשובת ר' בצלאל ג; ש"ך שם סקכ"ד).

ב. כמה מומרים הם, החלוקים בדיניהם; –

מומר לאכול נבלות לתאבון; לדברי רבא (וכן נקט רב אשי), בודק ישראל סכין ונותן לו ומותר לאכול משחיטתו. וכשר הדבר לכתחילה כיון שאינו חשוד לפסול רק חשוד מלטרות אחר סכין יפה. לא בודק סכין ונתן לו – לא ישחוט. ואם שחט – בודק סכינו אחריו; נמצא הסכין יפה – מותר לאכול משחיטתו. ואם לאו – אסור. אין הסכין לפנינו לבדקה – אסור לאכול משחיטתו גם אם אחרים ראו שחיטתו, כי חוששים שמא בסכין פגומה שחט.

ואין המומר נאמן לומר בדקתי הסכין (רמב"ן). ואפילו יש לפניו בשר התר אחר ואכל את זה – אין סומכים על אכילתו של זה להחזיק בכשרות (כן דקדק הריטב"א).

אמרו בגמרא (ג:): שאביי חולק וסובר שאין המומר שוחט לכתחילה ע"י בדיקת סכין. והטעם, כיון

שהורגל בנבלה נעשה לו הדבר כהתר (ד: וצ"ע בלשון הרמב"ן דלא אשכחן מאן דפליג ארבא. ושמה כוונתו מאן דפליג בהדיא).

א. הלכה כרבא (רמב"ם שחיטה ד, יד; רשב"א ועוד). ואולם הרי"ף השמיט דין זה. ויש מי שפרש בדעתו שפוסק שאין לסמוך לכתחילה על החזקה דלא שביק התיירא ואכל איסורא [וכדרך שפסק הרי"ף שצריך לכתחילה לבדוק השוחט שהוא מומחה בהלכות] (עפ"י חדושי הגרנ"ט גטין סי' פג).

ב. אין ליתן לכתחילה למומר לשחוט על סמך שיבדקו הסכין אחרי השחיטה – שמא ישכח ולא יבדוק, או מחשש הרואים שימסרו לו לשחוט ללא בדיקת סכין (ראשונים).

ג. יש אומרים שבמומר אין להניח רוב המצויין אצל שחיטה מומחין הן וצריך לבדוקו בהלכות (ערמב"ם ד, ריטב"א). אך דעת הרמב"ן נראה שדינו כישראל לכל דבר חוץ מבדיקת סכין.

ד. החשוד על איסור דרבנן [באכילת נבלה לתאבון], יש אומרים שאין להאמינו על השחיטה, כי חוששים שיוזלזל באיסור דרבנן שיש בשחיטות ובדיקות [כגון שהייה במיעוט בתרא] (חסד לאברהם יו"ד סו"ס"ה. וכן נקט בשבט הלוי ח"ב ב). ויש חולקים וסוברים שכשר, שבאיסורים דרבנן תולים לקולא [כשם שאמרו בגמרא שסברא לומר בזה 'לא שביק היתרא ואכל איסורא'] (עפ"י שו"ת בית יצחק יו"ד ח).

ה. יש מי שכתב שבזמננו כל החשוד על אכילת נבלות לתאבון אין סומכים על נאמנותו לענין כשרות, ואין ליתן לו סכין בדוק ולאכול משחיטתו (עפ"י בית הלל יו"ד ב. וע' שמלה חדשה ב, ב, שאעפ"י שכל הפוסקים האחרונים לא כתבו כן, ראוי לחוש לדבריו והמורה ידון לפי הענין [וכן הביא דעה זו באגרות משה יו"ד ח"א א, לפסול שחיטת מחלל שבת בצינעה בזה"ו. וע"ע שם יו"ד ח"ג ב; או"ח ח"ד צה ואה"ע ח"ד סו"ס"ד]).

מומר אוכל נבלות להכעיס – שחיטתו פסולה אפילו נמצאת סכיניו יפה, שמועד לנבל בכוונה בידיים (רש"י). והתוס' פרשו שאינו נקרא 'בר זביחה'. ולדבריהם משמע שאפילו אחרים רואים אותו פסול, וכן פסק רבנו ירוחם ומהרי"ל (קצד). וכן נפסק בשו"ע (יו"ד ב, ה, ובש"ך. והב"ח כתב שמדרבנן הוא), אבל לפרש"י משמע שכשר כשגדול עומד על גביו. וכן נקט הרשב"א (ד: ומ"מ כתב שאין שוחט לכתחילה אפילו בשעומדים על גביו, שחוששים שיתנכל לקלקל), וכן משמע בריטב"א. ולפרש"י אינו אלא ספק נבלה, וברה"ר היא טהור (עפ"י אג"מ אה"ע ח"ב כ, א). כתבו פוסקים שכל שאין ידוע לנו שעושה להכעיס, אנו מחזיקים אותו במומר לתאבון (עפ"י תבואות שור ב; דובב מירשים ח"א ל).

מומר לעבירה אחת ולא לאכילת נבלות, כגון מומר לערלות – כפי שפרשו דברי הברייתא הריהו כשר לשחוט. [ולדעת רבי מאיר (בבכורות ל. ובסנהדרין כז). מומר לדבר אחד נחשד למומרות לכל התורה כולה. ואין חילוק בין צנעה לפרהסיא עפ"י תוס' יד. ומהר"ם].

א. לדעת הרא"ש והרשב"א (בתורת הבית א וכן נקט כעיקר בחדושי ד: ועוד, נאמן הוא לכל דבר ואין צריך למסור לו סכין בדוקה (ובקובץ ענינים (ה רע"א) דייק כן ממשמעות דברי רש"י שיהושפט אכל משחיטת אחאב ללא שום בדיקה. אך ע' בחת"ס). ולדברי הרמב"ם (שחיטה ד, יד) צריך ישראל כשר לבדוק סכין קודם שחיטתו, ואף בדיעבד פסול ללא בדיקת סכין (וכן נקטו הפוסקים. ע' בשו"ת מהרי"ל קצד; פמ"ג ותב"ש יו"ד ב, ו; אג"מ יו"ד ח"א א. עע"ש. וע"ע משך חכמה ראה יב, כא).

ומכל מקום אין כשר לקהל להעמיד לכתחילה שוחט כזה (ע' יו"ד א; משיב דבר ח"ב ה; שבט הלוי ח"ב סו"ס"י ב).
ב. היה מבעט במצוה אחת, משמע מרש"י (ד: ד"ה מומר לערלות) שהרי הוא כמומר לדבר אחד שאינו מומר לכל התורה (וכ"מ בשו"ת הריב"ש (ד) שהמומר לדבר אחד אפילו להכעיס, אינו כמומר לכל התורה. וכ"כ החזו"א (ב, כב) בדעת הרא"ש). ואילו בדעת הרמב"ם (גזילה יא, ב) כתבו שדינו כמין ואפיקורוס ששחיטתו פסולה (ער"ן פ"ב דע"ז; כס"מ שחיטה ד, יד. וכ"מ בשו"ע חו"מ תכה ובי"ד ב; משנ"ב לט סק"ו). וכ"כ הר"ן והרא"ה. (הדבר שנוי במחלוקת האמוראים בהוריות יא. ונחלקו הראשונים בפסק ההלכה).

ג. אין נעשה מומר בפעם אחת שעובר (עפ"י תוס' להלן יד רע"א).
ד. העובר על איסור שהוא קל בעיני ההמון ומורים בו היתר מחמת חסרון ידיעה – אין נחשב 'מומר', ואף לדעת הרמב"ם אין צריך לבדוק לו סכין (עפ"י שו"ת מהרי"ל קצד; שמ"ח ב, י; שו"ע הגר"ז יו"ד ב בקו"א סק"ח).
ה. מי שיצא עליו ריגון שהוא מומר לעבירה שנפסל על ידה לשחיטה, יש מי שכתב שאפילו בקול שאינו פוסק אינו נפסל מדינא, ואולם רשאים הקהל להעבירו מתפקידו (עפ"י דברי חיים יו"ד ד). ובאגרות משה (יו"ד ח"א א) נקט לפוסלו מן הדין.

מומר לעבודת כוכבים; לדברי רב ענן אמר שמואל מותר לאכול משחיטתו (אף לכתחילה. ערשב"א), שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שנהנה מסעודת אחאב. והשיבו על דבריו מהברייתא שהמומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא – שחיטתו אסורה.

א. היה אדוק לע"ז ועובד לה תמיד, שחיטתו אסורה אפילו לרב ענן, מחשש ששחט לעבודת כוכבים (תוס' עפ"י הסוגיא להלן יג. וע' במובא שם). ויש מקלין בהנאה (מובא במאירי יג, ודחה דבריהם).
ב. שחיטת מומר לעכו"ם פסולה מדאורייתא. וכן במומר להכעיס [לדעת התוס' והרא"ש ועוד] (עפ"י ש"ך יו"ד ב סקט"ז. ויש שיצאו לחדש שמומר לחלל שבתות דינו כמומר לכל התורה מדרבנן ולא מהתורה. ע' דרכ"ת סקע"ה).
ומשמע ששחיטת מומר לעכו"ם פסולה אפילו ישראל עומד על גביו ובודק סכין ונותן לו, ואפילו לדעת המכשירים בכגון זה במומר אוכל נבלות להכעיס. כ"מ ברשב"א, שמומר לכל התורה דינו כעכו"ם. וכ"כ בראש יוסף. ונראה הטעם משום שאינו נחשב 'בר זביחה'.
ג. הרמב"ן (יד). נסתפק האם בהמה שנשחטה ע"י מומר לע"ז מטמאה משום נבלה כשחיטת נכרי אם לאו (וע"ע בספר שלמי שמעון להלן יג).

המומר לכל התורה אפילו אינו עובד עכו"ם ולא מחלל שבת בפרהסיא – שחיטתו פסולה (רבנו ירוחם; יו"ד ב, ה. וע' פרטי דינים בפמ"ג שפתי דעת סקי"ז).

א. האפיקורוס, והוא הכופר בתורה ובמשה רבינו – הרי הוא כעכו"ם ושחיטתו נבלה (רמב"ם ד, יד). ומי שאינו מאמין לדברי רבותינו ז"ל, דינו כמומר לעכו"ם ולחלל שבתות (עפ"י תשובת הרשב"א ח"ז קעט. מובאת בב"י יו"ד קיט, יא ובש"ך שם, ובדרכי משה קכד).
ב. בזמן הזה, בניהם ותלמידיהם של מחללי שבת נחשבים כאנוסים וכתינוק שנשבה לבין העכו"ם (עפ"י חזו"א ב, כח. ויש מורים לדונם כספק. ויש מי שצדד בזמן הזה שהכפירה הומה בראש כל חוצות, שמא אין חומר של 'פרהסיא' למחלל שבת בפני עשרה. ע' אג"מ או"ח לג; חדושים ובאורים להלן יג. וע"ע בשו"ת בנין ציון החדשות כג; אחיעזר ח"ד ג; אג"מ אה"ע ח"ב כ, ג-ד).
ג. יש אומרים שהמומר לחלל את יום הכפורים בפרהסיא, דינו כמומר לחלל שבת (עפ"י תבואות שור ב, טו בדעת הרמב"ם. וע' פרי מגדים פתיחה כוללת להל' שבת ד"ה עוד זאת; בית הלוי ח"א יח; אמת ליעקב ר"פ בהר).
ד. עוד בדיני מומר – ע' להלן ה; הוריות יא; ע"ז כו.

דף ד

ה. א. מצת כותי – מה דינה בפסח?
ב. האם אפשר לסמוך על הכותים במצוות המפורשות בתורה או במצוות שאינן מפורשות אבל ידוע לנו שהחזיקו בהן?
ג. מה דין חמצם של עוברי עבירה לאחר הפסח?

א. מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, שבקיאים בשימור (וכן סובר רשב"ג, מפני שהחזיקו במצוה זו. וכן דעת סתם מתניתין לאביי ורבא). רבי אלעזר אוסר (באכילה כל ימות הפסח) לפי שאין בקיאים בדקדוקי מצות.
א. מדובר שהעיסה של ישראל שעשאה הכותי מצה, שאם של הכותי הלא אסור בלאו הכי משום שגזרו על פתם בימי עזרא (רבנו תם). ומשמע שאם היא שייכת לכותי, אפילו ישראל מכניס הבצק לתנור אסור, והחמירו בפת כותי יותר מפת עכו"ם.
ע' חו"ב עפ"י רמב"ן יג. שהחמירו בפת כותי אף כשאינו פלטר ישראל שלא כבפת עכו"ם.
ב. מדובר שידוע שהכותי עצמו סומך על המצה לאכלה בפסח ולצאת בה ידי חובתו בלילה, אבל בלאו הכי יש לחוש שמא מכשיל את ישראל באיסור (תוס' כאן ובגטין י. ועתוס' סוכה כג: שפירותיו שנותן לישראל צריך לעשרן בודאי ולא מספק).

ב. לתנא קמא בברייתא, מותר לסמוך על הכותים במצוות המפורשות בתורה, שודאי עשאו כדינן (ואפילו אין ידוע לנו אם החזיקו בה אם לאו).
ראשונים עפ"י גטין י).

לדברי רבי אלעזר אסור אפילו אם ידוע שהחזיקו בהם, כגון במצה – מפני שאין בקיאים בדקדוקיה.
ולדברי רשב"ג, כל מצוה שהחזיקו בה סומכים עליהם אפילו אין הלכותיה מפורשות בתורה, כגון שחיטה.
א. יש אומרים שלרשב"ג דוקא מצוה שהחזיקו אבל אם אין ידוע לנו שהחזיקו, אפילו כתובה בתורה אין סומכים עליהם (כן נקטו הרשב"א והר"ן. וכן צדדו בתוס', אלא שהם נקטו (ע' בדבריהם בגטין י) שאין הדבר ודאי לבעל הגמרא).
ודעת הרמב"ן שלמסקנא במצוה הכתובה כשר אפילו לרשב"ג כמו לת"ק, אעפ"י שלא ידענו אם החזיקו.
ב. מדובר כשיודעים שהכותי עצמו סומך על כשרות הדבר, אבל בלאו הכי הריהו חשוד על הכשלת ישראל, כנ"ל.

ג. חמצם של עוברי עבירה (שאינם מבערים החמץ בפסח) – מותר מיד לאחר הפסח, מפני שהם מחליפים אותו בחמץ נכרי שהוא מותר, שאעפ"י

שחשודים על איסור חמץ מפני הפסד ממון, לאחור הפסח שיש להם אפשרות של התר אינם חשודים על האיסור. ומבואר בגמרא שדין זה נכון הן לרבי יהודה האוסר חמץ שעבר עליו הפסח מהתורה, הן לרבי שמעון האוסר מדרבנן. [ומכאן סייעו לרבא שנקט להסתמך על ההנחה 'לא שביק היתרא ואכל איסורא'. ואביי חולק].

א. מבואר בראשונים שאפילו לדעת רבי יהודה האוסר חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח, אנו מניחים שהחליפו את חמץ אצל נכרי בחמץ שנילוש לאחר הפסח. ו'מיד' היינו לאחר שיעור לישנה. ואם מדובר בחמץ אפוי (שאינו אסור משום פת עכו"ם) – בכדי שיילוש ויאפה (עפ"י תוס' ורמב"ן).

ב. מדובר באופן שמצוי להחליף אצל נכרי היום או מחר, כדברי הרמב"ן [ואף אם צריך להתעכב קצת בשל כך. עריטב"א וחדושי הר"ן], אבל אם אין מצוי או שכרוך הדבר בטרחה – אסור, שמא לא נמצא לו להחליף ולא יטרח בשביל ההתר. (כן עולה מסוגית הגמרא והראשונים).

דף ה

ו. האם יהושפט מלך יהודה ואליהו הנביא אכלו בשר משחיטת אחאב ואנשיו?

כאמור, מסקנת הגמרא [דלא כרב ענן אמר שמואל] שאסור לאכול משחיטת מומר לעבודת כוכבים, הלכך צריך לומר שיהושפט לא אכל משחיטת אחאב ואנשיו. ואולם אליהו אכל מבשר שהביאו לו העורבים – שעל פי הדיבור היה זאת.

ז. האם מקבלים קרבן מהמומר?

העולה מהסוגיא (בפירוש דברי הברייתא) שמומר לכל התורה אין מקבלים ממנו קרבן, הן קרבן נדבה הן קרבן חובה כגון חטאת (מכס – ולא כולכם; מעם הארץ), אבל מומר לדבר אחד – מקבלים. [מכאן אמרו: מקבלים קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בהם בתשובה. מן הבהמה...]. חוץ מן המומר לנסך יין לעבודת כוכבים ולחלל שבתות בפרהסיא, שהם מומרים לכל התורה [ומכאן דחו דברי רב ענן שאמר מומר לעבודת כוכבים שחיטתו כשרה].

אעפ"י שהוא מומר רק לנסך את היין ולא לשאר מצוות – אין מקבלים ממנו (רש"י יג.). מומר לאכילת חלב, האם מביא קרבן על הדם – פירושו בגמרא שתלוי הדבר במחלוקת תנאים; לתנא קמא דברייתא אינו מביא ולרבי שמעון בן יוסי משום רבי שמעון מביא מפני שהוא 'שב מידיעתו', שאילו היה נודע לו – לא היה חוטא בדם. א. הרמב"ן מפרש שהתנאים נחלקו בדין מומר לדבר אחד, האם הוא כמומר לכל התורה ואין מקבלים ממנו, אם לאו.

ורבנו תם מפרש 'מומר לחלב' – לכל איסורי תורה מלבד דם. והרי זה מומר לכל התורה ולכן לת"ק אין מקבלים, ורבי שמעון רבי יוסי סובר שמקבלים ממנו קרבן על חטא שהוא שב מידיעתו.

עוד פירש שמדובר במומר לחלב בלבד, וכיון שדם וחלב שוים בדיניהם ונאמרו בלאו אחד, סובר תנא קמא שהמומר לחלב כאילו מומר לדם עצמו, הלכך אינו מביא על הדם. ולר"ש בר"י מביא, כי סוף סוף שב מידיעתו הוא בחטא זה.

(שמא לא אמר ר"ת אלא בקושי הגמרא, אבל לפי התירוף שנחתו לחילוק בין עולה לחטאת, יש מקום לפרש חלב ודם כפשוטו, שיש לחלק בין חטאת לעולה, שכיון שהחטאת עיקרה לכפרה והריהו מומר לדבר אחד ואין תשובתו שלמה – אין קרבנו מכפר הלכך אי אפשר להביא חטאתו. ורק עולה מקבלים ממנו כדי שיחזור בתשובה אעפ"י שאינה מכפרת עליו).

ב. במקום אחר הסיקו כדברי רבא שלדברי הכל מומר לחלב אינו מומר לדם, הלכך מביא קרבן (הוריות יא. [וע"ש ברש"י ב. שהביא פירוש רב המנונא]. ולפירוש הראשון של ר"ת יצא שלמסקנת הסוגיא שם מומר לכל התורה מלבד דבר אחד, מביא קרבן על אותו דבר. וצ"ע).

ג. מומר לדבר אחד, אין מקבלים ממנו קרבן על אותו דבר (כן מפורש ברשב"א, ומבואר בדבריו שדבר פשוט הוא. וכן מוכח מהפירוש השני שבתוס' ד"ה מעם).

ד. מומר לתאבון ונתחלף לו חלב בשומן, אמרו (בהוריות יא.) שלת"ק אינו מביא קרבן, שהרי מומר נתמעט מהבאת קרבן. ולרבי שמעון בר"י מביא, שכיון שאילו היה מוצא התר לא היה עובר, הרי

זה 'שב מידיעתו'.

ה. היה מומר בשעת החטא ועשה תשובה – משמע בתוס' שאין מביא קרבן. [אמנם אין מפורש בדבריהם אלא לענין מיעוט 'שב מידיעתו' שהקובע הוא שעת החטא, אך יתכן שהוא הדין לתנא קמא (וכן יש לדקדק מלשון תורא"ש ריש הוריות). אבל אין להכריח כן מדבעי קרא לת"ק והלא זבח רשעים תועבה – כי י"ל שצריך קרא למומר לדבר אחר. וגם מכך שלא אמרו בגמרא איכא בינייהו בכגון זה, אין מוכרח שהכל מודים בדבר, דחדא מתרתי נקט ועוד יתכן שת"ק גם סובר למיעוטא ד'שב מידיעתו'. וכ"מ לכאור' בריש הוריות ועוד. ובוה מיושבת קושית אבי עזרי שגגות יג, א בסופו). והמשנה-למלך (שגגות ג, ז), האריך בוה וצדד לכאן ולכאן בדעת הרמב"ם ולא הכריע [ולענין קושית התוס' י"ל להרמב"ם ש'זבח רשעים תועבה' אינו דין תורה. וכן מצדדים בערוך לנר (סנהדרין קיב) ובשירי קרבן לירושלמי שם י, ז]. ולענין עולה נקט המשל"מ כהנחה פשוטה שאם עשה תשובה מביא קרבן לכפר על העשה שעבר בהיותו מומר. ואין כן דעת מהר"ם כאן. וע' גם בספר ראש יוסף; חזו"א ב, יד; אחיעזר ח"ג סד, ה; קובץ ענינים; חדושים ובאורים].

ו. יש מי שכתב לשמוע מדברי הראב"ד (בתו"כ דיבורא דחובה ה, ז) שחולק על התוס' (שלמי שמעון). ו. מומר להכעיס לדבר אחד; יש שכתבו להוכיח מהסוגיא ומלשון הרמב"ם (מע"ה ק ג) שמביא קרבן [על עבירה אחרת] כדי שיחזור בתשובה (ע' בספר דברי אמת 'דברי סופרים' ה; משיב דבר ח"א ח). ז. יש מי שכתב לחדש שדין מומר לענין הבאת קרבן אינו אלא בעובר על איסורי כרת [שעליהם בא הקרבן לכפר] (ע' במובא בדובב מישרים ח"ב סו"ס"י לה).

ח. בכור ומעשר שאינם באים לרצות, אף לא כעולה – אין לנו לימוד שאינם קרבים כשבעליהם מומר (עפ"י אבני נזר אה"ע סו"ס"י מט).

ט. נחלקו הפוסקים אודות מומר לעבודת כוכבים שהקדיש דבר לבית הכנסת, האם דומה לקרבן ואין מקבלים ממנו (מובא ב"י יו"ד רנט; רמ"א או"ח קנ"ד, יו"ד רנ"ב, וכן מומר לחלל שבתות בפרהסיא (מג"א א שם). וה"ה מומר להכעיס אפילו בדבר אחד. משנ"ב שם מהפמ"ג), אם לאו (מבי"ט ח"א ריד. מובא בש"ך יו"ד שם סק"ה).

וכל זה בישראל, אבל מהאומות מקבלים אפילו ממומר (מכס – בכס חילקתי ולא באומות). ואפילו ממזינים נכרים האדוקים בעבודת כוכבים (כן מבואר מדברי רב נחמן להלן יג: וברש"י ורמב"ן שם).

דף ו

ח. האם הכותים דינם כישראל או כעובדי כוכבים להלכות השונות?

נחלקו תנאים האם כותים גרי אמת היו או גרי אריות (ר"מ סובר גרי אמת הם. ובדעת רבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון – אין הדבר ברור. ערשב"א להלן יד. תוס' מנחות סו: ד"ה רבי יוסי). וכן אמוראים נחלקו בדבר (כדלעיל ג).

גם לדעת האומר גרי אמת הם אסר רבי מאיר את יינם משום מעשה שהיה, שמצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים ועבדוהו. וגזר על כולם משום מיעוטם. וכן רבן גמליאל ובית דינו נמנו וגזרו על שחיטתם מאותו הטעם, ואפילו ישראל עומד ורואה, כנוכר לעיל. בתחילה לא נתקבלה גזרתם, וכן מסר רב נחמן בר יצחק (ה:): שרב אסי העיד על רבי יוחנן שאכל משחיטת כותי, ואף רבי אסי עצמו אכל – שהם לא קיבלו האיסור (רבי זירא), ואולם משום מעשה נוסף שארע, גזרו רבי אמי ורבי אסי על הכותים להיותם כגויים גמורים – ונתקבלה. ופירשו בגמרא 'גויים גמורים' – לענין עירוב, שאם יש לו רשות במבוי, אוסר הוא על כל בני המבוי עד שישכיר רשותו לישראל בקנין, כעכו"ם [ואין די בביטול הרשות לשאר בני המבוי, כבישראל].

א. אפילו למ"ד כותים גרי אריות יתכן ויינם לא נאסר עד גזירת ר"מ מפני שהם פורשים מע"ז (עפ"י תוס' עירובין לו: וסוכה כג: בדעת ר' יוסי ור"ש).

ומאידך על פתם גזרו בזמן הקדום, בימות עזרא (כדאייתא בפרקי דר"א לה, מובא בתוס' ד. יג.), בעוד יינם היה מותר (שרק בימי ר"מ אסרו. וע' גם במשנה דמאי ז, ד בלוקח יין מבית הכותים שמחיל ושותה, ופרש"י יד. שמשנה זו נשנית קודם שגזרו על יינם).

ב. נחלקו פוסקים אחרונים האם עשאים לכותים כגויים גמורים אם לקולא, או שמא רק לחומרא.

ט. א. האם תערובת דמאי אסורה או מותרת?

ב. האם יש לחוש להחלפת פירות של חבר הנמצאים בידי עם הארץ, או ליטול את שאינו שלו ולהאכיל

א. רבי זירא הוכיח מהתוספתא שתערובת דמאי מותרת, כגון מוריים המעורב בו יין של עם הארץ, אבל אם הגיע ליד החבר יין דמאי כשהוא בעינו – חייב לעשרו [גם אם נתערב בתבשיל. מאירי עפ"י הגמרא]. וכן אם נותן לשכנתו עיסה לאפות לו, ואומר לה לעשותה משאור שלה – חושש לו משום מעשר, שכיון שאמר לה לעשות משלה כמערב בידיים הוא. ופרסם נתן טעם אחר: שהשאור עשוי לטעם והטעם אינו בטל (לפי שהוא מתקן הכל והוא עיקר. הלכך אפילו לקח מעם הארץ תערובת כזו חייב לעשר. אבל יין במוריים וכד' אינו עיקר. רש"י).

א. בירושלמי (דמאי א, ג) נראה שנוקט לאסור תערובת דמאי, דלא כתלמוד דידן (עפ"י חדושי ר' מאיר שמחה).

ב. תערובת דמאי מותרת גם בנותן טעם (עפ"י מאירי). ואולם אם יש בו כזית בכדי אכילת פרס – הרי זה כ'בעין' וגזרו עליו (עפ"י חזו"א דמאי ד, ה). גם י"ל שמאכל שכן דרכו להעשות תמיד ואינו נעשה בלאו הכי, כגון תמד העשוי משמרי יין – חייב לעשר (עפ"י שיעורי הגרשו"א פסחים מב: בישוב הסוגיא שם עם דין זה).

תערובת יבש ביבש שהדמאי שבתוכו עומד בעינו, הרי זה דבר שיש לו מתירים שהרי אפשר לעשר, הלכך אינו בטל (עפ"י דרך אמונה מעשר יג, יח בבאור ההלכה).

ג. אפשר ששאור ותבלין לאו דוקא, אלא הוא הדין לכל דבר המעמיד (ע' בית מאיר או"ח תמב, ה).

ד. בגדר 'נותן טעם' בשאור, ואם הוא מדאורייתא – ע' מנחת כהן שער התערובות ג, ג; פרי חדש יו"ד סוס"י צח; מחנה אפרים מעשר יב; בית מאיר או"ח תמב, ה; אבני נזר או"ח שסב, ח-ט שנה, יא בהגהה; שבט הלוי ח"ו קא, ד.

ב. אין חוששים להחלפת עם הארץ דבר מאכל של חבר במאכל אחר. הלכך הנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדירה לבשל, אינו חושש שמא החליפה מאכלו במאכל אחר ואין צריך לעשר.

ואעפ"י שנחשדו עמי הארץ על המעשרות לא נחשדו על ההחלפה – שמניעת המעשרות אינו כגזל גמור שהוא ממון שאין לו תובעים (תורא"ש יד.).

ואולם באופנים שעם הארץ מורה התר לעצמו ליטול את שאינו שלו – חוששים, כגון הנותן לחמותו מאכל להכינו עבורו, הריהי חשודה שמחלפת את המתקלקל כי רוצה בתקנת בנה ובושה מחתנה, הלכך מעשר החבר מה שנותן לה (שאם תחליף לא יהא זה נותן לפניו מכשול) ואת מה שנוטל ממנה, שמא החליפה. וכן הדין בפונדקאית, חשודה להחליף משום שמורה התר לעצמה (כדי שיאכל התלמיד פת חמה והיא תאכל קרה, כפרש"י. ובתוס' פירשו להפך: הואיל וטורחת בשבילו מורה התר לעצמה להחליף כדי שתאכל היא את הפת החמה. משא"כ שכנים שרגילים לטרוח אלו לאלו אינם מורים התר).

[רבי יוסי אומר: אין אנו אחראים לרמאים, הלכך אינו מעשר אלא מה שנוטל ממנה. דמאי ג, ה].

אפשר שאין חשש חילוף אלא כשנותן עיסה לע"ה לאפות וכד' שמסור הדבר בידו, אבל לא במפקיד דבר מאכל אצלו (כן צדד הרמב"ן לפי תירוץ אחד. וכן מובא ברמ"א קיט, ג שמותר להפקיד אצלו, שיחזיר לו הדברים כפי שהופקדו).

ולא רק לענין החלפה, אלא גם לענין גזל חוששים במקום שמורה ע"ה התר לעצמו. ולכן אשת חבר הטוחנת עם אשת עם הארץ, חוששים שמא תאכילנה זו משל בעלה מפני שהיא מורה התר לעצמה ליטול מבעלה לזו שמסייעתה (כפרש"י. ור"ת פירש שהתבואה של החבר וחשודה אשת עם הארץ ליטול ממנה ולהאכילה מפני הוראת התר לעצמה).

וכן בשאר אופנים שמורה התר לעצמו – אינו נאמן. ולכן אין מעמידים עם הארץ להיות אפטרופוס על יתומים, ופרש"י (בפסחים מט:): שחשוד על הגזל. והיינו מפני שמורה התר לעצמו כיון שטורח עבור היתומים (עפ"י מ"מ נחלות י, ו – ע' שבועות מח:).

נחלקו הראשונים באדם החשוד על אכילת איסור שאין רגילים להקל בו, האם חשוד הוא להחליף, שהריהו מומר לאותו דבר (ערשב"א ומאירי כאן וע"ז לט: יו"ד קיח, ח קיט, כ ובנו"כ), אם לאו (ע' מגיד משנה מאכ"א ח, י).

והרמ"א (קיט, יט) כתב שהחשוד לעבור על איסור תורה, חשוד אף להחליף. וחלקו על כך (עט"ז ובהגר"א).

י. האם צריך לעשר פירות בית שאן? ומה דין המקומות שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל?
ב. הלוקח פירות דמאי לבהמה, האם צריך לעשרם?

א. רבי התיר את בית שאן כולה, על סמך עדות שנאמרה לפניו על רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן ללא שעישרו. ואף על פי שהיא מארץ ישראל אך הואיל ולא כבשום עולי בבל דינה כחז"ל לענין מעשרות, שסבר רבי קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבוא. וכן לענין קדושת שביעית בפירותיה.

א. מדברי הרמב"ם (תרומות א, ה) משמע שבית שאן פטורה לגמרי מתרומות ומעשרות. ורש"י והראב"ד סוברים שלא התיר רבי אלא מעשר ירק [או שאר פירות האילן חוץ מדגן תירוש ויצהר] שהיובו מדרבנן. ור"ת פירש שרק לענין דמאי התיר, אבל טבל – חייב במעשר [וברמב"ן משמע שאף בדמאי לא התיר אלא בשאר פירות מלבד דגן תירוש ויצהר]. ויש מפרשים שלא התיר רבי אלא כלפי חומרי ארץ ישראל המותרים בחז"ל, כגון אוכל והולך ואח"כ מפרשים וי"א שלא התיר אלא בלוקח מן הנכרי (עפ"י ר"ש דמאי א; תורא"ש ברכות לו. ר"י קורקוס).

ב. לא התיר רבי אלא בית שאן עצמה [ועוד כמה ישובים המפורטים בירושלמי], אבל לא סביבותיה. וכיום איננו יודעים בודאות גבולות בית שאן הקדומה (עפ"י חזו"א א, ג, ד).

ג. שאר מקומות שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל; לדברי הרמב"ם ועוד פוסקים, חייבים בתרומות ומעשרות מדרבנן. לא התיר רבי אלא את בית שאן וחברותיה שהיו רחוקים מעיקר הישוב (ערמב"ן ורשב"א. וכן נקט הגר"א).

ולדעת התוס', שאר הפירות מלבד דגן תירוש ויצהר אינם חייבים אלא בתרומה ולא במעשר. ולהראב"ד (תרומות א, ה) ורש"י, אף במעשר אינם חייבים [וכדין חוצה לארץ לדעתם]. (וע' בלשון רבנו גרשום כאן ומשמע שפטורים לגמרי ממעשר. ותמה על כך באבי עזרי (שמיטה ויובל ד, כו). ושם אנוגתו למעשר ירק וכהראב"ד).

ישנה דעה אחת בפוסקים הנוקטת קדושה ראשונה קדושה לעתיד לבוא (בעל העיטור). ואולם אין כן דעת שאר כל הפוסקים (וע' חזו"א שביעית ג, יג; מעדני ארץ תרומות א, ה).

ד. מקומות המסופקים לנו אם כבשום עולי בבל או רק עולי מצרים, כתב החזו"א (שביעית ג) שנראה שמברכים על מעשר פירותיהם, שיש לסמוך בזה על דעת הרמב"ם והגר"א שגם מקום שכבשו עולי מצרים בלבד חייבים בכל הפירות והירקות.

ולכאורה נראה שבמקומות המסופקים תורמים מזה על זה מאותו הטעם. ויש מקום להחמיר ולא להפריש מפירות מקום זה על פירות מקום המרוחק ממנו. וצ"ע (עפ"י קיצור הלכות תרומות ומעשרות לר"י בויאר ב, ו בהערות).

ב. הלוקח פירות (הראויים לאכילת אדם) מעם הארץ להאכיל לבהמה – פטור מלעשר, שלא גזרו על הדמאי בזה [וכן הלוקח לזריעה או קמח לעורות וכדו'], וכיון שאמר לו עם הארץ מתוקנים הם – אינו צריך לעשר (רמב"ם יג, יד).

לקחם לאכילת אדם ונמלך עליהם לבהמה, בין בהמה שלו בין של חברו – חייב לעשר קודם שיתן להם (רבי יוחנן. וכן תניא בברייתא).

א. מאכל בהמה שאינו ראוי לאדם – פטור מתרומות ומעשרות, אבל דבר שסתמו עומד לאדם, אי אפשר לשנותו לבהמה ע"י מחשבתו וחייב (תורא"ש נא).

ולדעת הרמב"ן (בע"ז מא): מאכל אדם שזרעו לבהמה – פטור [ונחלקו אחרונים לדעתו, אם זרעו לבהמה ונמלך וגמר מלאכתו לשם אדם. ע' חזו"א מעשרות א, י; מעדני ארץ תרומות ב, ז].

ב. פירות שלקחם לאכילה ונמלך – לא ימכרם לנכרי עד שיתקנם, שמא ימכרם הגוי לישראל אחר והרי כבר נתחייב לתקנם (רמב"ם מעשר יג, יד, עפ"י התוספתא), אבל לקחם מתחילה למכרם לגוי – פטור בדמאי (פאת השלחן יח, נה).

דף ח

יא. א. ליבן סכין ושחט בה, האם שחיטתו כשרה אם לאו?

ב. השוחט בסכין של נכרי, מה דין הבשר?

ג. מה דין סכין ששחט בה טריפה, וכן סכין של שחיטת כשרה?

ד. כמה סכינים צריך הטבח, וכמה כלים הוא צריך להדחת הבשר והחלבים?

א. אמר רבי זירא אמר שמואל: ליבן סכין ושחט בה – שחיטתו כשרה. חידודה קודם לשריפתה. [ואין לפסול משום שריפת צדי הסכין את הסימנים קודם שנחתכו ברובן – כי מקום החתך מתרחב ואין צדי הסכין נוגעים בסימנים אלא החוד בלבד, ובמקום החוד החיתוך קודם לשריפה].

א. כתבו ראשונים שמכך שהרי"ף השמיט הלכה זו נראה שנקט על פי סוגיא אחרת שאין אומרים 'מירווח רווח' וחוששים לשריפת צדי הסכין את הסימנים. וכן דעת הרז"ה ועוד (וכ"כ הרא"ש בדעת הרמב"ם. וכן בה"ג השמיטה. וכן היא דעה ראשונה בשו"ע סי' ט. וע"ש בש"ך שכן דעת רש"ל ב"ח ולבוש. ומקורם בסוגיא דלהלן יז: שצריך לבדוק את הסכין גם בצדיה, ע"ש בסוגיא שהשוו הנידונים).

ויש פוסקים כרבי זירא (עפ"י רבנו יונה; ראבי"ה עמ' כב. וכן י"ג בדעת הרמב"ם – ער"ן וכס"מ שחיטה א, כב; רא"ש בשם הראב"ה; ספר העיטור ב, ב).

וכתבו כמה ראשונים שאף רבי זירא לא התיר לשחוט לכתחילה אלא בדיעבד (עריטב"א. וכ"כ הראשונים בשם הראב"ה; בעל העיטור).

ב. לכל הדעות משמע שאם ניקב הוושט בשעת שחיטה במקום שנחתך כבר – הרי זו טריפה [ולא נבילה. אחרונים. וע' אחיעזר ח"ב ת, ד], שהרי מבואר בגמרא שאילולא 'מירווח רווח' השחיטה היתה פסולה משום שריפת הסימנים בתוך כדי השחיטה (תוס'). ויש דעה המקילה בדבר [ושאמרו בגמרא – באופן ששורפת גם מה שעדיין לא נשחט] (ע' במאירי שהביא דעה זו, וחלק).

ואם כבר נשחט רוב הסימון, כתבו אחרונים ששוב לא יפסול בניקוב (עפ"י מעיו"ט ח, ה; ש"ך כו, א). ע' פרטים נוספים בפרי חדש יו"ד ט ובתבואות שור שם; שבט הלוי ח"ו קיד.

ג. שיעור 'ליבון' שאמרו – כתבו כמה אחרונים שהוא כשאר ליבון בש"ס שניצוצות ניתזים ממנו, ועכ"פ כליבון הקל. ודעת בעל שמלה חדשה (ט, א) שאפילו בשיעור יד סולדת די לשרוף הסימנים.

ב. השוחט בסכין של נכרים [שנשתמשו בה באיסורים], רב אמר: קולף בית השחיטה מפני בליעת איסור שבסכין. ורבה בר בר חנה (י"ג: רבה בר רב הונא / רבה בר אדינא) אמר: מדיח.

פרש הרשב"א 'הדחה' – שפשוף יפה יפה ביד במים להסיר השומן הנדבק בדפני בית השחיטה (וכ"כ הר"ן בשם רבנו יונה).

ופרשו שיתכן ולדברי הכל בית השחיטה רותה ואעפ"כ אמר רבב"ח שמספיקה הדחה, הואיל והסימנים טרודים להוציא דם – אינם בולעים. וכן יתכן שלדברי הכל נחשב בית השחיטה צונן ואעפ"כ אמר רב קולף, שאגב דחיקת הסכין הבשר בולע.

א. הואיל ולא נפסקה הלכה בגמרא, ואיסור תורה הוא – אנו עושים לחומרא (רש"י). ועוד שהלכה כרב כנגד רבב"ח תלמידו (עפ"י ר"ח רא"ש ורשב"א. וכן נראה בתוס' (שעה"מ). וכן דעת בעל התרומות סט; סמ"ג לאו קלו; וכן דעת הרמ"א יו"ד י, א וש"א).

ואילו הרי"ף והרמב"ם (מאכ"א יז, ז) נקטו לקולא (וכן נקט בשלחן ערוך י, א. ובתב"ש שם סק"ט נקט שגם הרי"ף והרמב"ם סוברים שצריך קליפה בסכין בת יומה). ובכל אופן לכתחילה לא ישחוט בסכין אסורה (רש"י).

ב. מדובר בסכין שנשתמשו בה לאיסור באותו יום, אבל אם אין ידוע שנשתמשו בה היום, סתמה אינה בת יומא וקיימא לן נותן טעם לפגם מותר (עפ"י תוס' ועוד ראשונים). ויש אוסרים אפילו בסכין שאינה בת יומה, כי בדרך כלל יש עליה שמנונית בעין, וזו אינה פוגמת (כ"כ הרשב"א בתירוץ שני).

ג. פרשו התוס' [בישוב מנהג העולם], שמא רק כגון בית השחיטה שהוא קצת רותה, דחיקת הסכין מבליעה [וכן הדין בחיתוך דבר חריף כצנן. להלן קיא:], אבל לא בבשר צונן. וכן דעת הרשב"א והמאירי והר"ן בחדושיהם.

ואולם הריב"ם היה מצריך לאחר ניקור החלב, לחזור ולקלוף בכל המקומות שחתך בסכין, משום בליעת החלב אגב דוחקא דסכינא.

ג. סכין ששחט בה טריפה, נחלקו רב אחא ורבינא האם הכשרה בחמין או בצונן. והלכה אפילו בצונן. ואם יש לו חתיכת בגד קשה – משפשף בו, ואפילו הדחה אין צריך.

א. עבר ושחט בה ללא הדחה; לדברי רב דלעיל – קולף, ויתכן שגם רב אחא ורבינא מודים לכך (עפ"י רשב"א ועוד. וכן כתבו האחרונים שלדעות הפוסקים כרב צריך לקלוף. אך י"א שכאן שונה הואיל ושחיטת טריפה אקראית היא ולא דמי לסכין של נכרים. ב"ח ופלת' בדעת הטור). ויש פוסקים שמדיח הבשר ותו לא (ע' טשו"ע יו"ד י, ג; מאירי בשם י"א. [גם לשון בה"ג (ס) מורה שמחלוקת האמוראים אמורה לענין הבשר, האם צריך הדחה בחמין או בצונן. וצ"ע]).

ב. סכין ששחט בה בהמה כשרה, יכול לשחוט בה שוב ללא הדחה ואין לחוש משום איסור דם,

כי בית השחיטה טרוד לפלוט ואינו בולע (רשב"א, מרדכי, הג"א ועוד. וכן מורה פשט השו"ע י"ב כמש"כ שם הש"ך. וכן נקט הט"ז להלכה).
ודעת התוס' נראה שצריך הדחה משום שמנונית מועטת של 'אבר מן החי' הנמצאת על הסכין. וכן דעת האגודה (שער המלך סוף הלכות מאכ"א).
וכל זה לענין השימוש בסכין לשחיטה פעם אחרת, אבל אם בא לחתוך בה, אפילו שחט כשרה אסור לחתוך בה רותח ללא הגעלה, משום הדם הבלוע בסכין (תוס' ועוד, עפ"י גמרא להלן קיא. ובזונן נחלקו שם האם צריך הדחה).
ג. נוהגים לקנח סכין השחיטה יפה בין שחיטה לשחיטה, שמא תימצא הבהמה טרפה (יו"ד י"ג, ובש"ך).

ד. אמר רב יהודה אמר רב: הטבח צריך שלש סכינים; אחת ששוחט בה, ואחת שמחתך בה בשר, ואחת שמחתך בה חלבים וולא יחתוך באותה סכין בשר ואח"כ חלבים, גזירה שמא יחתוך חלבים ואח"כ בשר. אבל עתה עושה הוא היכר לסכינים ולא יבוא להחליף.]

וכן צריך שני כלים של מים; אחד שמדיח בו בשר ואחד שמדיח בו חלבים.

א. חתך הבשר בסכין שחתך בה חלבים, בזונן – מדיח הבשר וכשר [ולכתחילה חששו פן ישכח להדיח]. וכן לענין כלי הדחה, מדיח שוב הבשר (רמב"ן). ולדעת הריב"ם שבתוס' נראה שצריך כדי קליפה משום דוחקא דסכינא.
ב. ברא"ש (בסימנים י"ט) מובא שעכשיו אין הקצבים נוהגים בסכינים מיוחדים לחלבים ולבשר, הלכך צריך להדיח ולשפשף הבשר יפה, שלא תישאר לחלוותי חלב דבוק. [במעדני יו"ט פרש דבריו לענין המנקרים, אבל לא בקצבים המחתיכים חלבים למכירה].
ג. אבד סכין הבשר לטבח, ונצרך לחתוך בשר לקונים, משמע שיכול לשפשף את סכין החלבים ולהכשירה ולחתוך בה בשר עד שיביא סכין אחרת – שלא אסרו את סכין החלבים אלא הצריכו לכתחילה סכין נוסף (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב נו).

**יב. א. מהו 'שחין' ומהי 'מכוה'? האם משפטם שוה? האם מצטרפים זה עם זה לטומאת נגעים?
ב. מי שלקה בשחין ובמכוה במקום אחד ואח"כ נתנגע, האם נידון כשחין או כמכוה? ומה הדין כשהוכה או נדקר בשיפוד מלובן?**

א. השחין הוא פגע בעור הבא מחמת חום מכה או מחולי הגוף כגון קדחת (רמב"ם), או מכל דבר חם שלא מחמת האש, כגון עופרת שנעקרה מהאדמה והיא חמה, או מחמי טבריה. המכוה באה מחום אש או מכל דבר הבא מחמת האש כגון סיד רותח וחמי האור.

דין השחין והמכוה – זהה. נגע צרעת כי יולד בהם, יש בו הסגר שבוע אחד ולא יותר. נראו בו אחד משני הסימנים הללו; שער לבן או פסיון (= התרחבות) – הכהן מחליטו בטומאה. לא צמח שער לבן ולא פשה הנגע – טהור. לפיכך חילקם הכתוב בשתי פרשיות, ללמד שאין מצטרפים זה עם זה לטמא בכגריס (רש"י: חצי פול).

א. כל זמן שהשחין או המכוה הן מכות טריות – אינם מטמאים בנגעים כלל. ומאידך כשנתרפאו לגמרי, אעפ"י שיש במקומם צלקת – דינה כדין עור הבשר לכל דבר. לא נאמרו הדינים המיוחדים להם אלא בשלב בו העור החל להתרפאות, שנעשית שם קליפה כקליפת השום, ואז נקראים צרבת השחין ומחית המכוה (רמב"ם הל' טומאת צרעת ה).

ב. היה שער לבן בתחילה – מחליט מיד. וכן אם הסגיר ופטר ואח"כ צמח שער לבן או פשה – יחליט (רמב"ם שם).
ג. שחין שהסגירוהו ובתוך ימי ההסגר נעשה באותו מקום מכוה – מתחילים ימי הסגר מחדש (עפ"י רבנו גרשום ורמב"ן).

ואם לא הספיקה המכוה לעשות כלום עד שלקה שוב ע"י מכה, ישנה דעה שגם אז המכוה שבאמצע מפסיקה את השחין הראשון וצריך להתחיל הסגר חדש. ואין כן דעת הרמב"ן.

ב. לקה בשחין ואח"כ במכוה או להפך – האחרון בטל את הראשון. ונפקא מינה לענין צירוף; שאם היה זה כחצי גריס ואח"כ נצטרף אליו שחין או מכוה בכחצי גריס – אם הם מאותו הסוג מצטרפים, ואם לאו אין מצטרפים.

ליבן שיפור והכה בו – נסתפקו האם חום המכה קודמת לכווית האש, והרי ביטלה המכה את השחין, או חום האש קודם לחום המכה והרי השחין מאוחר וביטל המכה. ודוקא במכת חבטה, אבל בדקירה – החיתוך קודם לשריפה הלכך נדון משום מכות אש. ונפקא מינה לענין צירוף כאמור.

יג. א. סכין של עבודת כוכבים, האם מותר לשחוט בה או לחתוך בה בשר?
ב. האם מותר להניח הכסלים וחלביהן על שאר הבשר?

א. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון: סכין של עבודת כוכבים (האסורה בהנאה משום 'משמשי עכו"ם') מותר לשחוט בה, מקלקל הוא (שבהמה חיה דמיה והנאתה מרובים משל השחוטתה). ואסור לחתוך בה בשר – מתקן הוא. אמר רבא: פעמים שהשחוט אסור – במסוכנת, שהשחיטה תקנתה. ופעמים המחתיך מותר – בנתחים טובים המיועדים לשלחם דורון לאדם חשוב, וזה שחתכם מפסידם.

עבר ושחט מסוכנת – לדעת הרא"ש לא נאסרה הבהמה, אבל מהרמב"ם משמע שאסורה (ע"ז ז, ט). וכן כתב בשלחן ערוך [והטעם, כיון שלולא השחיטה היתה מתה, הרי השחיטה עיקר הגורם להנאתה, וכדין הסיק תנור או ארג בגד באיסורי הנאה. תורת חיים]. ויש אומרים שלהרמב"ם אין לשחוט לכתחילה אפילו בהמה שאינה מסוכנת (כסף משנה הל' ע"ז ז, ט). ובבית הלוי (ח"א מז) פרש הטעם משום 'לא תביא תועבה אל ביתך' ואעפ"י שאינו נהנה. ודעת הרמב"ן לאסור בהנאה אפילו בחיתוך בשר. והרשב"א כתב שמוליק הנאה לים המלח והבשר מותר.

שאמרו מותר לשחוט – במקום שאין חשש שמנונית איסור בסכין, כגון שנשתמשו בה לחיתוך עצים בלבד או שלובנה באש (וי"א אף בהגעלה ברותחים. ערמב"ן ורשב"א). לענין חיתוך הבשר בצונן, צדד בתורא"ש שמותר אף לכתחילה אפילו בסכין שנשתמשו בה לבשר נבלות, באופן שידיח אחר כך את מקום החתך. [ונראה דוקא באקראי, אבל בקבע אסור שמא לא ידיח, וכמו שאמרו להלן שטבח צריך שני סכינים, לחיתוך ובשר ולחיתוך חלב].

ב. אמר אמימר בשם רב פפא: לא יכפה אדם את הכסלים (שחלב הכליות דבוק בהם) על הבשר, שהחלב נוטף ונבלע בבשר. ואעפ"י שבכל חלב ישנו קרום דק מעליו, אגב משמוש יד הטבח אין הקרום הזה שלם.

ואולם כשמניח על הדף הכסלים עם החלב הדבוק בהם (והחלב למעלה. רש"י), אין חוששים שנוטף מהחלב על הכסלים, שהקרום שביניהם עבה וחזק (ואמנם הוא עצמו אסור משום שהחלב נבלע בו, אבל אין נבלע כל כך שיהא זב לבשר שתחתיו. רש"י).

א. בדיעבד הניח הכסלים על הבשר, הרמב"ם כתב להתיר [בהדחה בשפשוף רב. רשב"א]. והרמב"ן והרשב"א פקפקו בזה משום חימום הבשר ובליעתו. אך צדד הרשב"א שבקליפה די שהרי אינו רותח גמור ודיו אם יהא כבית השחיטה שמועיל בה קליפה (וכ"כ הר"ן). וכתב בדעת רש"י שללא קליפה יש לאסור. ואילו רש"ל כתב שאף לפרש"י אינו אלא לכתחילה).

ב. כתבו התוס' והרא"ש: דוקא כשהבשר עדיין חם אין להניח עליו את הכסלים, אבל כשנצטנן מותר להניח עליו חלב, ככתוב וישמו את החלבים על החזות. [וכן הדין לכל דבר שהדרך להדיחו, כגון בשר, מותר להניחו צונן בכלי של איסור, שאין לחוש שיאכלנו ללא הדחה] (ראשונים; י"ד צא; סד, יח).

וי"א שאין להניח חלבים על בשר שמא יניח כשלא יתקרר [ומהכתוב אין ראיה, כי כהנים זריזים הם. ועוד, מדרבנן הוא שאסור] (ע' בדק הבית לרא"ה ד, א; בהגר"א צא סק"ב; איסור והתר כ, יח; דרכי משה סד, יב). ודוקא דברים שיש בהם לחלוות הטעונים הדחה בנגיעתם, אבל לא דברים יבשים לגמרי שאפילו הדחה א"צ. ערמ"א צא, ב ובנו"כ).

דף ט

יד. א. אלו לימודים מעשיים נצרכים לתלמיד חכם?
ב. טבח שאינו יודע הלכות שחיטה, האם מותר לאכול משחיטתו?

א. אמר רב יהודה אמר רב: תלמיד חכם צריך שילמוד (לעשות) שלשה דברים: כתב, שחיטה ומילה. ורב חנניא בר שלמיא בשם רב אמר: אף קשר של תפילין, ברכת חתנים, וציצית. [ולרב יהודה, שלש אלה מצויים (והכל בקיאים בהם ואין צריכים לימוד, שמעצמו יהא בקי בהם. רש"י)].
א. רש"י מפרש 'כתב' – חתימת ידו. ויש מפרשים: כתיבת אגרות וכד'. וי"מ: כתיבת סת"ם.
ב. הרמב"ם והשלחן ערוך השמיטו זאת [מלבד קשר תפילין שהוזכר הרמב"ם. תפילין ג, יד]. ואפשר שהענין משתנה לפי הזמן והמקום, וכדיום אין מתעסקים בשחיטה ומילה אלא האומנים הבקיאים בכך (עפ"י חדושים ובאורים).

ב. אמר רב יהודה אמר שמואל: כל טבח שאינו יודע הלכות שחיטה – שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור – אסור לאכול משחיטתו. ומשמיענו שאפילו שחט לפנינו שנים ושלוש פעמים והיתה השחיטה כראוי, אין רשאים לסמוך על שחיטתו, כי פעמים שוהה ודורס ואין יודע שאסור לעשות כן.

א. נחלקו הדעות בפירוש 'עיקור'. לפרש"י היינו פסיקת הגררת. ופרשו התוס': לא פסק ממש אלא שחט בסכין פגומה או במגל. ויש מפרשים 'עיקור' שנעקר הסימן ונשמת חוץ למקום חיבורו, לא מועיל לו שחיטה. ואפילו בעוף שנשמת סימן אחד, אין שחיטה מועלת לשני (תוס' עפ"י בה"ג; רמב"ם שחיטה ג, יד-טו).
ב. שוחט שבדקוהו ונמצא שאינו יודע הלכות שחיטה; אם לא נטל קבלה מעולם – כל מה ששחט עד עתה טרפה. ואם נטל קבלה ואחר זמן נמצא שאינו יודע – אין אוסרים למפרע אלא מעמידים אותו על החזקה ואומרים עתה הוא ששכח (עפ"י רשב"א ואגודה; רמ"א י"ד א). ויש פוסלים אף באופן זה (עט"ז ופר"ח ובהגר"א שם, משום ששוכח מעט מעט וגם איכא תרתי לריעותא).

טו. א. האם צריך לבדוק לאחר השחיטה שהסימנים נשחטו כראוי, לכתחילה ודיעבד?
ב. בהמה שארע בה לאחר שחיטתה מאורע המעורר חשש טריפות, מה דינה?
ג. האם יש חילוק בין ספק איסור לספק סכנה?
ד. מה דין ספק טומאה ברשות היחיד וברשות הרבים?

א. אמר רב יהודה אמר שמואל: הטבח צריך שיבדוק בסימנים לאחר שחיטה.
לא בדק – רבי אליעזר בן אנטיגנוס משום רבי אלעזר ברבי ינאי אמר: טרפה ואסורה באכילה. במתניתא תנא: נבלה ומטמאה במשא. [נחלקו האם כיון שלא נתודע שנשחטה כהוגן הריהי כאילו לא נשחטה הלכך מטמאה כנבלה, או רק לענין איסור אכילה מעמידים אותה על חזקת איסור שהיתה לה בחיים, אבל לא לענין טומאת נבלה].
א. לדעת התוס' והרשב"א ועוד, מדין תורה הבהמה מותרת כי על הרוב נשחטת כראוי, ומדרבנן החמירו [ובזה פרו דעת רבי אלעזר שאינה מטמאה – שלא החמירו חכמים לעשותה כנבלה]. ואילו דעת הרמב"ם שאסורה מהתורה (עפ"י תבואות שור ועוד. וכן נקט בספר בינת אדם (רוב חזקה א) בדעת הרא"ש בתשובה כ, יד. ובחו"ב צדד שהרא"ש סובר כהתוס').

ב. להלכה יש לנקוט לקולא, שאינה מטמאה במגע [אם משום שמדאורייתא יש לסמוך ששחט כראוי כנ"ל, או עכ"פ סברת התנא להחשיבה כמתה וכנבלה, אינה אלא מדרבנן] (עפ"י תבואות שור ורעק"א).
ג. נראה שיש לסמוך להתיר לחלוב את הבהמה ולשתות חלבה, שי"ל שעל החלב אין חזקת איסור כמו לבהמה. וביחוד לדעת הפוסקים שחלב נבלה אינו אסור אלא מדרבנן (עפ"י הגרעק"א).
ד. יש סוברים שבכלל הבדיקה הנצרכת, לבדוק שלא הגרים (עפ"י שו"ת הרא"ש כ, יב). ויש חולקים וסוברים שכל שנראה בעיניו מאומד דעתו שהוא במקום שחיטה, יוצא מידי הגרמה (עפ"י ב"י י"ד כה). והכריעו האחרונים שכל ששוחט באמצע הצואר או סמוך לו, אין צריך לבדוק אחר הגרמה, אבל אם שחט למעלה או למטה צריך בדיקה, ואף בדיעבד אסורה ללא בדיקה, והרי זו ספק נבלה (תב"ש) או אף לוקה עליה משום חזקת איסור (פמ"ג).
ויש אומרים שגם צריך לבדוק שלא נשמתו הסימנים ממקומם והרי שחט בפסול 'עיקור' [ואין זה דומה לשאר טריפות שסומכים על הרוב – כי פסול העיקור הוא מהלכות השחיטה, וכל שאין ידיעה על שחיטה כשרה, הריהי בחזקת איסור] (עפ"י בה"ג הל' שחיטה ועוד – ע' בר"ן ובשו"ת הרא"ש כ, יג, וכהסבר הב"ח ושו"ע הגר"ז י"ד כה [ולשון בה"ג: 'צריך למיבדק וישט וקנה... דיילמא אית בהון פסילא בקניא ובושטא']). וע' תוס' כאן ובכריתות כ: (ד"ה דם עיקור) שאינה טריפה אלא הלמ"מ שפסולה. ואולם מפשט דברי רש"י נראה שנקט שמתה בכך).

ב. אמר רב הונא: בהמה שנשחטה הריהי בחזקת התר עד שיוודע לך במה נטרפה. ופירשו, אעפ"י שנולד בה ריעותא כלומר חשש טריפות, וכגון מה

שפשט רב הונא ספקו של רבי אבא אודות זאב שנטל בני מעים של השחווטה והחזירים כשהם נקובים, אין חוששים שמא נקב במקום נקב אלא יש לתלות שלא היה בו נקב קודם השחיטה ועתה הוא ניקב.

א. אפילו יש שם נקבים הרבה שלא במקום שיניו, מסתבר שתולים כולם בזאב (תוס').

ב. רוב הראשונים סוברים שאף הריאה בכלל דין זה. [והוא הדין כגון שאבדה הריאה ואי אפשר לבדקה – כשרה. ורק כשאפשר אסור לאכול עד שתיבדק] (ע' בראשונים י: רש"י יב. שו"ת הרא"ש כ, כא; יו"ד לו, ה). ויש דעה החולקת (רבותיו של רש"י – ע' בתשובותיו סא סב; העיטור ח"ב הל' שחיטה. וע' גם בסמ"ק רא ובשו"ת הריב"ש תצח [וע"ש קצא] ובמובא ברמב"ן יב.).

ג. נחלקו הראשונים, האם דין זה אמור אף בספק השקול לאיסור ולהתיר; לדעת רבנו יונה ועוד ראשונים (ע' ברשב"א ור"ן י: ועוד), כל שגולדה ריעותא והספק שקול אין מעמידים על חזקת התר [י"א שכן הדין בכל איסורים שבתורה (עפ"י פ"ח קי; בינת אדם רוב וחזקה טז) וי"א דוקא בטריפה משום שמחזיקים מאיסור לאיסור (עפ"י ש"ש ה, ט. וע' או"ש שחיטה א, יג שהעיר על דבריו, וכן בעונג יו"ט סט ע) או משום שחזקת התר שלה באה מכה רוב, הלכך כל שיש ריעותא גדולה אין כאן חזקה (עפ"י חו"א אה"ע פא, ד)]. ויש סוברים שגם בזה מעמידים בחזקת התר (עפ"י תוס' להלן מג: ד"ה קסבר; יבמות ל: ד"ה אש; שו"ת הרא"ש כ, יא. וכן פסק הש"ך [יו"ד נ] בהפסד מרובה. וע"ע אבני נזר יו"ד נד).

ד. אם גולדה ריעותא של ספק-טריפות מחיים, נחלקו דעות הפוסקים האם יש להכשיר בהמה בשחיטה, אם לאו (ע"ש יו"ד נ סק"ג; פ"ח כט, א; ש"ש ה, ח).

ג. הסיקו (כדברי רב הונא. וכן דעת אביו ורב אשי) שסכנה חמורה מאיסור, שחוששים בה לספק רחוק ואין הולכים בו אחר חזקה, משא"כ באיסור – כגון החשש שמא במקום נקב נקב; לענין טריפה אין חוששים כנ"ל, ואילו לענין גילוי חוששים, שלכן צפור המנקר בתאנה ועכבר המנקר באבטיחים, חוששים שניקבו במקום נקב נחש ואסור משום סכנת ארסו.

כיוצא בזה, צלוחית של מים חיים שהניחה מכוסה ובא ומצאה מגולה, וכל שכן כשהניחה מגולה ומצאה כמו שהניחה] – אין חוששים שמא אדם טמא גילה אותה וטימאה ומטמאה אחרים [ואולם פסולה מלטהר כל שחולדה – או נחש לדברי ר"ג – יכולה לשתות ממנה, או שירד בה טל (והוא צריכה שיעור והרי כל הזאה מעורבת עם הטל שאינו 'מים חיים'. עתוס'), שיש לתלות באדם טהור או בשרצים שגיליה ואין תולים באדם טמא. ואילו לענין ספק מים מגולים חוששים לנחש. [הניח צלוחית מגולה ובא ומצאה מכוסה, חוששים שמא אדם טמא נכנס וכיסה, שהרי אין דרכם של שרצים לעשות זאת].

גם 'ספק ספקא' בגילוי – אסור (מאירי). וצריך אדם להיזהר מאד ולהחמיר בספק גילוי, שיותר החמירו חכמים בספקו מבספק איסור (טור יו"ד קטז). וראה עוד בסמוך.

ד. ספק טומאה ברשות היחיד – טמא. ברשות הרבים – טהור. ואף ברשות היחיד, כל שאין בו דעת לישאל (כגון שרץ בפי חולדה וחולדה מהלכת על גבי ככרות של תרומה) – ספקו טהור. כן למדו הלכה מסוטה שעשאה הכתוב ספקה כודאי במקום סתר ובדבר שיש בו דעת לישאל בלבד.

פרשו התוס' שמסוטה למדים לטהר ברשות הרבים או בדבר שאין בו דעת לישאל, אפילו במקום שאין חזקת טהרה, וכגון שיש חזקה אחרת המתנגדת לחזקת טהרה. וברשות היחיד למדים לטמא אפילו במקום חזקת טהרה [ואעפ"י שבסוטה הורעה חזקת טהרה, מ"מ למדים מכך שעשאה הכתוב כודאי לטמא משמע שאין מעמידים כלל על חזקת טהרה].

ועוד כתבו: במקום שאי אפשר להיות אמת אם נטהר, כגון שיש אדם אחד מתוך שנים שהוא טמא ואין ידוע איזהו, והרי אי אפשר ששניהם טהורים – אין למדים מסוטה לטהר. ויש שנראה מדבריהם שחולקים על כך.

והרשב"א פירש בדעת אביו ורב שימי שספק טומאה ברה"ר או שאין בו דעת לישאל, לא מכח ההלכה מטהרים אלא מעיקר הדין הוא, שלדעתם בכל התורה כשיש ספק הבא מחמת

מאורע מותר אף בלא חזקת התר. ושונה ספק-חלב-ספק-שומן
שהתורה חייבה עליו אשם תלוי מפני שהוא ספק שבתולדה, כי
מאז ומעולם היה אסור, ואינו ספק על מאורע שאסר.

ע"ע שיטות והילוקי דינים בפירוט יתר, בסוטה כט.

דפים ט - י

טז. א. מה דינם של פירות נקורים, לענין איסור גילוי?
ב. אלו משקים אסורים משום גילוי? כמה ישוה ויהיו אסורים?

א. כאמור, פירות (שיש בהם ליחה כגון ענבים ואבטיח) נקורים, חוששים שמא נקרם נחש וכד' ואסורים משום גילוי. ואפילו ראו שנקב בהם מי שאין לו ארס כגון צפור ועכבר, חוששים שמא במקום נקב נחש נקבו. בדבר יבש, חותך מקום הניקור והשאר מותר (ר"ש וריב"ץ ורע"ב תרומות ה,ו). שומים כתושים – סכנה לגילוי (רבי יוסי בן שאול – ביצה ז:). רבי שמעון בן מנסיא אומר: אף בדבר שיש בו ליחה הדין כן (תוספתא שם פ"ז). ואין הלכה כדבריו (ערמב"ם הל' רוצה ושמירת הנפש יב,ב).

ב. שלשה משקים אסורים משום גילוי; מים ויין וחלב. כמה ישוה ויהיו אסורים? – כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה, ופירש ר' יצחק בריה דרב יהודה, כדי שיצא מתחת אוזן כלי וישתה ויחזור לחורו. בירושלמי משמע שאין צריך בכדי שיחזור לחורו, ועל השאלה הלא רואהו מתרץ כחוט השערה הוא, ושפיפון שמו. פירוש שאינו נראה מרוב דקותו (תורא"ש).

כתבו ראשונים: עתה אין חוששים לגילוי, במקומותינו שאין הנחשים מצויים בינינו. וכן מובא בשלחן ערוך (יו"ד ר"ס קטז). ויש שנהגו להחמיר (ע' פתחי תשובה שם בשם השל"ה והגר"א. וכן נהג החזו"א). ובעל נפש הרוצה להחמיר בדבר וחושש משום בל תשחית, עצתו להשאיר המאכל או המשקה עד שיתקלקל מאליו (מבוא לספר 'שמירת הגוף והנפש' יג, מהגרשו"א). ע"ע פרטי דינים בע"ז ל לא.

דף י

יז. א. השוחט בסכין ונמצאת פגומה, מה דין שחיטתו?
ב. שחט כמה בהמות בזו אחר זו, האם צריך לבדוק הסכין בין כל אחת ואחת? מה הדין כששחט כמה בלא לבדוק ביניהן ונמצאת הסכין פגומה לבסוף?
ג. מה דין שחיטה שנולד בה ספק?

א. השוחט בסכין (בדוקה) ונמצאת פגומה; אמר רב הונא: אפילו שיבר בה עצמות כל היום כולו (לאחר השחיטה) – חוששים שמא בעור נפגמה ושחיתו פסולה. ורב חסדא מכשיר, שאין ספק (– פגימה בעור) מוציא מידי ודאי (שהעצם ודאי פוגמת). ופרשו בגמרא שרב חסדא מכשיר אפילו לא שיבר עצמות, כי תולים שנפגמה מעצם המפרקת לאחר שחיתת הסימנים. ועוד צדדו לומר שגם כששחט כמה בהמות מכשיר רב חסדא את כולן כי תולים שנפגמה במפרקת האחרונה (ורב כהנא אינו סובר כן).

לפי פירוש אחד בתוס', טעם הדבר הוא שקרוב לודאי שנפגמה באחרונה כי בראשונות רגיל להזהר שלא לדחוק הסכין בכח במפרקת לפי שעדיין צריך לשחוט עוד, משא"כ באחרונה אינו חושש, אבל בלאו הכי יש לפסול את כולם מלבד הראשונה כיון שהבהמה בחייה בחזקת איסור והרי הסכין פגום לפניך.

הלכה כרב הונא כשלא שיבר בה עצם (ואין תולים במפרקת יותר מבעור), וכרב חסדא כששיבר. א. כן נקטו הפוסקים להלכה. וכן העיד רש"י על מעשה שבא על ידו בעוף, והורה לו רבי יעקב

ב"ר יקר לאיסור, שמא בעור נפגמה. [ואולם הדם חייב בכיסוי. תרומת הדשן קפז].
ואם ודאי נגעה הסכין במפרקת, יש אומרים שנוקטים להקל לתלות שנפגם מהמפרקת. והרמב"ן חלק ואמר שלא נפסקה הלכה כרב חסדא אלא בששבר ממש, לא בנגיעה (וכן דעת הרשב"א. וע"ש שאפילו חתכה בהולכה והבאה אין לתלות. ואולם אם נפלה על הקרקע על חודה – הרי זה כשבירת עצמות. ואם אין ידוע על איזה צד נפלה, אין תולים להקל).

ב. יש סוברים שאין להקל כשנמצאת הסכין פגומה לאחר שבירת עצמות אלא כשיש בסכין שיעור הכשר שחיטה חוץ לפגימה, שאז תולים שאפילו אם היתה פגומה בשעת השחיטה, שמא לא נשחטו סימנים כנגד הפגימה (עפ"י הרי"ף). ויש מקלים בכל אופן (כן נוקט הרשב"א לעיקר).

ג. גם לרב הונא הפוסל בשיבר בה עצמות, נראה שאינו אלא ספק נבלה ולא ודאי (עפ"י כסף משנה שחיטה א, כה. וצ"ל ששונה משאר תרתי לריעותא שהלכה כחכמים (בריש גדה) לטמא מודאי, כי כאן יש כמה ספקות נוספים, וכמש"כ הראשונים בפירושו 'סכין אתרעי בהמה לא אתרעי').

ד. לא בדק הסכין לאחר שחיטה, כגון שאבד; כתב הרמב"ן נראה שלרב הונא השחיטה פסולה. ואין כן דעת הרי"ף (והרשב"א הוכיח כהרי"ף).

ומכל מקום אין הלכה כרב הונא בזה אלא כרב חסדא [שהרי זה כדין שבר בה עצם ונפגם, שא"א לבדוק את מצב הסכין בשחיטה], הלכך אפילו פשע ולא בדק – שחיטתו כשרה (רמב"ם א, כה). אך יתכן שכשהסכין לפנינו צריך בדיקה לכתחילה אחר השחיטה [ואולם לרב חסדא עצמו אין צריך, שהרי גם אם ימצא פגום תולה במפרקת] (רמב"ן ו"ש"פ). וכן נקטו הרמב"ם (א, כה) והרשב"א שלכתחילה יש לבדוק הסכין לאחר שחיטה אעפ"י שבדק מקודם (וכן נקט הריטב"א ג: לעיקר). והראב"ד השיג ונקט שאין צריך בדיקה אלא אם בא לשחוט עוד (וכן נקטו הרו"ה והרא"ה – בדק הבית א, א).

אבדה הסכין לאחר שחיטה, והרי במצב זה אנו מכשירים את השחיטה, ושוב נמצאה הסכין פגומה – נחלקו האחרונים האם השחיטה כשרה הואיל ויצא הדבר בהתר (וכ"ה בשו"ע י"ד יח, יג ובט"ז) אם לאו (עב"ח ופר"ח שם. וע"ע: חזו"א אה"ע פ, כד; בית ישי סוס"י מח).
ה. לא בדק הסכין אף לא מקודם השחיטה – פסול לדברי הכל (עפ"י הרשב"א ועוד).

ב. רב אחא בריה דרבא מסר שרב כהנא מצריך בדיקה בין כל שחיטה ושחיטה [אם מפני שסובר כרב הונא, וכדי שלא לפסול הראשונה אם תימצא פגומה בסוף; אם כרב חסדא – כדי שלא לפסול את האחרונות אם תימצא הסכין פגומה].
ואולם אין צריך להראות סכין לחכם אלא קודם תחילת השחיטה, ומשום כבודו של חכם, אבל בין שחיטה לשחיטה די בבדיקת השוחט, שעד אחד נאמן באיסורין.

לא בדק בין בהמה לבהמה ולבסוף נמצאת הסכין פגומה; לרב הונא כולן פסולות (וכן הלכה, כאמור). ולרב חסדא, לפי לשון אחת כולן פסולות מלבד הראשונה, כי חוששים שנפגמה כבר במפרקת של הראשונה. ול'אבעית אימא' כולן כשרות. מעשה ברב יוסף שהטריף עד שלש עשרה חיות, שלא בדקו בין זו לזו ולאחר שחיטת כולן נמצאת פגומה.

א. יש אומרים שלרב הונא צריך לבדוק בין בהמה לבהמה מעיקר הדין, שכל שלא בדק הסכין לאחר שחיטה, אין שחיטתו כשרה (כ"מ מהרמב"ן). ולהראב"ד נראה שאף לדין בדיקה זו מעיקר הדין, כבדיקה שקודם שחיטה. ויש אומרים שגם לרב הונא בדיקה זו אינה אלא עצה טובה או נצרכת משום 'בל תשחית' – כדי שאם יימצא פגום לא יפסיד הכל (עפ"י רשב"א. וע"ע בדבריו לעיל ד:).

ופסק בספר תרומת הדשן (קפד) [עפ"י דקדוק לשונות הרי"ף והרמב"ם] שאפילו לכתחילה, אם מקבל עליו את ההפסד לכשימצא פגום, אין צריך לבדוק בין כל אחד ואחד (וכן משמע בספר התרומות ב; וים של שלמה סי' יט (ש"ך). וכן פסק הרמ"א יח, יא. ומ"מ אם נמצאת פגומה חייב לשלם לבעל הבהמה, שהפסידו בידיים. כ"כ הלבוש. והט"ז חולק. וע"ש בפת"ש בשם פנים מאירות ח"ב קמ; באר יצחק אה"ע יב).

ב. לא בדק בין בהמה לבהמה ואבדה הסכין; הראב"ד נקט לפסול כולן מלבד הראשונה, שהרי זה כאילו לא בדק קודם שחיטה. ודעת הרמב"ן להכשיר את כולן מלבד אם יודע שנגע הסכין

במפרקת כששחט, שאז יתכן לחוש שנפגם באותה שעה וכל השחיטות שלאחר מכן פסולות (כן נקט הרשב"א לעיקר, אלא שהמחמיר כהראב"ד תבוא עליו ברכה. ודעת הר"ה והרא"ש להכשיר. וכן פסק בתרומת הדשן קפד).

ג. כל ספק בשחיטה – פסול. כגון השוחט את העוף ואין ידוע אם נשמטה הגרגרת קודם ששחט הוושט או אחר כך. וכן ספק שהה או ספק דרס.

והאוכל ממנה מכים אותו מכת מרדות (רמב"ם שחיטה ג, יח).

ונחלקו דעות הפוסקים האם בספק שחיטה מטמאה משום נבלה, או שמא יש לדמות זאת למי שלא בדק סימנים לאחר השחיטה.

ואולם שונה נידון סכין שנמצאת פגומה לאחר שחיטה שבזה מכשיר רב חסדא, כי לא נמצאת ריעותא בבהמה אלא בסכין, לכך תולים הפגם בדבר אחר.

לפי פירוש אחד בתוס' (כאן ובגדה ב: – דלא כפרש"י ופירוש אחר בתוס') אין החילוק היכן נולדה הריעותא לבד אלא החילוק בטיב החשש; סכין שנמצאה פגומה יש בה כמה ספקות, שמא נפגמה במפרקת שמא בעור, שמא במיעוט בתרא שמא בקמא, ואפילו בקמא, שמא לא נשחטו הסימנים כנגד הפגימה – לכך מכשיר רב חסדא. משא"כ בספק שקול, או אף בשקרוב יותר להכשיר, אם הספק בגוף השחיטה – כגון ספק שהה ספק דרס דמסתמא שחט כדרך השוחטים.

יח. א. מנין שמעמידים דבר על חזקתו?

ב. טמא שטבל ונתעורר אחר כך ספק בטבילה, האם טבילתו טבילה?

ג. היכן מסגיר הכהן את הבית המנוגע?

א. מנין זה שאמרו חכמים העמד דבר על חזקתו – אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מהכתוב בצרעת בתים ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסגיר... – ואין חוששים שבינתים התמעט הנגע, שמעמידים אותו על חזקתו הראשונה.

[רב אחא בר יעקב הקשה על כך, שמא יוצא הכהן דרך אחוריו ורואה הנגע כשמסגירו. ואולם אינו חולק על עיקר דין חזקה המוסכם על הכל (רמב"ן) אלא שלדבריו אין למדים זאת מהכתוב (תוס') רק מהלכה (מהרש"א). אביי השיב על דברי רב אחא, ורבא דחה דברי אביי. כמו כן הביאו ברייתא להוכיח דלא כרב אחא, ודחו ההוכחה].

א. מבואר בתוס' שגם ברשות הרבים ובדבר שאין בו דעת לישאל, מעמידים הנגע על חזקתו, שבכל ענין טימא הכתוב. וגם שלבסוף ראינו שפחת הנגע מכגרים והרי הורעה החזקה, אעפ"כ הולכים אחר חזקה קמייטא, ואף לקולא – כגון לשרוף קדשים או להביא קרבן אם נכנס לעזרה.

ב. עוד על מקורות אחרים לדין חזקה – ע' בתוספתא גטין ב, יג ובמצפה שמואל; משך חכמה ראה יג,ו.

ב. טמא שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ, אעפ"י שנתעסק באותו המין כל היום – לא עלתה לו טבילה עד שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן. ופרשו הטעם שיש לומר העמד טמא על חזקתו והרי הורעה חזקת הטבילה.

א. התוס' נקטו (לפי שני תירוצים, וכ"כ הרמב"ן והרשב"א) שאם הדיח גופו [ובשער, אם חפף] סמוך לטבילה – עלתה לו טבילה. ולפי תירוץ אחד, לענין טהרות החמירו בכל אופן, ורק לענין טבילת נדה לבעלה, אם טבלה סמוך לחפיפה עלתה לה טבילה. [ויש אומרים, דוקא כשהחפיפה היתה באותה עונה, אבל חפפה ביום וטבלה בלילה, אפילו בסמיכות – לא. ב"י בשם הרמב"ם; רמ"א קצט,י].

ויש אומרים שאפילו חפפה סמוך לטבילה צריכה טבילה אחרת אלא שאינה טעונה חפיפה נוספת (שו"ע ורמ"א שם בשם הרמב"ם ורבנו ירוחם). ודוקא כשלא נתעסקה באותו המין לאחר טבילה, אבל נתעסקה – אינה צריכה טבילה אחרת אם חפפה קודם טבילה (שו"ע קצט,יא). ויש מחמירים אף בזה כל שאינה אומרת ברי לי (כן נקט הש"ך קצח סקל"ג עפ"י הרוקח שיש להתמיר).

ב. גם בחציצה במיעוט הגוף שאינה פוסלת אלא מדרבנן, מעמידים את הטמא בחזקתו הראשונה (עש"ך שם; סדרי טהרה קצו סק"מ; אור שמח מקואות ד,ב). ויש מי שכתב שלדעת הסוברים שספק דרבנן לקולא אפילו במקום חזקת איסור, אף בזה יש להקל (עפ"י שו"ת תופעות ראם יו"ד טו).

ג. כן הדין במקוה שנמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע טמאות. לדברי חכמים טמא אף ברשות הרבים [ונחלקו אחרונים אם הוא דין תורה או מדרבנן. ע' שו"ת הב"ח א [ובשו"ת גאוני בתראי ד יט]; בכור שור כאן, ותבואות שור ב סקל"ב]. ולרבי שמעון אין טמא אלא ברשות היחיד (ריש נדה). ואעפ"י שאין ריעותא בטובל עצמו, אך היות והספק

שקול, שמא נחסר מקודם שמא אח"כ, ועוד הלא דרך המקוה לילך ולהחסיך בכל שעה – הלכך לא עלתה לו טבילה (עתוס').

אם ידוע שהיה המקוה שלם זמן מועט קודם הטבילה [וכעבור זמן מרובה נמדד ונמצא חסר], י"א שאין מטמאים הטהרות למפרע (עריטב"א עירובין לו. תורי"ד קדושין עט: שו"ת חכם צבי ג. וע"ע אמרי בינה שחיטה ח).

ג. הכהן יוצא מן הבית לגמרי [ואינו עומד תחת המשקוף] ומסגיר (או מחליט או פוטר. רמב"ם הל' טומאת צרעת יד,ה). ולא יתרחק, אלא יעמוד בצד המשקוף (ויצא הכהן מן הבית; אל פתח הבית).

הלך לביתו והסגיר, או שעמד תחת משקוף הבית המנוגע והסגיר – הסגרו מוסגר (והסגיר את הבית – מכל מקום).

משמע מדברי התוס' (יא.) שגם כאשר הכהן אינו יודע בודאות אם יש שם נגע המטמא, כגון שאינו יודע שיעורו, יכול להסגיר ואח"כ יתברר אם הסגרו הסגר אם לאו (וע' חו"א ריד שצדד לפרש בדרך אחרת מהתוס').

דף יא

יט. מנין שהולכים אחר הרוב?

רוב שישנו לפנינו – [דאיתא קמן]. כגון רוב סנהדרין, וכן תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת בשר נבלה, ונמצא בשר ברחוב – מפורש בכתוב אחרי רבים להטת. רוב שאינו לפנינו (אלא מוטבע בטבעו של עולם) – הביאו עליו אמוראים עשר ראיות מן הכתובים [וסימן בעלי המימרות: 'זמ"ן שב"ח מכנ"ש']; שלש מהם נדחו בדחיות פרטיות, ועוד דחו בדחיה אחת כללית את כולן;

– מכך שאין מנתחים את ראש העולה (ונתח אתה לנתחיה – ולא נתחיה לנתחים) אלא מקטירים אותו בשלמותו, ואין חוששים שמא ניקב קרום של מות, מוכח שהולכים אחר הרוב שאינן טרפות

(רבי אלעזר).

ודתו, שמא חותך ואינו מבדיל וכך הוא בודק (ואין נקרא 'נתח' אלא בחיתוך מוחלט).

– מכך שאין שוברים עצם הגולגולת של קרבן פסח (ועצם לא תשברו בו) לבדוק שמא ניקב קרום של מוח (מר בריה דרבינא).

ודתו, שמא מניח העצם על הגחלים והיא נשרפת ואז יכול לבדוק.

– מכך שאלית הכבש נקטרת בשלמותה עד מול הכליות (חלבו האליה תמימה לעמת העצה יסירנה), ואין חוששים שמא נפסק שם חוט השדרה ונטרף (רב נחמן בר יצחק).

ודתו, שמא פותח השדרה לאורכה (מצד החלל, ובגב היא מחוברת. רש"י) ובודק את החוט ואינו חותך לגמרי, ובכלל 'תמימה' היא.

– מכך שאמרה תורה לערוף העגלה ולהשאירה בשלמותה כשהיתה (... העגלה הערופה) ואין לחוש שמא היא טריפה [והרי נאמר בה 'כפרה' כקדשים ומכאן שעגלה טריפה פסולה] (רב ששת בריה דרב אידי).

– מכך שאמרה תורה לשרוף הפרה האדומה בשלמותה כמו שהיתה בשעת שחיטה (ושחט אתה... ושרף את הפרה), ואין לחוש שמא היא טריפה [והלא קראתה תורה 'חטאת'] (רבה בר רב שילא).

א. מזה משמע שאפילו במיעוט המצוי סומכים על הרוב, שהרי אף אין בודקים את הפרה והעגלה אף לא בדיקת הריאה (ערמב"ן).

ב. מדברי הר"ש (בפרה ד,ג) משמע שמותר לנתח את הפרה לאחר שחיטתה. והקשה במשל"מ מסוגיתנו. [וגם אם כוונת הר"ש לענין דיעבד קשה הלא כל ששינה מדינו צריך לפסול שהרי כתוב 'חוקה' לעכב]. ויתכן שאין כוונת הגמרא לדרשה גמורה, שאין כאן יתור מלים אלא שרהיטת הכתוב משמע שלא עשה כלום בין שחיטה לשריפה הרי שגם שלימה כשרה. וכן לענין עגלה ערופה, לא יתכן לשון הכתוב אם השלמה פסולה (עפ"י חו"א פרה ח,ט).

– מכך שמשלחים את השעיר לעזאזל ומתפרק לאברים בלא שיהא אפשר לבדוקו אם לא נטרף,

והרי אין הגורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם (רב אחא בר יעקב).

– ממה שאמרה תורה מכה אביו ואמו יומת, ואין חוששים שמא אינו אביו – מכאן שהולכים אחר רוב בעילות אחר הבעל (רב מרי).

וכן יש ללמוד ממה שדנים בעריות שקורבתם מצד האב (רמב"ן). וכן לכאן יש ללמוד מדיני כהנים, שאין

חוששים שמא זינתה אחת מאמותיו והרי נעשה חלל. ע' תו"ח.

– ממה שאמרה תורה שההורג את הנפש נהרג ואין חוששים שמא במקום סייף היה נקב והרי הרג

את הטריפה (רב כהנא. וכן מכך שאין חוששים שהרוצח היה טרפה ופטור. רמב"ן).
– ממה שעדים זוממים נהרגים, ואין חוששים שמא העידו להרוג את הטריפה (רבינא. או שמא הם עצמם טרפה. ראשונים).
– ממה שאמרה תורה לשחוט הבהמה ולאכול ואין לחוש שמא במקום נקב שחט (רב אשי).
ו שא לו (רב כהנא / רב שימי) על כולם (רש"י), שמא במקום שלא אפשר לברר אכן סומכים על הרוב, אבל לא במקום שאפשר לברר. וכשם שסובר רבי מאיר לפי האמת, שכל שאפשר לברר אין לסמוך על הרוב [שלכך לדעתו קטן וקטנה ימתינו ביבום עד שיגדלו ויברר שאין הקטן סריס ולא הקטנה איילונית].
א. פרש"י לפי המסקנא שזה שהולכים אחר רובא דליתא קמן גם כשאפשר לברר, הלכה למשה מסיני היא. או גם 'אחרי רבים להטות' משמע אף רוב כזה, שאינו שונה מרובא דאיתא קמן – הלכך אין צורך לבדוק כל י"ח טריפות, מלבד נקובת הריאה שבודקים כל שאפשר הדבר, משום שריעותא זו מצויה. [וכיו"ב כתב הרמב"ן (ג): שאפילו לחכמים אין סומכים על רוב גרוע ושמיעוטו מצוי אלא במקום שלא אפשר]. ואם אירע שהופרשה הריאה בלא בדיקה – הבשר נאכל, ואין מפרסמים הדבר (רש"י). וכן נקט הרמב"ן לעיקר, דלא כדעת יש מחמירין שאם נטילה הריאה קודם שתבדק אסור).

ולענין תשע חנויות, כתב הרמב"ן (ג): שמסתבר שאין הולכים אחר הרוב אלא כשאין מי שידוע אבל ודאי צריך לשאול החנונים אם יש מי שידוע שהיא אסורה או מותרת.

ב. גם לרבי מאיר, מדין תורה הולכים אחר הרוב, רק מדרבנן חושש למיעוט. ואולם כשיש חזקה המסייעת למיעוט, אף מדאורייתא חושש (עפ"י תוס' כאן ובבכורות כ וקדושין פ ועוד). וישנה דעה שרבי מאיר חושש למיעוט [כשאפשר] מדין תורה (ע' מרדכי להלן פ"ט תשלו בשם ר"ב; תוס' נדה. וכו"מ ברמב"ן שצדד לדייק ברש"י).

למיעוט דמיעוט אין רבי מאיר חושש (ע"ז לד: וע' ריש גטין ועוד).

ג. יש לשמוע מסוגיתנו שרבי מאיר אינו חושש למיעוט אלא ברובא דליתא קמן [משום שלדבריו אין ללמוד אפשר משאי אפשר], אבל ברובא דאיתא קמן מודה שהולכים אחר הרוב (עפ"י חו"א טהרות ז, יא. [וכן מבואר בתוס' בכורות יט: ד"ה ברובא]). ותמה שם מכח הנחה זו על דברי הר"ש. ולכאורה י"ל לפירוש התוס' לא הביאו מר"מ אלא כדוגמא לחילוק בין אפשר לשאי אפשר, אבל ר"מ עצמו יתכן שמדרבנן מצריך לברר אף ברובא דאיתא קמן בדאפשר.

ד. 'חזקה הבאה מכח רוב'; יש אומרים שמועילה, כגון בהמה שנשחטה ונמצאת טריפה, אנו מחזיקים על סמך הרוב שכשנולדה לא היתה טרפה ודנים מכח זאת חזקה דמעיקרא לומר שנטרפה בסוף חייה, הלכך הגבינות שנעשו מחלבה קודם שמתה – כשרות (עפ"י הרא"ש ועוד). [והרשב"א התיר רק בסוגי טריפה שיכולים לבוא בשעה אחרונה]. ויש סוברים שאין לומר חזקה כגון זו, כיון שלא ידענו ידיעה ודאית ומוחלטת על המצב הראשון (עפ"י תוס' [ואין דין 'רוב' מועיל אלא לענין הכרעת הדין אבל לא להחשב לנו ידיעה. חו"א יב, א]). ולדעתם הגבינות אסורות אפילו עשויות מכמה בהמות ואחת נמצאת טרפה, ואין מצרפים הרוב להוות 'ספק ספקא' להתירא. [וע' בתוס' נדה ב: שהסיקו דין הגבינות בצ"ע]. ואולם בסירכות הריאה כתבו התוס' שכשר משום 'ספק ספקא', שמא אינה טריפה כלל).

[ויש דעה המכשירה את החלב מדין 'רוב' ולא מדין 'חזקה'; שכיון שבשעת החליבה הלכנו אחר הרוב וקבענו שאינה טרפה, גם עתה לא ישתנה דין הרוב' על אותה שעה, הגם שכעת היא ממיעוט טריפות. חו"א שם בדעת הר"י].

דף יב

- כ. א. מי שאינו יודע הלכות שחיטה, האם צריך ומועיל לראות שחיטתו מתחילה ועוד סוף?
- ב. מצא תרנגולת שחוטה או שאבדו לו גדייו ותרנגוליו והלך ומצאם שחויים, או שאמר לשלוחו צא שחוט והלך ומצא שחוט – האם מותר הבשר באכילה, או שמא יש לחוש שנשחטו שלא על ידי בקי?
- ג. האומר לשלוחו צא ותרום, והלך ומצא תרום – מה הדין?
- ד. מה דינה של שחיטת חרש שוטה וקטן?
- ה. האם צריך כוונה לשחיטה אם לאו?

א. מי שאינו יודע הלכות שחיטה – אסור לאכול משחיטתו. ואפילו שחט לפנינו סימן אחד כהוגן, חוששים שמא שהה או דרס בשני. ואם ראהו מתחילה ועד סוף – מותר (כן פרשו דברי רב נחמן אמר רב).

כתבו ראשונים: גם אם אחר השחיטה שאלנוהו ואמר לנו שלא שהה ולא דרס – אסור לאכול משחיטתו שמא אינו זכור כעת כיון שבשעת השחיטה לא ידע ההלכות. ויש מי שהכשיר באופן זה (כן הביא הרמב"ן מאחד מחכמי צרפת, וכן רצה לדייק מלשון רש"י. ואולם הוא עצמו נקט לאסור, וכתב שכל רבותיו שוים בדבר).

ב. הרי שמצא תרנגולת שחוטה בשוק, או שאמר לשלוחו צא ושחוט והלך (השליח). תוס'. וע' תו"ח) ומצא שחוט – חזקתו שחוט, שכן רוב מצויים

אצל שחיטה מומחים. כן הוכיחו בגמרא מהברייתא, וכן אמר רב נחמן [ודלא כרבינא לעיל ג.].

וכן מי שאבדו לו גדייו ותרנגוליו ומצאם שחוטים בבית – מותרים. אבל מצאם באשפה שבבית (או בשוק בלא אשפה. בה"ג ותוס' וש"ר עפ"י ב"מ כד) – רבי יהודה אוסר ורבי חנינא בן ריה"ג מתיר. מצאן באשפה שבשוק לדברי הכל אסור. כן פירש רב נחמן בר יצחק.

א. התוס' נקטו (עפ"י התוספתא. וכן נקט רש"ל) שהוא הדין למי שנגנבו לו גדייו ומצאם שחוטים – מותר, שהחשוד על הגניבה אינו חשוד על הנבלה.

ויש חולקים וסוברים שהחשוד לגנוב חשוד לשחוט שלא בידיעת ההלכות (עפ"י ספר יראים תנו. ומובאת דעה זו באור זרוע הל' שחיטה שסו) [ואף שאינו חשוד על איסור אחר, זהו כלפי מעשה אחר אבל באותו מעשה חשוד, כגון כאן שבמעשה השחיטה עצמה עובר גם על איסור גניבה, חוששים שעבר איסור נוסף במעשה זה ושחט שלא כדין. עפ"י בית הלוי ח"ב א. והגרנ"ט (קמג) באר בדעת הרמב"ם שהואיל ופסק כאביי (בסנהדרין כז) שהאוכל נבלות להכעיס פסול לעדות, כמו"כ שחיטתו פסולה].

ב. הרמב"ם (שחיטה ד, ח) פסק כרבי יהודה לאסור. ושאר הראשונים פוסקים כרבי חנינא בנו של ריה"ג (עפ"י תוס', רא"ש יז; תורת הבית א; ר"ן. וכן נקטו ב"י רש"ל). ואין להתיר אלא במקום שרובם ישראל, או אף ברוב נכרים אך כשרוב הטבחים ישראל [בדבר הנשחט בבית המטבחים] (עפ"י ב"מ כד וברא"ש; יש"ש כג. ע"ש כמה פרטים).

ע"ע לעיל ג ט.

ג. האומר לשלוחו צא ותרומ, והלך (בעל הבית. רש"י) ומצא תרום –

אמר רב נחמן: אין חזקתו תרום, שאין ודאי שהשליח עושה שליחותו (בדאורייתא. ראשונים), ושמא אדם אחר שמעו ותרם מדעתו, והתורם שלא מדעת בעליו אין תרומתו תרומה. אם לפי אומדן הדעת ידוע שאין לו הפרש אם יתרום עבורו אדם זה או אחר, נראה מדברי כמה ראשונים (ערמב"ן בגטין סו ועוד) שמועילה תרומתו מאחר וגילה דעתו שנוח לו וזכין לאדם שלא בפניו (ע' תרומת הדשן קפח. וכן נראה שנקטו הפוסקים להלכה – ע' רמ"א י"ד שכח; חזו"א י"ד קצט; מנחת שלמה ח"ג קלג).

ד-ה. שחיטת חרש שוטה וקטן פסולה אפילו בדיעבד. ואם אחרים רואים אותם (בשחיטתם, שלא פסלו השחיטה) – שחיטתם כשרה, בחולין. כן שנינו במשנה, והעמידה רבא כרבי נתן שאין צריך כוונה לשחיטה, שלכן הזורק סכין לנועצה בכותל (או הפיל סכין. להלן לא) והלכה ושחטה כדרכה – שחיטתו כשרה. וחכמים פוסלים (עד שיתכוון לחיתוך סימנים. ראשונים עפ"י גמרא להלן לא) והלכה כרבי נתן (רבא בשם אושעיא זעירא דמן חבריא).

לחכמים המצריכים כוונה, יש אומרים שאם גדול עומד על גבי חש"ו ומלמדם להתכוין בשחיטה – שחיטתם כשרה, ולא אמרו פסולה אלא כשאחרים רק משגיחים שלא קלקלו אבל אינם מלמדים אותם לכוון (תוס' ועוד). או אפילו אינו מלמדם אלא שעומד על גביהם – כשרה שאימת הגדול עליהם (עפ"י רבנו יונה – ע' בשו"ת הרשב"א ח"א כו תקצג. וע' בלשון הרמב"ן להלן לא). ויש אומרים שבכל אופן פסול, שאין מחשבתם ניכרת מתוך המעשה [שלא כבכתיבת גט] ואינם מתכוונים אלא לחיתוך בשר בעלמא (עפ"י תוס' יבמות קד; ושו"ת הרשב"א שם. ויש ראשונים שנוקטים שלמסקנא לא מועיל גדול עומד ע"ג כלל. ע' רמב"ן לא. אך שם מבואר שחרש שונה. וע' במאירי. וע"ע בבאור הלכה תס). ויש מחלקים בין קטן וחרש ובין שוטה, שבוה אין מועיל אפילו בן דעת עומד על גביו (ע' בשו"ת הרשב"א – בדעת התוס').

לכתחילה אין ליתן לחרש שוטה וקטן לשחוט גם אם אחרים רואים שחיטתם.

הטעם הוא משום חשש 'בל תשחית', או שמא יקלקלו שחיטתם בלא שהרואים שמו לב (ערש"י ורמב"ן ב), או מפני החשש שמא ימסרו להם לשחוט ללא השגחה (ע' בראשונים שם). ולפרוש רבנו תם (ב.י) אין מוסרים להם לשחוט לכתחילה אפילו כדי להשליך לכלבים, שמא יטעו ויכשירו שחיטתם (וע"ש ברמב"ן שפקפק אם מוסר להם להתלמד. והרשב"א ד: נקט לאסור). והרשב"א (ד:): כתב שקטן היודע לשחוט מוסרים לו לשחוט אף לכתחילה כשאחרים עומדים על גביו.

דפים יב – יג

כא. חרש שוטה וקטן, האם יש להם מחשבה ומעשה, ומחשבה הניכרת מתוך מעשה?

קטנים, יש להם מעשה ואין להם מחשבה (משנה כלים יז, טו). ואם מחשבתם ניכרת מתוך מעשיהם – מדרבנן יש להם מחשבה כזו (רי"ח), אבל מדאורייתא נסתפק רבי יוחנן. ולפי רב נחמן בר יצחק פשט רבי יוחנן שמדאורייתא אין להם מחשבה כזו.

לפרש"י 'מעשה' היינו מעשה עם דיבור המפרש כוונתם. ו'מחשבה' היינו מחשבה או דיבור ללא מעשה. ו'מחשבה הניכרת מתוך המעשה' היינו מעשה ללא דיבור.

והתוס' חולקים וסוברים שאין הדיבור מעלה או מוריד כלום. ו'מעשה' היינו זה המורה בהחלט על כוונת עושהו. 'מחשבה' היינו כשאין המעשה מורה כלום. ו'מחשבה הניכרת מתוך מעשה' היינו מעשה המוכיח קצת.

לפיכך: תינוקות שחקקו אלון ורמון ואגוז למוד בהם עפר או שהתקינום לכף מאזנים – טמאים. אבל מצאו קליפת אגוז וחשבו עליה למוד או אפילו מדרו בה אך לא עשו בה מעשה המהפכה לכלי – אינה מקבלת טומאה (רש"י).

לפרש"י מדובר שאומרים בפירוש שעושים לשם כלי. ולפירוש התוס' אפילו אין אומרים כלום, המעשה מוכיח ודאי על הדבר.

העלו פירות לגג כדי שירד עליהם הטל – אינם ב'כי יתן' להיות מוכשרים לקבל טומאה. לפרש"י מדובר שהעלום מפני הכנימה ורק אח"כ נתכוונו לטל שירד עליהם [ואף אמרו בפיהם. משל"מ טו"א יד, ב], הלכך הרי זו 'מחשבה' גרידא ואין להם. ומשמע שאם כשהעלו אמרו שמפני הטל מעלים – מוכשרים לקבל טומאה (וכ"מ בתוספתא מכשירין. וצ"ע כיצד יפרשוה התוס'. חזו"א). והתוס' חולקים וסוברים שאפילו אמרו בפירוש אינם ב'כי יתן', שאין מחשבתם ניכרת מתוך המעשה כלל, כי אפשר שמעלה מפני הכנימה (וכ"מ בר"ש וברא"ש טהרות ח, א). ואולם שמא אם העלה בשעת הטל מועילה מחשבתו.

היפך הקטן בפירות כדי שהטל יבוא עליהם מצד אחר – הרי זה ב'כי יתן' [מדרבנן לחומרא], שהרי מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו.

א. לפרש"י, אם מפרש מחשבתו בשעת מעשה – ודאי מועיל, שיש להם מעשה.
ב. יש מי שמצדד [עפ"י לשון הרמב"ם] שדוקא בקטן מועיל, ולא בחרש ובשוטה (ע' ראש יוסף). ויש חולקים (ע' גרסא המאירי; מקום שמואל כה).

קטן ששחט קדשים לשמן – פסולים, שאין לו מחשבה (ואין ניכר מתוך מעשיו שעושה לשמה. ופירושו התוס' שפסול משום 'מתעסק' שהרי זה כשוחט משום חולין). היתה בהמת עולה בדרום והביאה לצפון ושחטה – נסתפק רבי יוחנן בדבר. ולפי רנב"י פשט שמדאורייתא אין מועיל אעפ"י שמחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שלשחיטת עולה נתכוין [אבל אין מחשבתו ניכרת בהחלט, כי שמא שינה מקומה מפני סיבה אחרת].

א. לפרש"י, אם אמר בפירוש שמביאה לצפון כדי לשחטה לשם עולה, הרי זה 'מעשה' וכשר. והתוס' חולקים וסוברים שאין מועיל דיבור אפילו מפרש ואומר יודע אני שם הקדשים ולשמן אני מתכוין, אעפ"י לא מועיל כל שהמעשה עצמו אינו מוכח בהחלט, כנ"ל (וכ"כ הלח"מ בדעת הרמב"ם הל' פסוה"מ א, ו. וע"ע אחיעזר ח"ג פא, יג).

ויש מי שכתב עפ"י משמעות הלשון שלמסקנא אפילו כאשר מוכח בודאות מתוך מעשיו, אין חולקים אחר מחשבתו מדאורייתא (עפ"י חדושים ובאורים).

ב. פסק הרמב"ם (פסוה"מ א, ו) שקטן שהביאה מדרום לצפון ושחטה – פסולה, שאפילו מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו אינה מחשבה אלא להחמיר ולא להקל [ומשמע שפוסק כרנב"י שרי"ח פשט מדרבנן ולא מדאורייתא, שאם הדבר בספק היה לו לפסוק כדרכו שבדיעבד הורצה].

ג. עוד נפקותות שונות בענין מחשבה ומעשה בקטן – ע' רש"י ביצה לד: ד"ה תינוקות (– לענין קביעת שבת למעשר); כס"מ פסוה"מ א, ו, לח"מ ומשל"מ (– מחשבת פיגול בקטן); מגן אברהם מב סק"ד (– הזמנת קטן לסודר של תפלין); שו"ת אבני נזר א"ע רסו, ג (– חתימת קטן) קנא, ז (– נתינת גט ע"י חרש, לאשה או לשליח) או"ח רנט רס (– מעשה עבירה בקטן) תקלט (– מעשה מצוה בקטן); זכר יצחק טז (– יהוד אשה לקטן); אחיעזר (– חילוק בין 'צפון' ל'לשמה').

דף יג

כב. א. מה דינה של שחיטת עובד כוכבים ושחיטת מין?
ב. מה דינה של שחיטה בלילה ושחיטת סומא?

א. שחיטת עובד כוכבים – נבלה, ומטמאה במשא [אבל מותרת בהנאה, שאין רוב הנכרים מינים, כלומר אינם אדוקים בעבודת כוכבים אלא מנהג אבותיהם בידיהם]. ולדברי רבי אליעזר, סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים היא הלכך לדבריו נאסרה בהנאה משום תקרובת עכו"ם.

א. המקור לפסול שחיטת נכרי [גם אם שחט כראוי] הוא מוזבחת... ואכלת אותו שהוא בר זביחה, אתה אוכל משחיטתו (תוס'. וע' תוספתא פ"א). והרמב"ם (שחיטה ד, יא) כתב: מכך שהזהיר הכתוב וקרא לך ואכלת מזבחו אתה למד שזבחו אסור (וכ"ה במדרש ההפך ובמכלתא דרשב"י).

ובפירוש המשנה כתב מפני שסתם מחשבת נכרי לע"ז [ומ"מ אינה אסורה בהנאה משום תקרובת כי מנהג אבותיהם בידיהם. ונראה שפירש שלרבי אמי מתניתין אתיא כרבי אליעזר ומ"מ אין בה איסור הנאה דלאו שם 'תקרובת' עליה].

ולוקים על אכילתה דבר תורה משום נבלה, אפילו היה השוחט קטן. וגדר גדול גדרו בדבר שאפילו עכו"ם שאינו עובד ע"ז שחיטתו נבלה. כן כתב הרמב"ם (ד, יא-יב). יש מפרשים דבריו שכשאינו עובד עכו"ם אין שחיטתו אסורה אלא מדרבנן (ע' בנו"כ שם וב"י ו"ז ותבו"ש י"ד ב. ולפי"ז צ"ל שמה שכתב ב, ב) ששחיטת נכרי בעזרה אינה אסורה בהנאה משום שאינה שחיטה, היינו בעובד כו"ם דוקא). וי"מ מדאורייתא, ומה שכתב 'גדר גדול' היינו כלפי כותים (עש"ך ופמ"ג שם עפ"י ספרים ישנים).

גר תושב הרי הוא כשאר נכרי ששחיטתו נבלה (רמב"ם אה"ט ב, ג; מאירי).

ב. הלכה כחכמים [וכסתם מתניתין], הלכך שחיטתו אינה אוסרת בהנאה (עפ"י ב"י וש"ך י"ד ב).

ג. נכרי ששחט בהמה, מותר לשחוט בנה אחריה ואין בדבר משום 'אותו ואת בנו' (עפ"י תוספתא פ"ה).

ד. הרמב"ם (אבות הטומאות ב, י) נטה לומר שנכרי ששחט כראוי בסכין יפה, אינה מטמאה טומאת נבלות אלא מדברי סופרים (וע' גם בהקדמתו לסדר טהרות), ואין חייבים עליה משום ביאת מקדש. והראב"ד השיגו.

שנו בבב"ב, וכן דייק רבי אמי ממשנתנו, ששחיטת מין (– ישראל האדוק בעבודת כוכבים. וכל שכן נכרי. כן מבואר בגמרא) הריהי לעבודת כוכבים ואסורה בהנאה. [וכן פתו פת כותי, יינו יין נסך, ספריו (– תנ"ך שכתב) ספרי קוסמין (– נביאי הבעל, שלשם עכו"ם כתב הלכך ישרפו. רש"י), פירותיו טבלים. ויש אומרים אף בניו ממזרים].

א. משמע מרש"י (כאן) ובתוס' (ד:): שכך נוקטים להלכה. והמאירי מביא שיש חולקים, ולא קיבל דבריהם.

ב. ישראל העובד עבודת כוכבים – הריהו מין, ואולם רק אם עובד תמיד לעכו"ם שחיטתו אסורה בהנאה (עתוס' ד:). ורוב נכרים העובדים כו"ם אינם אדוקים בה ואינם בגדר 'מין' ששחיטתו לשם עבודת כוכבים, ואפילו אלו שבארץ ישראל, כל שכן אותם שבחו"ל שאינם עובדי עבודת כוכבים אלא מנהג אבותיהם בידיהם (תוס' עפ"י הגמרא. ומשמע שנקטו שישראל העובד לעכו"ם חמור טפי שאף בסתם חוששים שמחשבתו אליה בשחיטה)

[תקרובת עבודת כוכבים, לדברי רבי יהודה בן בתירא מטמאה באוהל כמת, ולדברי חכמים אינה מטמאה באהל (ואף לדבריהם יש עכ"פ עליה טומאה דרבנן). ולדברי הכל אסורה התקרובת בהנאה מדאורייתא. תוס']. ונחלקו שתי לשונות בדברי רבא, האם דיוק משנתנו כריב"ב או כחכמים. והלכה כחכמים (ערמב"ם אבה"ט ו, ז ומאירי). וע"ע בע"ז לב].

ע"ע לעיל ג-ה בדין שחיטת המומר-לעבודת-כוכבים. וע"ע ע"ז כו לענין דין המינים והעכו"ם.

ב. השוחט בלילה, וכן הסומא ששחט (אפילו לא ראו אחרים את שחיטתו. מאירי) – שחיטתו כשרה. מבואר בגמרא (עפ"י ישוב התוספתא עם משנתנו) שאם אבוקה כנגדו, שוחט בלילה אף לכתחילה.

א. משמע שלכתחילה צריך אבוקה ואין די בנר (יש"ש כה). ויש חולקים וסוברים שמותר אף לאור נר יחידי (עפ"י פירוש המשנה לרמב"ם; ספר יראים השלם תנו; שו"ת הרדב"ז ח"ו שא ועוד. ע' דרכי תשובה יא סקט"ו). ויש מתירים [באקראי] אפילו לאור הלבנה (עפ"י מאירי; פרי חדש שם).

ב. אין לשחוט ביום במקום אפל ללא תאורה (עפ"י תורת הבית הקצר ד; יו"ד יא).

דף יד

כג. בהמה שנשחטה בשבת, האם אסורה באותו היום משום מוקצה?

בתחילה אמר רבי אבא (בהסבר דברי רב) שבהמה שנשחטה באיסור בשבת, אסורה באכילה באותו יום משום חסרון הכנה, לרבי יהודה שאסר לחתוך נבלה לפני הכלבים כאשר נתנבלה בשבת משום שאינה מוכנת לכך. ודחה אביי שכאן שונה שמתחילה היתה הבהמה מוכנה לאדם, וגם עתה היא מוכנת לו [והראיה, מכך ששוחטים בהמה ביום טוב לרבי יהודה], משא"כ נבלה שמתחילה היתה מוכנה לאדם ועכשיו לכלבים.

רב יוסף רצה לדמות בהמה שנשחטה לכלי שנשבר, שלדברי רבי יהודה אסורים השברים בטלטול אם אינם עושים מעין מלאכתם הראשונה. ודחה אביי שכאן שונה שמתחילה 'אוכל' [שהרי היתה עומדת לאכילה מעיקרא] ועתה 'אוכל', והרי זה כמאכל שנפרת שאינו אסור.

וכן אמרו שאינו דומה למוקצה מחמת מיאוס (או מחמת חסרון כיס וכד'. ערשב"א) שאסור לרבי יהודה כי אדם מקצהו מדעתו לגמרי. וגם לא למוקצה מחמת איסור – שדחאו בידים.

וניסו לומר שלדברי שמואל שמשקים שזבו מעצמם מזיתים וענבים, אסורים לרבי יהודה, גזרה שמה יסחוט [ואפילו הם מיועדים לאכילה, חוששים שמה יימלך עליהם לסחטם], כמו כן יש מקום לאסור בהמה שנשחטה, גזרה שלא יסחוט. אלא שרב חולק על שמואל ולדבריו רבי יהודה לא אסר בזיתים וענבים העומדים לאכילה, והרי רב הוא שאסר בהמה שנשחטה באכילה באותו היום לרבי יהודה – וא"כ ודאי לא מטעם זה אסר [אלא מטעם 'מעשה שבת'].

הלכך לרבי יהודה אין ראיה לאסור משום מוקצה. ומכל מקום אמר רב (כפי שמסר רבי יצחק בר אדא, וכן אמר רב נחמן בר יצחק בהסבר השתקתו של רב להווא תנא. להלן טו), שבהמה שנשחטה בשבת אסורה משום מוקצה כל שאין שם חולה מבעוד יום, שהרי בכניסת שבת אין הבהמה ראויה לאכילה כלל. א. יש סוברים שאפילו רבי שמעון דלית ליה מוקצה מחמת איסור [וכמותו נוקטים להלכה, כאשר לא דחאו בידים], מודה בשוחט בשבת שאסור משום מוקצה, מפני שאין אדם יושב ומצפה מתי בהמתו תשחט [א"כ באופן שיושב ומצפה שמה ישחטנה חש"ו ואחרים רואים אותם] [עפ"י תוס' ד"ה מחתכין; תו"י שבת מד. ספר התרומות רנד; סמ"ג לאו סה. וכן נקט רש"ל]. ויש חולקים ומתירים משום דקיימא לן כרבי שמעון (רא"ש כ) עפ"י הרי"ף; או"ח שיח. וערשב"א להלן טו; חו"א או"ח מא. ד. ודעת הרמב"ן והר"ן לפסוק כרבי יהודה בכל מוקצה מחמת איסור. ואולם אין כן דעת השו"ע. ע' חו"א או"ח מד, ז מט, ד).

ב. לפי אפשרות אחת בתוס' (עפ"י ספק הגמרא בביצה כו), יש צד לומר שאפילו יש חולה מבעוד יום, אסור משום מוקצה כשהבריא, שמה יש מוקצה לחצי שבת. ואולם להלכה קיימא לן אין מוקצה לחצי שבת.

ג. נראה שגם מי שהיה שוגג וסבור מותר לשחוט בשבת, שייך איסור מוקצה כלפיו, הגם שבכניסת שבת היה בדעתו שישחט – כי אין מתחשבים בדעתו אלא לפי האמת (עפ"י מנחת שלמה ח"א סב, יא).

דפים יד – טו

- כד. א. השוחט בשבת וביום הכפורים, האם שחיטתו כשרה? האם מותר לאכול משחיטתו בשבת?
ב. המבשל בשבת, האם התבשיל יאכל?
ג. השוחט או מבשל בשבת עבור חולה, האם מותר באכילה לבריא?

א. תנן, השוחט בשבת וביום הכיפורים – שחיטתו כשרה. לדברי רבי מאיר נראה לכאורה שאם שחט בשוגג מותר לאכול הבשר בשבת בין לשוחט עצמו בין לאחרים. ואולם רב נחמן בר יצחק אמר בהסבר דברי רב שאף לר"מ אסור משום 'מוקצה' אא"כ היה לו חולה מבעוד יום שנצרך לשחיטה [ובשעת השחיטה כבר הבריא]. שחט באיסור במזיד – לא יאכל בו ביום (לא לו ולא לאחרים) [עד בכדי שיעשו (רש"י) ויש חולקים, כדלהלן], כדי שלא יהנו מהאיסור. רש"י תוס' ועוד, אבל למוצאי שבת – מותר. לפי הגרסה שלפנינו ברש"י כתובות (לד), אסור במזיד לו עצמו לעולם. ואולם בכת"י אין הגרסה כן, וגם בב"ק משמע כרש"י כאן וכתוס' שמוותר לו למוצ"ש. לדברי רבי יהודה, שחט בשוגג – אסור לאכול בו ביום (הוא או אחרים (רש"י ותוס') שלא יהנו

מעבירה. רש"י. במזיד – לא יאכל עולמית (דוקא הוא משום קנס, אבל אחרים מותרים. רש"י תוס' ורמב"ן).

לדברי רבי יוחנן הסנדלר, בשוגג – הוא אסור לאכול עולמית (קנסוהו שוגג אטו מזיד) ואחרים מותרים למוצאי שבת. במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים [ונחלקו רב אחא ורבינא (בכתובות לד) בדעתו, האם הוא אסור תורה משום כי קדש הוא – כקדש, או מדרבנן. ובהנאה מותר לכל הדעות (לכם)].

ב. המבשל בשבת דינו כדין השוחט דלעיל, אלא שאין בו איסור מוקצה כיון שראוי לכוס אף קודם הבישול; לר"מ, בשוגג מותר ובמזיד אסור בו ביום (ואין חילוק בינו לבין אחרים כנ"ל). לר"י, בשוגג אסור בו ביום ובמזיד אסור לו עולמית. לרבי יוחנן הסנדלר, בשוגג אסור לו עולמית ולאחרים במוצ"ש, ובמזיד אסור לכל לעולם.

רב הורה לתלמידיו הלכה כרבי מאיר, ואילו לרבים היה דורש כרבי יהודה (שלא יהא הדבר קל בעיני עם הארץ).

א. רבא דרש כרבי מאיר (שבת לח). וכן נקטו התוס' להלכה (וכן מובא בהשלמה ובמאירי. וכ"מ בר"ג). ואולם כתבו בישוב דברי רש"י (בביצה כד) שדוקא בכגון זה שאינו שכיח אבל בדבר השכיח גזרו שלא יהנה מאיסור, מלבד אם אין לו הנאה כל כך כגון במבשל בשבת שהיה ראוי לכוס הבשר ללא בישול.

ובה"ג (הל' שחיטה) ורב אחא משבחא (שלה, שאלתא קכח) ורמב"ם (שבת ו, כג) ור"ף (שבת פ"ג) ורמב"ן ובעל האשכול נקטו הלכה כרבי יהודה, כפי שדרש רב בפירקא. וכך יש לנו להורות שכן רבים עמי הארץ (וע' שו"ת הריב"ש שצד). וכן נפסק בשו"ע (שיח, א).

ב. כיון שמעשה שבת נאסר בהנאה, יש אוסרים אותו אף בטלטול, הגם שבין השמשות היה ראוי לכוס ומותר היה בטלטול. ויש מתירים (ע' יש"ש לא).

ג. 'מוצאי שבת' שאמרו היינו בכדי שיעשו, כדי שלא יהנו מעבירה. כן כתב רש"י כאן, וכ"כ בה"ג (הל' שחיטת חולין), וכן הסכים הרמב"ן.

ויש אומרים (ערישב"א בשם רבו ורבנן בשם גאונים; רא"ש; רמב"ם שבת ו, כג; שו"ע שיח, א ומג"א ומשנ"ב) שמותר במוצאי שבת מיד, שאין חוששים שיבשל ישראל בשבת בשביל שיהא לו מוכן מיד במוצ"ש.

ג. הביא דבר מרשות לרשות, יש אומרים שאין בזה משום 'מעשה שבת' מפני שלא נעשה שינוי בדבר עצמו, ואפילו לר"י הסנדלר (עפ"י רבנו יונה, מובא ברשב"א וריטב"א שבת קל: באה"ל שיח בשם חיי אדם; עונג יו"ט סא).

ד. ספק ב'מעשה שבת', כגון שיש ספק אם עבר על איסור בישול אם לאו, כתבו הפוסקים להתיר משום ספק דרבנן (ע' שיח, א בפמ"ג ומשנ"ב; מג"א רנד סקי"א; מאור ישראל שבת לח).

ה. מעשה שבת באיסור דרבנן; כתב בפרי מגדים (שיח) להוכיח מהסוגיא בשבת (לח) שאסור כבמלאכה דאורייתא [ואף לדבריו אין הוכחה משם אלא במלאכה שעיקרה דאורייתא כגון בישול, אבל עיקרו דרבנן כגון 'נולד' אין לנו ראייה לאסור. ע' שבט הלוי ח"ג נה וח"ו סח].

ויש מקום לדחות הראיה משם ולהתיר. וכן כתב הגר"א בבאורו. וכן כתב בספר חיי אדם שמעשה שבת באיסור דרבנן מותר באכילה בו ביום אפילו לו עצמו [אלא שמדברי הגר"א משמע שבמזיד מותר לו עצמו במוצאי שבת. וכן משמע ברמב"ם. וצ"ע] (עפ"י באור הלכה שיח, א. וע' מנחת שלמה ח"א סב, יא).

ו. דין המשהה קדרה מערב שבת על גבי כירה באופן האסור – בשבת לח.

ז. המבשל ביום הכפורים, נראה שדינו כמבשל בשבת (עפ"י פוסקים). ואם בישל בשוגג שאסור לרבי יהודה בו ביום, נראה שאסור אף לקטנים [ככל איסורין דרבנן שאין להאכילם], ואין אומרים כיון שלגדולים בין כך אסור לאכול היום, לא גזרו חכמים במיוחד על הקטנים (ע' בהדושי ר' מאיר שמחה).

ג. השוחט עבור חולה בשבת, אם היה חולה מבעוד יום – אין הבשר מוקצה ומותר לבריא (ללא בישול), ואם לאו – אסור משום מוקצה (רב), שהרי בכניסת שבת לא היה ראוי ועומד לאכילה כלל.

המבשל לחולה בשבת, רב אמר מותר לבריא שהרי היה הבשר ראוי לכוס בין השמשות. ואולם דבר שלא היה ראוי בכניסת שבת כגון דלועים – אסור (רב פפא).

רש"י פירש בדלועים מחוברים לקרקע בכניסת שבת ונחלה היום. ורבנו תם פרש בתלושים, ומפני שדלעת חיה אינה ראויה לכוס. ואפילו היה לו חולה מבעוד יום, אין כל הדלעת מוכנת לו אלא רק כפי הצריך לחולה (ערשב"א).

משמע מדיוק דברי רש"י שאם היה חולה מבעוד יום, אפילו דלועים המחוברים מוכנים הם אצלו (רמב"ן). וערשב"א שצדד לאסור משום גזרת פירות הנושרים. ויש אוסרים משום מוקצה כל שלא נגמר בישול הפרי (עפ"י הרא"ה, ארחות חיים ועוד; ב"י ורמ"א או"ח ש"ח, ב).

ורב דימי מנהרדעא הסיק הלכה שהמבשל בשבת לחולה אסור לבריא באכילה, גזרה שמא ירבה בשבילו [משא"כ בשחיטה שאי אפשר לכוזת בשר בלא שחיטה, אין שם חשש שירבה לבריא].

א. כדין הבריא כך דין חולה שאין בו סכנה; אסור לו לאכול ממה שבושל לחולה שיש בו סכנה – שמא ירבו בשבילו (עפ"י תשובת הרשב"א ח"א תת"ד; או"ח ש"ח, ב).

ב. המבשל או השוחט לחולה – למוצאי שבת מותר מיד לכל אדם, ואין צריך להמתין בכדי שיעשו (רשב"א ור"פ).

ג. לפי שיטה אחת המובאת ברמב"ן, מבואר שבאיסור דרבנן כגון מליחת אוכלין – מותר לבריא ולא גזרו שמא ירבה בשבילו (ובפרי מגדים (שיח בא"א סק"ו וע"ש בסק"ח) מצדד בדבר בדעת המג"א).

דפים טו – טז

כה. האם השחיטה בדברים דלהלן כשרה, לכתחילה ובדיעבד?

א. מגל יד, מגל קציר, מגירה.

ב. צור (= סלע) מחודד, תלוש או מחובר.

ג. סכין הנעוצה בכותל, והעביר צואר הבהמה על חודה.

ד. קנה.

ה. שחיטה הנעשית על ידי סיבוב גלגל שקבועה בו סכין.

א. השוחט במגל יד (שצדו האחד חלק וצדו השני משונן כמגל. עפ"י ר"ף ורש"י. ומר"ג משמע שהוא כעין סכין מעוקל בראשו), בצד החלק – שחיטתו כשרה. ודייקו בגמרא שלכתחילה אין לשוחט, שמא ישחט בצד שיש בו פגימות. ולכן השוחט בסכין בעל שתי פיות, צריך להשחיתו שתיהן. וכן סכין שיש פגימה בראשה, לא ישוחט בה גם אם מכוין לשוחט שלא כנגד הפגימה. ואולם ביום טוב שאי אפשר להשחיתו, נהגו התר על ידי כריכת מטלית על מקום הפגימה (עפ"י רא"ש; רש"ל – ופירש שם שמשום שמחת יו"ט התירו). והר"ן התיר אף בחול על ידי עשיית היכר.

ואולם בלא כריכת מטלית, ברור שאף בשעת הדחק אין מועיל גם אם מקפיד שלא לשוחט במקום הפגימה (עפ"י פוסקים. ע"ע בשו"ת הרשב"א תר"ך; אבני נזר יו"ד ט. ומדברי הרמב"ן להלן יו: נראה שאם נזהר מלשוחט במקום הפגיעה שחיטתו כשרה ואין גוזרים בדיעבד שמא נגע בפגימות).

וכמו כן אין לשוחט בסכין בעלת עוקץ חד בראשה, שמא יחליד ע"י תחיבת העוקץ בצואר בשעת הולכה והבאה. ובשעת הדחק נוהגים לתחוב ראש העוקץ בקיסם (רש"ל).

במגל קציר (שפגימותיה כפופות כולן לצד אחד בשיפוע) ובמגירה (= מסור) – שחיטתו פסולה, מפני שהם חונקים (רש"י: קורעים מחמת הפגימות).

שחט במגל קציר בדרך הליכתו – בית שמאי פוסלים ובית הלל מכשירים (משנה יח.), שאינה קורעת מפני שראשיה כפופים מאד. ואמר רבי יוחנן: לא הכשירו בית הלל אלא לטהרה מידי נבלה, אבל באכילה אסורה (גזרה הולכה אטו הובאה. רש"י).

יש אומרים שבית שמאי פוסלים כי חוששים משום ספק נבלה (ר"ן שם). ואפשר שחשש דאורייתא הוא. ויש אומרים משום גזרה אטו הובאה לכך גזרו גם על טומאה, ולבית הלל לא גזרו אלא לאכילה שלא להרבות טומאה (עפ"י רע"ב שם; רבנו יהונתן מלונגיל. וע"ש ברש"י ובשיטמ"ק שתי גירסאות).

החליקו שינייה – הרי היא כסכין (שם).

ב. שחיטה בצור תלוש – כשרה אף לכתחילה.
צור מחובר (באופן שאין חשש דרסה, כגון שצואר הבהמה למטה

והצור למעלה; לדברי רבי חייא כשר אף לכתחילה (כן הסיק עפ"י

הברייתא). ולדברי רבי, אם היה מחובר מעיקרו – שחיטתו פסולה (ויקח את המאכלת). היה תלוש ואח"כ חיברו – לא ישחט לכתחילה כשהוא נעוץ ואם שחט שחיטתו כשרה. כן אמרו בתחילת הסוגיא. ואולם בהמשך רבא נסתפק בדבר.

א. יש מפרשים שספקו של רבא הוא אליבא דרבי, שמא פוסל אף בדיעבד כל שמבטלו למקומו ואינו עתיד ליטלו (כן פרשו התוס', אלא שהקשו על פירושם, וכ"פ הרשב"א).

ב. הלכה כרבי. וכיון שספקו של רבא לא נפשט, יש לילך לחומרא (כן דעת הר"ה. והרא"ש הסיק שנכון להחמיר. וכן נקטו רש"ל ט"ז וש"ך ועוד פוסקים להחמיר. יו"ד ה, ב).

ואילו דעת הרמב"ם (א, יט) והרי"ף והרמב"ן והרשב"א לפסוק בספק של רבא לקולא [כ'דיקא נמי' שבגמרא וכסתמא דסוגיא בתחילה], הלכך תלוש ולבסוף חיברו כשר אפילו בדבר שמבטלו שם. וכן נקט בשלחן ערוך (שם). והגרע"א פירש שלכך נקט הרי"ף לקולא, שהוא מפרש [מפני כמה ראיות] שספקו של רבא אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא הוא ודאי תלוש, הלכך ספקא דרבנן לקולא). חיבר דבר ואינו מבטלו שם, כגון סכין שנעצה בכותל – לדברי הכל אין לפסול השחיטה משום מחובר וכדלקמן.

יש צד לומר שדבר שאין דרכו ליטלנו, אף על פי שאדם זה דעתו ליטלו – דינו כתלוש שחיברו (ע' ברשב"א שתי דרכים). ואולם ברא"ש ורש"ל משמע שהשוו זאת לסכין.

ג. סכין הנעוצה בכותל וחודה כלפי מטה, והעביר צואר הבהמה מלמטה ושחט – שחיטתו כשרה (בדיעבד). ראשונים עפ"י הגמרא אפילו

לדברי רבי הפוסל שחיטה במחובר, שתלוש ולבסוף חיברו כשאינו מבטלו שם, לדברי הכל אינו כמחובר. ולרבי חייא כשר אף לכתחילה.

היה חוד הסכין למעלה, ומעביר צואר הבהמה מעל הסכין – אמר רב ענן אמר שמואל: חוששים שמא ידרוס (מחמת כובד הבהמה). אבל בעוף שהוא קל – כשר (רב פפא).

א. בבהמה, אפילו אמר ברי לי שלא דרסתי – השחיטה פסולה מדרבנן, גזרה שמא ידרוס פעם אחרת (עפ"י תוס' ורא"ש).

ב. יש שהחמירו בעופות כבדים כגון אווזים (תורת הבית הארוך ב, דף יד.). ויש מתירים בכל עוף (עמאירי; טור יו"ד ו). ויש מי שהקל אפילו בבהמה קלה כגון טלאים וגדיים (כלבו). וכן צדד רש"ל אך לא למעשה).

חיה, אעפ"י שהיא קלה מבהמה, יש בה חשש דרסה כשהיא למעלה והסכין למטה, כבהמה (עפ"י תבואות שור ו סקט"ז).

ג. כשצואר הבהמה למעלה אין חילוק בין סכין הקבועה לדבר המחובר לקרקע או לדבר התלוש, שהרי הטעם הוא מפני חשש דריסה. ולדעת הש"ך (ו סק"ח) לא ישחוט לכתחילה אפילו כשצואר בהמה למטה. והפרי-חדש השיגו מסוגית הגמרא (הגרע"א הראה מקום ליישב דברי הש"ך. ומ"מ הסיק שהעיקר נראה כהפ"ח).

ואם לא נעץ הסכין בשום דבר, אפילו צואר בהמה למעלה מותר בדיעבד, אבל משמע בש"ס שלכתחילה אסור, ואף בעוף יש לחוש לכתחילה כשצוארו למעלה (ש"ך שם). אך ברשב"א משמע שבעוף אין כל חשש משום דריסה רק משום לתא דמחובר).

ד. קרומית (= קליפה, קרום דק, חתיכה) של קנה תלוש – שוחטים בה לכתחילה. קנה מחובר, לרבי חייא כשר אף לכתחילה, ולרבי אם מחובר מעיקרו – פסול. ואם תלוש ולבסוף חיברו – לכתחילה לא ישחט ואם שחט כשר (ולרבא – ספק, כנ"ל).

קנה שנטעו אדם, כתבו התוס' והרא"ש שדינו כמחובר מעיקרא [כיון שהשריש]. ובגרסת רש"י שלפנינו משמע שדינו כתלוש ולבסוף חיברו, ורק כשעלה מזליו הוא מחובר מעיקרו. וכ"כ הר"ן (בע"ז מח. בפירוש על הרי"ף (כ: בדפי הרי"ף) ובחדושי. והובא בהגר"א ו סקי"ב. וע"ע שבת הלוי ח"ה פו בדעתו, שכל שנטע האדם יחור, דינו כתלוש ולבסוף חיברו).

במה דברים אמורים, בסוג קנה (סימונא דאגמא) שבחיתוכו אין נפרשים ממנו קיסמים וחתיכות, אבל קנה שנפרשים ממנו קיסמים – אין שוחטים בה, מחשש נקיבת סימנים ע"י הקיסמים.

ואם שחט וברור לו שלא פרשו קיסמים – כשר (ים של שלמה).

[וכן אין מלים בה ואין מחתכים בה בשר ואין מחצצים בה שינים ואין מקנחים בה פי מכה – מחשש דקירת הקסמים].

ה. שחיטה על ידי סיבוב גלגל ('מוכני') – כשרה. ודוקא

כשהאדם הוא המסבב (בידו או ברגלו. רש"ל), אבל גלגל המסתובב ע"י

מים – פסולה (וזבחת... ואכלת – להוציא סכין שנפלה וכד' שאינו מכח האדם).

ואם האדם בפעולתו גרם למים לגלגל, כגון שנטל דף המעכב זרם המים (רש"י; רמב"ם); אוי אם שחט הגלגל בכח ראשון – כשרה, שנחשב כשחיטה מכח אדם, אבל בכח שני – פסולה [אבל בגלגל המסתובב ע"י האדם אפילו בכח שני כשרה].

א. רש"י מפרש 'כח ראשון' – שמיד כשנטל הדף מהמים התחילו לגלגל ובתחילת הגלגול שחט. 'כח שני' – לאחר שגלגלו המים את הגלגל פעם ראשונה ושניה. והרמב"ם (ב, יג. וכו"ה בשו"ע) כתב שאם שחט בסיבוב הראשון כשר ומסיבוב שני ואילך פסול (ומשמע במפרשים שכן היא גם דעת רש"י. ע' בנז"כ ובחזו"א מט, ב. וכן מפורש בפרישה ז סק"ג. וערש"ש [ויתכן שכונת רש"י לומר באופן שהזרם חזק דיו שגם אילו היה הפתח נסתם מיד, היה הגלגל ממשיך לסבוב מהכח הראשון הרי גם הסיבוב השני נידון ככח ראשון. ומה שגם הזרם השני מסבב אינו מגרע מכח האדם]).

רש"י במקום אחר (סנהדרין עו – לענין רוצח) פירש 'כח ראשון' – שהיה סמוך למים. 'כח שני' – שהיה רחוק קצת [והוא הדין לענין שחיטה. עפ"י תבואות שור ז, הובא בפמ"ג]. והרמ"ה שם חלק. [ואף לפרש"י, דוקא בכגון זרם מים הבא בשיפוע, אבל המרפה ידיו ועזב סכין שבידו למטה, אפילו גבוה הרבה – נחשב ככח ראשון. עפ"י חרושים ובאורים].

אם המים לא באו באופן ישיר, אלא כגון שלאחר הסרת הדף באו בצינור ומהצינור יצאו ונשפכו למטה – אפילו המים שבקילוח הראשון אינם נחשבים כחו אלא כח שני. ואולם כשאדם שפכם בגופו ממש ולא ע"י הסרת מונע, נחשבים גם באופן זה כבאים מכחו (עפ"י פוסקים; מנ"ש ח"א י, יא).

ב. יש לעיין באדם השופך מים בכחו ממש כגון שהטה חבית, והמים סיבבו גלגל ושחט בסיבוב שני; לכאורה נראה שלדעת השו"ע ושאר אחרונים (או"ח קנט, י) שהמטה חבית על צדה והמים מקלחים אפילו כל היום, כשר לנטילת ידיים – הרי נחשב זה כח נותן וכשר. אך לדעת הגר"א שם שמחמיר בכח שני (ע' באה"ל שטוב להחמיר לכתחילה כדבריו), צ"ע אם דוקא בנטילת ידיים מצריך כח גברא ממש, או אף בשחיטה. ואולם כל ששחט בעוד מחזיק את החבית נראה כשר לדברי הכל, דומיא דנט"י.

ונראה שהמטה זרם המים לצד אחר, כגון שמביא צינור זורם על הגלגל, דומה למטה חבית על צדה. ולפי"ז המביא לצואר הבהמה סכין המסתובבת בכח חשמל, נידון ככח האדם.

ג. לכתחילה לא ישחוט בגלגל של מים אפילו בכח ראשון, אטו כח שני (תורת הבית הארוך א, דף יא. כלשון הברייתא 'שחיטתו כשרה'). ובגלגל המסתובב ע"י אדם, יש מכשירים (תורת הבית שם; טור יו"ד ז) ויש אוסרים (יש"ש – עפ"י לשנא קמא, ואין צריך לומר ששתי הלשונות חולקים. וכן למד מהרא"ש).

דף טז

כו. דבר שהיה תלוש וחובר אחר כך לקרקע על ידי אדם, האם דינו כתלוש או כמחובר לענין ההלכות השונות?

תלוש ולבסוף חיברו, אמר רבא:

לענין עבודת כוכבים – דינו כתלוש, שלכך המשתנה לבית שלו – אסרו (רב), הגם שהמשתחוה להר לא אסרו (אלהיהם על ההרים – ולא ההרים אלהיהם).

יש סוברים שמדאורייתא דינו כמחובר ורבנן החמירו בו להאסר כתלוש (ע' בשו"ת הרשב"א ח"א א'רלג; כס"מ מעילה ה, ה) [אך ק"ק מסתימת לשון הרמב"ם עכו"ם ח, ד שמשמע שהשוה דינו לבית שבנאו מתחילה לכך]; רעק"א.

לענין הכשר משקים לקבלת טומאה – מחלוקת תנאים; כגון הכופה קערה על גבי הכותל הבנוי בשביל שיודח הכותל במי הגשמים, לדעה אחת המים שירדו מכשירים פירות לקבל טומאה, כמשקים שרצה בהם לשימוש בדבר תלוש [כגון בשביל שתודח הקערה], ולדעה אחרת אינם מכשירים, כדין משקים שרצה בהם לצורך דבר מחובר. וכן אמר רבי אלעזר. ואילו לרב פפא

באכילה [ואפילו במשך שנות הכיבוש שהותר להם אכילת טמא (ובתים מלאים כל טוב), יתכן ולא הותר אלא משלל האויבים, ולא לאיסור שבידיהם. כן אמרו לאבעית אימא'. ואולם ללשון ראשונה אין מסתבר לחלק בכך. ע' חרמ"ש]. ועלה הספק ב'תיקו'.

א. בשר נחירה שנחרו בשנות הכיבוש ומצאום, ודאי לא הותר להם אם נשאר לאחר מכן, שהרי זו נבילה אלא שהותרה לשעתה בלבד (עפ"י רעק"א). ומשלהם לא הותר להם כלל לנחור ולאכול (עפ"י רמב"ן).

ב. הרמב"ם (מלכים ח, א) כתב הטרפוט וטרפות ובשר חזיר על כל חלוצי צבא כשנכנסים לגבול נכרים וכובשים ויושבים שם, שאם ירעבו ולא ימצאו מה לאכול, אוכלים את אלו. והרמב"ן (סוף ואתתן, וכ"מ בחושיו כאן) חלק וכתב שאין ההתר בשביל פיקוח נפש או רעבון בלבד, אלא התר מיוחד בכיבוש ארץ ישראל, לאכול שלל אויביהם המותר והאסור.

דף יז

כח. מה דין הסכינים דלהלן לענין שחיטה?

א. יש בה פגימות הרבה.

ב. אין בה אלא פגימה אחת.

ג. סכין שאינה שוה אלא חודה עולה ויורד.

ד. סכין שמגעה מחוספס כזקן השבולת.

א. סכין שיש בה פגימות הרבה, בין שהיו הפגימות בעלות שני עוקצים ('אוגרת') בין בעלות עוקץ אחד ('מסוכסכת') כפרש"י, שהצד השני מושחו ואין הצפורן נעצרת בו) – פסולה.

א. אם יש רווח בין פגימה לפגימה כפול מכשיעור צואר הבהמה – שחיטתו כשרה, כל שנשמר שלא יגיע לפגימות, ואפילו הוליך והביא (רמב"ן).

ב. כאשר עוקצי הפגימות כפופים לכיוון אחד, אינם קורעים אלא כשהסכין נמשך בכיוון העוקץ, כגון עוקצים הפונים כלפי ראש הסכין, אם הוליך ולא הביא – קורע. הביא ולא הוליך – אינו קורע. ואעפ"כ גם בזה השחיטה פסולה, שזמא החזיר הסכין מעט לצד השני ולא שם לב לכך. (כן מבואר בראשונים. ונראה שבאופן זה אינה נבלה ודאי אלא ספק ולחומרא. וברמב"ן משמע שהיא גזרה מוליך אטו מביא).

ב. סכין שיש בה פגימה אחת בלבד; אם היתה בעלת עוקץ אחד ובראש הסכין, ושחט בהולכה ללא הבאה – שחיטתו כשרה, שאין הפגימה פוסלת בשחיטה אלא לאחר רידוד העור והבשר וחיתוכם, רק אז יכול העוקץ לנקב הסימן, וזו שהעוקץ היחיד שלה נמצא בקצה ולא קדם לו חיתוך, אין העוקץ מנקב הסימן. אבל הוליך והביא פסולה, שהרי חוד הסכין מחליש ושוב העוקץ מנקב (כן העמידו בגמרא לפרש דברי הברייתא 'מסוכסכת כשרה'. וכן אמר רב אשי בהסבר דברי רבא – כפרש"י).

ולכתחילה לא ישחוט בה כלל (רבא. שזמא יוליך ויביא. רש"י).

א. יש אומרים דלא כפרש"י, שבמסוכסכת אין העוקץ קורע אלא בכיוון אחד של תנועת הסכין, בהולכה או בהבאה [אם מפני שאין הסימנים נקרעים אלא כשנפגשים בעוקץ ולא בירידתם לפגימה (רשב"א), אם מפני שפירוש 'מסוכסכת' – שעוקץ הפגימה כפוף ואין העוקץ קורע אלא בצד אחד. ערמב"ן], הלכך כשר בהולכה בלבד. ואולם בפגימות רבות פסול מחשש שזמא יחזור הסכין מעט לאחוריו בלא משים ויקרע [ואפילו אמר ברי לי פסולה שגוזרים שזמא הביא מעט ולא אדעתיה, אבל בפגימה אחת אפשר להזהר. רשב"א]. ויש סוברים להכשיר אף בדיעבד אם הוליך ולא הביא, ורק במגל קציר כגון זה פסלו שזמא ירגיל לשחוט בה, משא"כ סכין שאין צורתו הרגילה כך (דעה זו הובאה בר"ן יח.).

לפי פירוש זה, למסקנא אין חילוק אם הפגימה בראש הסכין או באמצעה, כל שהוליך ולא הביא – כשרה. וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם.

אבל לפרש"י אף למסקנא צריך אין להכשיר אלא בעוקץ שבראש הסכין. וכן דעת בה"ג ורש"י ותוס' ורא"ש. וכתב מהרש"ל שהמנהג להחמיר אעפ"י שדברי הרי"ף והרמב"ם נכוחים בפירוש הסוגיא. ועוד הביא (מהמרדכי תקצט; כלבו קז) שאף להרי"ף, אם לא ידע השוחט שיש בסכין פגימה מסוכסכת, שחיטתו פסולה אפילו אומר ברי לי שהולכתי ולא הבאתי, כיון שלא היה מודע לכך בשעת השחיטה.

ואף לפרש"י וסיעתו, נראה שבפגימה אחת באמצע אינה ודאי נבלה אלא ספק ולהחמיר (עפ"י רעק"א).

ב. יש מפרשים 'דקאים ארישא דסכינא' – הפגם כלפי ראש הסכין והעוקץ פונה כלפי הקת, שאז אינו קורע

בהולכה. וה"ה להפך – אינו קורע בהבאה (רשב"א).

ג. יש מי שכתב שלשיטת התוספתא (א,ה) שסכין שאין בה כדי הולכה והבאה פסולה, כמו כן המסוכסכת שאינה ראויה להולכה והבאה – פסולה לשחיטה מכל וכל, שכיון שצריך לכתחילה להוליך ולהביא, הלכך כל שאינו ראוי לכך פסול אף בדיעבד (עפ"י זכר יצחק מ).

ג. סכין 'עולה ויורד' (כגון שנפגמה פגם גדול והחלקו העוקצים במשחזות, והרי במקום הפגימה הסכין נמוכה. רש"י) – שוחט בה לכתחילה (רבא).

ד. סכין הדומה לזקן השיבולת (שאינן פיה חלק אבל אין בה פגם. רש"י) – כשרה (כן הורה רב אשי לרב אחא בנו של רב אריא).

אף לירא שמים המדקדק – כשר לשחוט בסכין כזו לכתחילה (ריטב"א). וכתב האגור שבאשכנז נוהגים שלא לשחוט בו, מפני שאיננו בקיאים בדבר (וכן הסכים רש"ל).

**כט. א. בדיקת הסכין, מהתורה או מדרבנן?
ב. כיצד בודקים את הסכין?**

א. משמע בסוגיא שסכין שאינה בדוקה, פשוט שחוששים לטריפתה מעיקר הדין (וסתם סכין אינה בחזקת יפה, שהפגימות מצויות בה. עפ"י פרישה יו"ד יח, ז ועוד).
ואולם מה שצריך לבדוק אצל חכם – מדרבנן הוא ומפני כבודו, והסמיכו לזה את הכתוב בשמואל ושחטתם בזה ואכלתם.

ב. במערבא היו בודקים את הסכין בשמש (רש"י: מסתכלים בחודה כנגד השמש. לשון אחרת: בודקים את צל הסכין, שאם יש בו פגם קו הצל שבור).

בנהרדעא היו בודקים במים (מוליך הסכין על פני המים כשהצד החד כלפי מטה, ואם יש בה פגם – עושה העוקץ כמין חריץ במים בהליכתו. ל"א: אוחזה בידו בשיפוע כשראש הסכין נוטה למטה, ומטיף מים על חודה באצבעו, אם יש שם פגם, המים נופלים שם ואינם מגיעים לראשה. עפ"י רש"י).

רב ששת בדק בראש לשונו.

רב אחא בר יעקב בדק בחוט השערה.

בסורא אמרו: 'בשר אוכלת – בשר יבדקנה' (היא באה לחתוך בשר לפיכך עיקר בדיקתה בבשר דוקא, בראש הלשון או באצבע, שאינו קשה מדי ולא רך).

אמר רב פפא: צריכה בדיקה בבשר האצבע ובציפורן. וכן נקטו למעשה כמה מאמוראים אחרונים. ונחלקו הדעות והלשונות בגמרא האם די בבדיקה זו על החוד או צריך לעשותה בשלש רוחות; על החוד ומשני צדי הסכין.

א. הפוסקים נקטו לבדוק בבשר ובציפורן (רמב"ם א, כג; יו"ד יח, ט), וברמב"ן משמע לכאורה שלחכה יש לבדוק בבדיקות האחרות שאמרו האמוראים, כיון שכל פגימה פוסלת (גם בה"ג הביא את כל הבדיקות האמורות).

והריטב"א כתב שהאמוראים שבדקו בשמש ובמים, נהגו חומר בעצמם למצוה מן המובחר אבל משורת הדין די בבדיקה על הבשר ועל הציפורן. ולפי"ז הסיק שלש חלוקות בדבר: למצוה מן המובחר ויראת שמים ראוי לדקדק לכתחילה כל מה שאפשר [ואולם כשיבולת מותרת אף ליר"ש]. ומשורת הדין צריך לבדוק לכתחילה על הבשר והציפורן בשלש רוחות, ואם מרגיש פגם אין שוחטים בו לכתחילה, ואפ"י שאין בו אלא חגירת חוט השערה. ואם שחט, כל שלא היה בו חגירת צפורן כשרה.

ב. הבדיקה נעשית בהולכה והבאה. נמצאו י"ב בדיקות: בצפורן בשלש רוחות הסכין, בהולכה ובהבאה. וכן בבשר. [רמז לדבר ושחטתם בזה – זה' בגימטריא י"ב (רא"ש)].

ולא יבדוק שני צדי הסכין ביחד (רמ"א יח). הבדיקה צריכה להעשות בריכוז ובאיטיות, וצריך הרבה ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת סכין (רא"ש ועוד).

ג. נחלקו הראשונים במהותה של בדיקת צפורן, האם כדי שתעכב הסכין את הציפורן ולא תניחנה להמשיך, או שתרגיש הציפורן בפגם ובעוקץ (ערא"ש כד; תורת הבית ב).

ד. בזמן התלמוד והראשונים היתה הבדיקה נעשית בהולכת הסכין על הציפורן והבשר. אבל עתה אנו בודקים בהולכת האצבע על הסכין, שכך אנו מרגישים יותר (עפ"י ט"ז יח סק"ג דעת קדושים. וכתב בפרי תואר (סקי"ד) שאין הקפדה בדבר אלא כל אדם יעשה לפי מה שמרגיש יותר. וע' בתורת חיים כאן. ונראה שהמנהג שלנו נעשה לחומרא שהרגשה טובה יותר כשהיד עוברת על הסכין, אבל מדינא די בהעברת הסכין וכל שאינה חוגרת כשרה לשחיטה, שכשם שעברה על הבשר והציפורן, כך תעבור על הקנה והושט ולא תקרעם).

בימינו נהגו לבדוק בצפורן בלבד ולא בבשר, שאין אנו מרגישים בו. ויש שיצאו כנגד מנהג זה. ויש שישבוהו מפני שאנו בודקים בצפורן באופן שמרגישים אף פגימה כלשהי, ועוד שאנו נוהגים לבדוק גם בראיית עין (עפ"י אחרונים שם).

דפים יז – יח

ל. אלו דברים נפסלים בפגימה וכמה שיעור פגימתם?

אמר רבי שמעון בן לקיש: שלש פגימות הן, וכולן שיעור פגימתן כדי פגימת המזבח – כדי שתחגור (= שתיעצר ותיתקע) בה ציפורן; פגימת עצם בפסח (לעבור עליה ב'עצם לא תשברו בו'), פגימת אוזן בככור (= בכור בהמה טהורה, לשחטו על מומו במדינה), ופגימת מום בקדשים. ורב חסדא אמר: אף פגימת סכין [ואילו ריש לקיש לא דיבר בחולין].

א. הרמב"ן פירש שלדעת האמוראים שבדקים פגימת סכין בחוט השערה וכד', אפילו פגימה שאין הצפורן חוגרת בה, כל שחוט או בשר חוגרים – פסולה. ולאילו שנהגו לבדוק בשמש או במים, אפילו פגימה קטנה שבקטנות פוסלת. ואולם אם אינה חוגרת כלום, הרי זה דומה לשבולת וכשרה. וכן נקט הרשב"א להלכה, שאפילו פגימה כלשהי פוסלת. וכן משמע ברמב"ם (א, ד). וכן נקט מהרש"ל ועוד פוסקים. [ויש צד לומר שפגימת כלשהו אינה פוסלת אלא מדרבנן. ע' רעק"א]. ואולם הריטב"א והרא"ה כתבו שאין האמוראים חולקים בשיעור הפגימה הפוסלת, שהוא כדי שתהא הצפורן חוגרת, אלא כל אחד נהג לפי מה שנראה בעיניו כבדיקה היפה, שכך ראוי לכל בעל נפש לדקדק בדבר לכתחילה, ואם מצא פגימה קטנה שבקטנות – אין לשחוט לכתחילה. [בשו"ע הגר"ז פסק שאוגרת כחוט השערה פסולה מספק, ומצטרף ל'ספק ספקא'. וע"ע בהרחבה בספר חדושים ובאורים סי' ג, ג].

ב. כמוכא לעיל, נחלקו הראשונים בבאור 'חגירת צפורן' הפוסלת; האם הכוונה לעצירתה או להרגשתה. (וע' אבני נזר יו"ד ט שהוא ספק להלכה, וצדד לסמוך בשעת הדחק אם שחט שלא כנגד הפגימה, ועכ"פ אין להעביר השוחט מאומנותו).

שיעור חגירת צפורן בפגימת המזבח – באבנים (אבנים שלמות. ולפיכך בנהו מחלוקי נחל שאין בהם שום פגימה. תוס' עפ"י זבחים נד), אבל בסיד שיעור הפגימה הוא טפח (לרבי שמעון בן יוחאי) או כזית (לרבי אליעזר בן יעקב – שאי אפשר שלא ייפגם מעט, ועד כזית נחשב שלם. ויש מפרשים שחסרון הסיד מדבריהם הוא ולפיכך לא החמירו בו. רמב"ן).

א. הלכה שפגימת הסיד בטפח (רמב"ם בית הבחירה סופ"ב). ויש מהראשונים שפירש להפך; פגימת האבן בטפח ופגימת הסיד בחגירת צפורן (עפ"י יראים השלם שי).

ב. אבן במזבח שנפגמה בחגירת צפורן, לא נפסל המזבח אלא אם האבן כולה שיעורה טפח או כזית, שבהעדרה נפסל המזבח (עפ"י חדושים ובאורים).

ג. יש אומרים [דלא כפי הנראה מהתוס'] שאבנים שאינן חלקות, אם כך היא צורתן מתחילת ברייתן, כגון שהן שקועות בקרקע בתולה – כשרות למזבח (ע' תפארת ישראל ור"ש ש מדות ג, ד; שפת אמת סוכה כט; אבי עזרי בית הבחירה א, טו. מצויין בשלמי שמעון).

דף יח

לא. א. טבח שאינו מציג סכינו לפני החכם שיבדקנו קודם שחיטה, מה דינו? ב. מה דינה של שחיטה בשן ובציפורן?

א. אמר רב הונא: טבח שאינו מציג סכינו לפני חכם לבדיקה – מנדים אותו (מפני זלוול בכבוד החכם). ורבא אמר: מעבירים אותו מאומנותו ומכריזים על בשרו שהוא טריפה. ופרשו שאין כאן מחלוקת: כאן בשנמצאת סכינו יפה, כאן בשלא נמצאת יפה. ואולם רבא בר חיננא העביר מאומנותו טבח שלא הראה לו סכינו, וגם הכריז עליו טריפה, הגם שנמצאת סכינו יפה. אך לבסוף רב אשי הכשיר הבשר (בהסכמת רבא בר חיננא).

רבינא אמר: כשלא נמצאת סכינו יפה משחיתים את הבשר בפרש, כלומר (ריטב"א) אוסרים עליו אף למכרו לנכרי (וכשנמצאת סכינו יפה – מכריזים עליו שטריפה היא משום קנס, אבל מניחים למכרו לנכרי. רש"י).

א. אין לחכם למחול על כבודו שלא יראהו סכין, מפני שיש תועלת גדולה בדבר – שהרי בדיקת סכין צריכה

דקדוק יתר ומי כהחכם יודע להזהר. ומ"מ למעשה אחר שאין חכמים מקפידים בדבר, אין משמטים את הטבח שאינו מראה סכיננו לחכם, שלא כבדורות ראשונים (רשב"א בשם הראב"ד לעיל י. ויש מחלקים בין שוחט שיודע הלכות השחיטה בעין ושוחט שאינו יודע. עפ"י רדב"ז. וע' משיב דבר ח"ב סו"י ח). וי"א שאין החכם יכול למחול (עש"ך יח סקכ"ח בדעת הרמב"ם וסמ"ג). וי"א שיכול למחול ומכל מקום חכמים הצריכו שאדם אחר יבדוק הסכין ולא השוחט עצמו, כי יש טורח רב בתיקון הסכין וחוששים שיתעצל ולא ידקדק כל כך בבדיקתה (עפ"י שו"ע הגר"ז בקו"א ט).
ב. מה שאמרו 'משמתנין...' – מדובר בטבח קבוע, ולא באיש השוחט בביתו (ריטב"א. וברא"ש משמע שכן הדין גם השוחט בביתו צריך להראות סכיננו לחכם).
ג. ההכרזה על בשרו שהוא 'טרפה', יש מי שכתב שאין צריך לומר על הברשר שנשחט בסכין פגומה אלא החידוש הוא שגם בשר שנשחט אצלו בסכין יפה מכריזים. או כאשר אבדה הסכין ולא נמצאת יפה, אעפ"י שלא ידענו אם היא פגומה – מכריזים (עפ"י ריטב"א).
ד. הרא"ש תמה על השמטת הרי"ף דינו של רבינא, שאם לא נמצאת סכיננו יפה פוסלים את הברשר מלמכרו אף לנכרי. וכתב בבית יוסף (יח, יז) שהרי"ף נקט שרבינא מפרש מחלוקת האמוראים בנמצאת סכיננו יפה, והואיל והפסד ממון הטבח הוא לכך פסק הרי"ף להקל כלשון ראשונה (וכן הרמב"ם השמיט דברי רבינא).

ב. שן וצפורן תלושות – מותר לשחוט בהן (רבה בר רב הונא. וכן תניא בתוספתא א, ג), אבל לא בשני שיניים או יותר, מפני שיש הפרש ביניהם, וכסכין פגומה.
שן וצפורן המחוברים (לבעלי חיים. רש"י) – אין שוחטים בהן, וכרבי שפסל שחיטה במחובר (כדלעיל טו): והגם שאין זה 'קרקע' מ"מ שם 'מחובר' פוסל. ע' תפארת יעקב; המאיר לעולם ח"א ה).
שן המחוברת ללחי והלחי תלושה – הריהי שן תלושה. כן כתב רש"י. וכ"כ הרמב"ם ששוחטים בה לכתחילה. והטור השיג על כך. והאחרונים הסכימו כדעה ראשונה (עב"י ושו"ע ו, ג; תורת חיים).

דין שחיטה במגל קציר – לעיל טו-טז.

החולץ ממקום למקום, דינו לענין חילוקי המנהגים – בפסחים נא.

דפים יח – יט

**לב. א. היכן הגבול העליון של מקום השחיטה בצואר הבהמה?
ב. השוחט בטבעות המקיפות את הקנה, האם שחיטתו כשרה?**

א. נחלקו תנאים מהו הגבול העליון של מקום השחיטה; לתנא קמא דמתניתין, הוא תוך הטבעת הגדולה העליונה המקיפה את הקנה. כששוחט שם צריך שישיר בה מלא החוט (כלומר כלשהו) על פני כולה, ואם יצא ממנה מעט למעלה – הרי זו 'הגרמה' ושחיטתו פסולה. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: די במלא חוט על פני רובה. (רב ושמואל פסקו הלכה כרבינא). אך נראה מדברי הראשונים בהמשך שלא אמרו אלא לענין דין 'רובו ככולו' בהגרמה ולא לענין מקום ההגרמה. וכ"מ מרש"י יט: ד"ה הכא נמי, שרב הונא בשם רב נקט כרבי חנינא).

ונחלקו שתי לשונות בגמרא בדברי רב אסי, האם מחלוקת חכמים ורבי יוסי ברבי יהודה אמורה כשהגרים בשליש האחרון של הקנה אבל הגרים בשליש הראשון לדברי הכל פסולה (וכן נקט רב פפא בפירוש דברי שמואל, להלן כ.). או שמא הגרמה בשליש האחרון לדברי הכל אינה פוסלת כלל שהרי די בשחיטת רוב סימן, לא נחלקו אלא כשהגרים שלישי ושחט שני שלישי במקום הראוי.

א. ללשון ראשונה, כששחט שני שלישי והגרים שלישי, יש מצדדים שחכמים פוסלים מדרבנן אבל מדאוריתא כבר נכשרה השחיטה ברוב (עריטב"א; לב אריה; חדושים ובאורים).

וכשהגרים שלישי ושחט שני שלישי שפסול, יש מי שכתב שאם שחט למטה ממקום ההגרמה באותו צד בקנה שהגרים בו [ולא המשיך את ההגרמה בשחיטה] – כשר, שהרי החיות יצאה בשחיטה בלבד (עפ"י רעק"א, ע"ש; תבו"ש כד – והחמיר שם לענין מעשה. ע"ע חו"ב סי' ד, ב).

ב. ללשון שניה, הגרים שלישי ושחט שני שלישי לרבי יוסי ברבי יהודה המכשיר, יש אומרים שההגרמה אינה מצטרפת לשחיטה, הלכך אם לא שחט שני שלישי [כלומר רוב] פסולה (עפ"י רש"י). ויש סוברים שמצטרפת, כדין חצי קנה פגום במקום שחיטה (עפ"י רמב"ן ר"ן וריטב"א).

בברייתא מובאת עדותו של רבי חנינא בן אנטיגנוס על מוגרמת שהיא כשרה. ופרשו דבריו (ריב"ל ועוד אמוראים), אפילו שחט מעל הטבעת לגמרי כשרה. והסיקו הלכה כמותו (שכל עדות – הלכה היא. רש"י, רא"ש).

ונחלקו אמוראים עד היכן כשר; יש מכשירים אפילו בחוד ה'כובע' שמעל הקנה (ריש לקיש. אותו כובע הוא סחוס לבן. ועליו מונח לשון בשר ונאחו בחידוד לסתום הקנה בשעה שהבהמה אוכלת. עפ"י אשכול ומאירי. וע' כלבו קז. ואותו בשר אינו נקרא 'שיפוי כובע' – רש"י), ויש שהחמירו ופסלו אפילו נגע הסכין ב'חטים' (= בלוטות התריס) הנמצאות בקנה אצל הכובע [ומתפשטים מעט בשיפוי של כובע. מאירי, האשכול. וע"ע פלתי כ,א ודע"ת שם] [מר בר רב אשי; רב פפי בשם רבא. והיה צד בגמרא לפרש דעתו אפילו פגע ולא נגע בהן פסולה – כפרש"י והרשב"א. וע' גם בתורת חיים]. ולהלכה הסיקו כדעה הממוצעת, המכשירה אפילו פגע ב'חטים' ושייר בהן, דהיינו למטה ממקום שהכובע מתחיל לשפוע (כן הורה רב נחמן, וכרבי יוחנן / רבי חנינא / רבי יהושע בן לוי. וכן אמר רבי חייה בריה דרב אויא. וכן דרש מר זוטרא. וכן אמר רב פפא בשם רבא. והוא כשיעור אצבע למעלה מהטבעת הגדולה. עפ"י מאירי ועוד, מובא בט"ו כ סק"א).

לפי הגרסה והפירוש שצדדו בתוס', וכן נקט הריטב"א, אין דעה הפוסלת כששייר בחטים. ולפי גרסת ר"ח ורמב"ן ועוד, לדעת רב פפא בשם רבא אם לא השאיר החטים בשלמותן – פסולה. ולרב אחא אפילו פגע (כלומר הגיע עד אליהם) ולא נגע בהן – טרפה. ויש שפסקו [עפ"י גרסת ר"ח וכר"פ בשם רבא – דלא כפרש"י תוס' רא"ש ור"ן ושאר פוסקים המכשירים בשייר מהחטים כנ"ל] שאם נגע בחטים משהו – פסולה (ראבי"ה; רבנו שמואל – הובאו באו"ח ח"א שעד ובהג"א; רבנו ירוחם טו, ג בשם הגאונים. וע' גם בב"ח סי' כ בדעת הרי"ף). ועכ"פ לכתחילה אין להכשיר זאת, כי אף רבי חנינא לא העיד אלא שכשרה, דהיינו דיעבד (יש"ש). ויש שכתבו לפסול ככל הגרמה מהטבעת העליונה (עפ"י מהרי"ל, מהרי"ו ועוד, ומובא בש"ך) ואולם לא מן הדין אלא משום חומרא, הלכך בהפסד מרובה יש להכשיר (פוסקים שם). וכתבו כמה פוסקים שלכתחילה ראוי לשוחט להתרחק מהטבעת הגדולה ולשחוט למטה, ולפי שאין הכל בקיאים בכל השיעורים, לכן טוב לשחוט באמצע הצואר לארכו, ובבהמה גסה ירחיק ד' אצבעות ודי בזה (עפ"י מרדכי ואגור והגהות סמ"ק קצז; רמ"א וב"ח ופרישה כ). על הגרמה בושט – ע' להלן מג מד. ועל גבול השחיטה למטה – להלן מה.

ב. השוחט בתוך הטבעות המקיפות את הקנה; לפרש"י שנקט לעיקר, רב ושמואל פסלו [שלא כדבריו רבי יוסי ברבי יהודה בברייתא, וכפירוש רב יוסף] – שאין מקום הטבעות בכלל 'קנה' אלא ביניהן. ורק בטבעת הגדולה כשר [ואפילו יצא ממנה במיעוט – לרבי יוסי ברבי יהודה] מפני שהיא מקפת את הקנה בשלמות לכך נחשבת 'קנה', משא"כ שאר טבעות. ומכל מקום להלכה נוקטים כרבי חנינא בן אנטיגנוס המכשיר את המוגרמת, ולדבריו כשר לשחוט בתוך הטבעות. וכן נהג רבי זירא, וכן הורה רב נחמן. ואמנם היו מקומות בבבל שנהגו בדבר איסור, ו'נהרא נהרא ופשטיה'.

ישנם פירושים אחרים שרש"י נטה מהם, המכשירים שחיטה בתוך הטבעות לדברי הכל, ורק אם יצא מהן [למעלה או למטה (ערש"י ותוס'), במיעוטן או בחציין] פסול.

והרמב"ן והרשב"א ושאר ראשונים (עתוס' בעה"מ ריטב"א רא"ש ור"ן) חלקו על דברי רש"י ונקטו להכשיר לדברי הכל שחיטה בטבעות [וגם אם יצא מהטבעת לבין הטבעות או לטבעת אחרת. ע' בראשונים כאן ובראב"ן ריג], אלא אם כן שחט רוב טבעת [רוב הקפה] בלבד, ואח"כ הגרים ויצא חוץ לטבעת העליונה – לפי שלא שחט רוב חללו של קנה. [ומשמע שלפרש"י לדעת רבי יוסי ברבי יהודה אפילו שחט רק רוב מאחת הטבעות – כשרה. אלא שרב ושמואל לא פסקו בזה הלכה כמותו].

שם חכמים חולקים על רבי יוסי ברבי יהודה גם לענין הוושט, כמו בקנה (עתוס' יט. ד"ה דילמא).

דף יט

לג. מה דין השחיטות דלהלן?

א. הגרים שלישי ושחט שלישי והגרים שלישי.

ב. שחט שלישי והגרים שלישי ושחט שלישי.

ג. שחיטה משוננת כמסרק, שאינה ישרה.

- ד. שחט במקום נקב בקנה.
ה. שחט בקנה ופגע בו נקב.
ו. שחט ישראל וגמר עובד כוכבים את השחיטה, או להפך.
ז. השוחט מן הצדדים ומן העורף.

א. הגרים שלישי הקנה ושחט שלישי והגרים שלישי; רב הונא אמר רב: כשרה, שהרי יוצאת החיות בשחיטה, בשעת גמר רוב סימן. רב יהודה אמר רב: טרפה, שהרי אין כאן רוב בשחיטה (וכן דעת רב אסי. עפ"י תוס'. ורש"י פירש שאמר זאת רק בדעת חכמים ורבר"י, ואילו רב הונא עצמו פסק כרבי חנינא בן אנטונינוס שהכשיר. ועמהרש"א). משמע שלרב הונא אפילו הגרים חציה והשלים בשחיטה לרוב – כשר (ריטב"א).

ב. שחט שלישי והגרים שלישי ושחט שלישי; רב יהודה אמר רב: כשרה שהרי יש רוב הנעשה בשחיטה. וכן השיב רב נחמן לשואליו. ואילו רב הונא השיב: טריפה. והקפיד עליו רב יהודה והסכים רב הונא להקפדתו. ואולם רב חסדא הצדיק דברי ר"ה הראשונים, כי לדעתו הכל תלוי בשלב יציאת החיות, שהוא כשהגיע לרוב סימן, האם נעשה אז בשחיטה או בהגרמה.

א. רב אסי (בלשנא קמא) מחמיר משניהם ומצריך שיהא כל הרוב עד גמרו בשחיטה, הלכך אין כשר אלא בשחט שני שלישי והגרים שלישי. ומרש"י משמע שיש חילוק בין הגרמה דרבנן וריבר"י בטבעת שלשיתם דיבר רב אסי, ובין הגרמה בשיפוי כובע שאמר רבי חנינא – שבה יש להכשיר אפילו ברוב שחיטה בין הכל (כרב יהודה) או בגמר רוב (כרב הונא). ורוב הראשונים אינם סוברים לחלק בכך.

ולדעת הראב"ד (מובא ברמב"ן. וכ"ה במאירי בדעת הר"ף שהשמיט הפרטים) בהגרמה דרבי חנינא בין לרב הונא בין לרב יהודה כשר בכל רוב שחיטה, הואיל ובמקום שיפוי הכובע אין יציאת חיות כלל ומחתך בבשר בעלמא הוא (ואין כן דעת הרמב"ן והר"ה ור"ר).

ב. יש מי שצדד לפרש [לפי הגירסה שרש"י דחאה] שלרב יהודה כשר בשחיטת רוב של רוב-סימן, שרוב יציאת החיות ע"י שחיטה, וכגון שחט שלישי והגרים שני שלישי. ומאידך הגרים שלישי ושחט שני שלישי טרפה, כי רוב יציאת נשמה היתה בהגרמה (עפ"י תורת חיים, ואין כן דעת הראשונים).

ג. להלכה נחלקו הראשונים לחמש שיטות; יש פוסקים כרב יהודה שאם היה הרוב בשחיטה, בין בתחילה בין בסוף בין בסירוטים – כשרה, ואם לאו – פסולה (רמב"ם שחיטה ג, יג; רא"ש בשם רוב הפוסקים; שו"ע כד, יג).

ויש פוסקים כרב הונא שהכל תלוי בשלב יציאת החיות דהיינו גמר הרוב (בדק הבית לרא"ה כד, א, ומובא במגיד משנה ובמאירי. וערמב"ן שעיקר ההלכה נוטה כרב הונא, שגם רב חסדא סובר כן. אך הריטב"א כתב שאין ראייה מדברי רב חסדא, שלא אמר אלא לדעת רב הונא. [הריטב"א כתב שבעלמא הלכה כרב הונא כנגד ר"י, וכ"כ הרא"ש בב"ק פ"ט י וכן מובא בשם הר"י ברצלוני ב'מבוא התלמוד'. אך יש מוכיחים מדברי הגאונים שהלכה כרב יהודה. ע' 'תקופת הגאונים וספרותה' עמ' רכט]).

ויש פוסקים מספק לחומרא כרב יהודה וכרב הונא, שצריך גם רוב שחיטה וגם גמר-רוב בשחיטה, הלכך אין כשר אלא כששני שלישי שחוטים במקום אחד (עפ"י ר"ה רמב"ן וריטב"א). ויש המחמירים כלשון ראשונה של רב אסי, וכדעת רבי יוסי ברבי יהודה [שרב ושמואל פסקו כמותו], הלכך אין כשר אלא בשחט שני שלישי תחילה והגרים שלישי (עפ"י רשב"א בחדושי ובתורת הבית הארוך ב, א).

ויש המחמירים מספק שמא הלכה כחכמים וכלשון ראשונה בדברי רב אסי, הלכך אפילו בהגרים במיעוט אחרון – אין להכשיר (עפ"י רש"י ל: ד"ה תיקון). והמנהג להטריף בכל הגרמה. אם משום חשש נגיעה בושט, או משום חשש לדעה האחרונה. וכתבו אחרונים שבהפסד מרובה יש להקל בהגרים שלישי ושחט שני שלישי (ע' י"ד כד, יב ובפוסקים).

ג. אמר רבי אלעזר בר מניומי: שחיטה העשויה כמסרק (שהחתך אינו ישר אלא בולט ושוקע) – כשרה, ואין אומרים צריך שחיטה מפורעת (= גלויה וניכרת) ואינה.

ד. שחט במקום נקב בקנה – שחיטתו כשרה, שהקנה שנחתך חציו אינו מטריף (רק רובו), ומקום הנקב מצטרף עם השחיטה, הלכך אפילו חצי קנה פגום והוסיף עליו כלשהו וגמרו – שחיטתו כשרה (כט.).

ה. שחט בקנה ופגע בו נקב, אמר רב יהודה: שחיטתו פסולה. ורבי יוחנן הוזהר זאת לשוחט במקום נקב ששחיטתו כשרה, שהרי הנקב בקנה לא כלום הוא וכאילו היה שלם והרי עתה שחוט לפנינו. רבי אלעזר אמר לחלק ביניהם ולא קיבל רבי יוחנן דבריו. וקיים רבא דברי רבי יוחנן.

א. הלכה כרבי יוחנן. ושמא גם רב יהודה ורבי אלעזר לא פסלו אלא מדרבנן, גזרה פן יבואו לטעות ולהכשיר בשחט ישראל וגמר נכרי (ריטב"א. ובחזו"א (ג,יד) נראה לכאורה שנקט שהוא מדאורייתא).

ב. שחט ואח"כ עשה נקב והשלים לרוב – פסול (ריטב"א).

ו. שחט עובד כוכבים חצי קנה וגמר ישראל (רוב שני סימנים) – שחיטתו כשרה, שיציאת החיות בשחיטת ישראל (ועשיית הנכרי אינו בדבר שעושה אותה טריפה. ע' להלן כט; רמב"ם ד,ג). שחט ישראל וגמר עכו"ם – שחיטתו פסולה, שיציאת החיות ביד עכו"ם.

ז. השוחט מן הצדדים שחיטתו כשרה (כשנשחטו הסימנים קודם חיתוך המפרקת).

א. רש"י מכשיר אפילו לכתחילה [ומשמע מדבריו שכל שוחט מהצדדים, הסימנים נשחטים קודם המפרקת הלכך אין לחוש לשבירת מפרקת (עפ"י מהרי"ח), אבל הרא"ש כתב שאין כשר אלא אם יודע שחתך הסימנים תחילה, אבל בלאו הכי יש לחוש לשבירת מפרקת תחילה מפני שהסימנים רכים ונדחים מפני הסכין. וכן מבואר בב"י ובשו"ע שאם לא החזיר הסימנים ושחט מהצדדים – פסולה אף בדיעבד. ואין כן דעת הרשב"א. וע' תו"ח].

והתוס' כתבו שיש מקום לומר דוקא דיעבד. וכן נקטו הרמב"ם (שחיטה א,ט וכס"מ) והר"ן [שמא ישבור המפרקת תחילה. וגם משום צער בעלי חיים. ער"ן] והטור.

ב. כתב בספר כלבו (קז. מובא ב"ש"ש): טוב ליוזר למשמש בסימנים ולתופסם קודם שחיטה, כדי שיוזמנו קודם בשר הצואר. וביונים נמצאים הסימנים בצדדים וצריך אימון ידים וזהירות גדולה שאם לא יזמינם לפניו קודם שחיטה קרוב מאד לפשוע ולחתוך המפרקת קודם הסימנים.

השוחט מן העורף כלומר מאחורי הצואר – שחיטתו פסולה אם לא החזיר הסימנים, שהרי חתך המפרקת קודם שהגיע לסימנים וכבר נטרפה בשבירת המפרקת. החזיר הסימנים וחתכם קודם – שחיטתו כשרה (דיעבד. עפ"י ר"י).

דפים יט – כ

לד. א. היכן מקום המליקה בעוף?

ב. כהן שהחזיר סימני העוף לאחורי העורף ומלקם, מה דין מליקתו?

א. כל העורף כשר למליקה, היינו כנגד הצואר מאחור. בלשון התורה זהו 'מול העורף' [ה'עורף' הוא כנגד הפנים ו'מול העורף' היינו מקום הרואה את העורף]. המולק מן הצואר או מן הצדדים – מליקתו פסולה. מלק במקום שיפוי ראש (רש"י: מקום שהראש מתחיל לשפע. רמב"ן: היינו שיפוי כובע) והגרים והלך למטה עד הסימנים – מליקתו פסולה, כדין הגרמה בשחיטה.

א. רבנו גרשום מפרש שלא קצץ המפרקת אלא מלק משיפוע הראש ובא תחת המפרקת. גם הרא"ה (בבדק הבית כה.) מפרש שהגרים עד שלא הגיע לסימנים, וכתב שבזה פסול לדברי הכל, אף לדעת המכשירים הגרמה במיעוט הסימן (וכ"ה במאירי. וע' גם במנחת חינוך קטו). ואולם הרשב"א (במשמרת הבית) חלק וכתב שאם כשר במיעוט הסימן כל שכן שכשר בהגרים בבשר. (והרש"ש כתב להסתפק האם כוננת הגמרא כשהגרים בסימנים עצמם, או אפילו מלק בשיפוי הראש ולא נגע בסימנים כלל עד שבה לצואר פסול. וסברתו כהרשב"א ולא כהרא"ה).

ב. עולת העוף, לא נאמר בה 'מול העורף' ונלמדת היא מחטאת העוף במה מצינו או בהקש (כדלהלן כא-כב).

ב. החזיר סימנים לאחורי העורף ומלק (ולא חתך המפרקת). רש"י וריטב"א; בני רבי חייא סוברים שכך היא מצות מליקה. ונחלקו שתי לשונות בדבריהם האם כך המצוה בדוקא (רש"י: שאם לא החזיר אלא חתך שדרה – פסולה. תוס': בדיעבד גם אם לא החזיר כשרה) או אף בכגון זה מצות מליקה. ואמרו להוכיח מהמשנה כפי הצד השני.

רבי ינאי דחה דבריהם ונקט שאין החזרת סימנים כשרה במליקה.

נראה שיש לנקוט להלכה כרבי ינאי. ואם הקדים מליקת סימנים למפרקת – פסול. וצ"ע מדוע הרמב"ם השמיט דין זה (עפ"י הדושים ובאורים כאן ולהלן כ.א.).

דף כ

- לה. א. האם המליקה נעשית בהכאת הצפורן ולחיצתה או בהולכה והבאה?
ב. מה דין עיקור סימנים בעוף, בשחיטת חוליין ובמליקת קדשים?
ג. נשברה המפרקת ורוב בשר עמה – האם היא נבלה או טרפה?
ד. מלק בסכין את העוף, האם מטמא טומאת נבלות?

א. אמר רב כהנא: מצות מליקה – קוצץ ויורד (בלא הולכה והבאה, כאדם הקוצץ צנן ולפת) וזו היא מצותה. הוליך והביא – מחלוקת אמוראים; רב הונא מכשיר ורבא פוסל (שסובר גזרת הכתוב היא שלא לעשות מליקה בתורת שחיטה כלל. ריטב"א ועוד). וכן אמרו בדעת בני רבי חייא. וכן סבר רבי אבין לשמוע מדברי רב כהנא. ואולם רבי ירמיה דחה לפרש דברי רב כהנא: 'אף זו היא מצותה' – וכל שכן מוליך ומביא שכשר כבשחיטה (וכן נראה מדברי רבי ינאי. וכן סובר רב חסדא. חו"ב).

להלכה, מוליך ומביא במליקה כשר (רמב"ם מעה"ק ו, כג.).

ב. תני רמי בר יחזקאל: אין (פסול) עיקור סימנים בעוף. רב אחא בריה דרבא אמר שדין זה אמור רק למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה. ואולם רב אשי אמר להפך; למ"ד יש שחיטה לעוף מן התורה יש לומר שכך נתקבלה הלכה שעיקור סימנים כשר בעוף שלא כבהמה, ואולם לדעת האומר שחיטת העוף מדברי סופרים, הלא השוו ללמוד עוף מבהמה הלכך שוים הם לכל דיניהם והעיקור פסול בשניהם.

רבינא מסר שרביין (התוס' גרסו: רבא) בר קיסי העמיד משנת רמי בר יחזקאל במליקה, אבל בשחיטה יש עיקור. ואילו מדברי רבי ירמיה אמר שמואל דייקו שאף השחיטה כמליקה. א. הרמב"ן (כאן ולעיל ט.) מפרש עיקור סימנים כבהמה, הלכה למשה מסיני הוא שכשנעשה בשעת שחיטה – נבלה היא ולא טרפה [אבל נעקרו קודם לכן – טרפה]. ושנה רמי בר יחזקאל שבעוף לא נאמרה הלכה זו הלכך אם נעקרו הסימנים – טריפה היא ולא נבלה. או גם לומר שאם חתך הסימנים בראשם – כשר [ואף מדרבנן. עריטב"א], שאין בהם הגרמה כלל. ולפי מה שהעמידו דבריו במליקה, נמצא שאם נעקרו הסימנים בשעת מליקה – כשרה, כי אין טרפות אוסרתה בשעת מליקת הסימנים, שהרי שבר מפרקתה מקודם וכבר נטרפה. או אם הכהן עקרו בצפורן לאחר שחתך המפרקת – כמולק אותם במקום שחיטה.

ולדעת בה"ג ותוס' ורא"ש ורשב"א וריטב"א, עיקור סימנים אינו עושה טרפה כלל. הלכך לרמי בר יחזקאל שבעוף לא נאמרה ההלכה של עיקור – שחיטתו / מליקתו כשרה.

ב. כתב רש"י: אין הלכה כדתני רמי בר יחזקאל, שכן ברייתא אחרת (להלן כה.) חולקת וסוברת שיש עיקור סימנים בעוף, ומחלוקתם תלויה בשאלה אם יש שחיטה לעוף מן התורה. וכיון שלא נפסקה הלכה, הלכך הלך אחר המחמיר בשל תורה.

והרא"ש כתב שהלכה כרבינא שבמליקה אין עיקור ובשחיטה יש עיקור. וכן פסקו הרמב"ם (מעה"ק ו, כג.; שחיטה ג, יד) [הגם שפסק יש שחיטה לעוף מן התורה (שם א, א)]. ואילו לפרש"י משמע לכאורה שלהלכה הדבר בספק אם יש שחיטה לעוף מה"ת אם לאו] והריטב"א.

ג. אמר זעירי: נשברה מפרקת ורוב בשר עמה – נבלה (ומטמאה במשא אפילו היא עדיין מפרכסת). רש"י רמב"ן רשב"א וריטב"א.

כיצד עושה (המולק את העוף, שלא יהא כמולק את המתה) – חותך שדרה ומפרקת בלא רוב

(רוחב. רש"י) בשר, עד שמגיע לוושט או לקנה וחותר (רבא, ר' אמר. ותניא נמי הכי).
להלן (כא). מבואר שדינו של זעירי שנוי במחלוקת אמוראים ויש סוברים שאינה נבלה אלא
בחיתוך סימנים או רובם (עתוס' שם ובראשונים). ואפשר שאפילו במפרקת ורוב בשר וסימן אחד
– נבלה (עוזר"א ג, יז).
והלכה כזעירי (ערמב"ם אבות הטומאות ב, א, וכו' מ ברי"ף; רשב"א כא.), הלכך יש להקפיד במליקה
שלא לחתוך רוב בשר עד שמגיע לסימנים (כן כתב הרמב"ם מעה"ק ו, כג. ויש מי שכתב שגם שאר
אמוראים מודים שכך יש לנהוג, למלוק הסימנים לפני רוב בשר שהרי יש עופות תשושים שיעשו נבלה בשבירת
מפרקת ורוב בשר. עפ"י חדושים וברורים. וע' יש"ש שבבהמה אין הפרש בין זקנה לצעירה). וע"ע להלן לענין
הצרכת מליקת המפרקת ורוב בשר.

ד. שנו בברייתא: מלק בסכין – מטמא בגדים בבית הבליעה.
מבואר בגמרא שגם אם ננקוט שהחותר שדרה ורוב בשר עמה
אינה נבלה אלא טרפה – אין מועיל לה הסכין לטהרה מידי
נבלה, שאין זו שחיטה כלל; לדברי רב הונא – משום שהוא
מחליד (רש"י): לפי שהסכין נכנס תחת העצם. תוס' וריטב"א:
אפילו בסכין רחבה הרי זו חלדה מפני ששוחט הסימנים ממטה
למעלה). ולרבא (ברש"י ובכמה ראשונים: רבה. וכן עיקר (יש"ש). וי"ג: רב חסדא) – מפני שהוא
דורס [שהמוליך ומביא פסול במליקה לדעתו].

א. יש מפרשים בדעת רש"י, שלכך הוא כמחליד לרב הונא, מפני שהסכין מכוסה [אם אינה
רחבה. עתוס'] בין העצמות (עפ"י ספר התרומה ה; רוקח שפ). ויש מפרשים מפני שאין בית השחיטה
מגולה (עפ"י בית הלוי ח"ג כב; תפארת יעקב).
יש מי שכתב שדברי רב הונא נאמרו כדיחוי בעלמא, או עכ"פ אינו אלא ספק חלדה אף לרב
הונא (ערשב"א ל:).

יש אומרים שאם נועץ ראשו של סכין בעורף כדי לחתוך הסימנים ללא רוב הבשר [כדי שלא
תתנבל בחיתוך מפרקת ורוב בשר] – הרי זו חלדה אפילו לרבא, שלא חלק רבא אלא כשחותר
המפרקת עם רוב הבשר שהסכין מגולה (עפ"י ראש יוסף, תפא"י, לב אריה ועוד). ויש חולקים
וסוברים שלרבא אין זו חלדה (עפ"י ספר התרומה והאורה ח"ב פח עפ"י פרש"י בזבחים סח).

ב. לדעת רבא, אם שחט בסכין מן העורף בהולכה והבאה, ולא חתך רוב בשר עם המפרקת
קודם חיתוך הסימנים – אינה מטמאה, שאינה נבלה אלא טרפה שנשחטה.
ואולם הלכה כרב הונא, הלכך אף בזה טמאה משום שהחליד ואין כאן שחיטה כלל (ע' יו"ד כ, ג,
בחדושי רעק"א ועוד. ואולם כשנפגמה הסכין במפרקת הריוו נבלה לדברי הכל. עריטב"א).
ג. למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, מלק בסכין אינו מטמא משום נבלה, וכדין נחירה
שמוציאה מידי נבלה (עפ"י גמרא להלן כח. ורש"י). ואולם לרבי יוסי אין מליקה מוציאה מידי
נבילה כלל, אף אם אין שחיטה לעוף מהתורה (עפ"י תוס' להלן כח. וע' במצוין שם).

דף כא

לו. כמה סימנים הוא מולק בחטאת העוף ובעולת העוף?

חטאת העוף, מולק בה סימן אחד (ולא יבדיל. וכפרש"י כאן ובזבחים סד: ועוד). עולת העוף – שני
סימנים (ומלק והקטיר – מה הקטרה הראש בעצמו והגוף בעצמו, אף מליקה). רבי אלעזר ברבי
שמעון אומר: רוב שנים (והקריבו – חילק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף).
א. כתב הרמב"ן (עפ"י זבחים סה) שלרבאבר"ש אם רצה מבדיל אלא שאינו חייב [ואף לכתחילה
מדרבנן די ברוב שנים. רשב"א כט.].

ולפירוש התוס' נחלקו אמוראים בדבר, האם סימן אחד בחטאת ורוב שנים בעולה בדוקא, ולא
יותר (רב חסדא אביי ורבא בזבחים, וכן נוקט סתמא דגמרא בסוגיתנו ולהלן קכג), או אם רוצה חותר הכל
(ר"ש בן אליקים בזבחים סה).

ולפירוש ר"ת לדעת הכל אין למלוק יותר, ואולם לאחר ההזאה אם רצה מבדיל, כדברי ר"ש בן
אליקים. (וערשב"א כב.).

ב. הרמב"ם (מעה"ק ז, ו – וכמו שפרש הסמ"ג, לאוין שכז) כתב שבחטאת העוף יכול לחתוך שני סימנים

אם רוצה [דלא כפשט משמעות לשון רש"י בכ"מ]. ועוד כתב שבעולת העוף מבדיל הראש מהגוף לגמרי (ותמהו על דבריו מסוגיתנו. ומהרש"ל נטה מדבריו. וע' באור שיטת הרמב"ם בהר המוריה ובאבי עזרי שם). ג. נראה שבעולת העוף צריך למלוך רוב בשר עם הסימנים כבחטאת העוף, גם לרבי שמעון בן אלעזר (עפ"י רמב"ן כ: דלא כ"ש שמתרצין; רשב"א כא.). ואין כן דעת הר"ה. ואפשר שמליקת רוב בשר מעכבת (ע' חו"ב זבחים סה: וכאן). וע' בחדושי רעק"א שהקשה למה צריך רוב בשר במליקת חטאת. ואפילו מליקת מפרקת שמא א"צ אלא כדי להגיע לסימנים, ואם כן שמא אפשר לחתוך המפרקת בסכין. 'וצ"ע לדינא'. וכן בכסף משנה (טו"מ א, טו) משמע שבמליקה די בסימנים. ובספר תורת חיים תמה על דבריו). עוד על השוה והשוונה בחטאת העוף לעולת העוף – ע' בזבחים סד.

לו. מה דין טומאת מת, טומאת נבלות וטומאת שרצים במקרים דלהלן?

א. הוזהו הראש; נשברה מפרקת ורוב בשר עמה.

ב. קרעוהו כדג.

ג. עשאה גיסטרא; ניטל הירך שלה.

א. תנן: הוזהו ראשיהם, אף על פי שמפרכסים – טמאים, כזבב הלטאה שמפרכסת לאחר מיתה. ופרש ריש לקיש 'הוזהו' – שנחתכו שני הסימנים [בנוסף על שבירת המפרקת, אבל בחיתוך סימנים לבדם הריהי כהיה לכל דבריה עד שתמות. ע' להלן ל. ועוד]. ואילו רבי אסי פרש בשם רבי מני: רוב שנים.

רש"י פרש בשמונה שרצים [ואפשר שלדבריו שונים שרצים מאדם ובהמה ועוף שבלאו האחרונים אף בשבירת מפרקת ורוב בשר ללא סימנים, הרי הם כמתים. כן צדד הרמב"ן בדעת רש"י. ובכך יש ליישב דברי הרמב"ם שמצד אחד פסק (אבה"ט ב, א) כשמואל שבשבירת מפרקת ורוב בשר הריהי כמתה לכל דבר, וכן פסק באדם (טומאת מת א, טו). ומצד שני הביא (שם ד, יד) משנת 'הוזהו ראשיהן' על שרצים ומשמע שנקט כריש לקיש שחתך גם הסימנים ואין הראש מעורה אלא בעור, ובתו"ח נשאר ב'צ"ע'. ולפרש"י אתי שפיר].

והתוס' ועוד ראשונים חולקים ומפרשים על בהמה חיה [ועוף. תוס'] ולענין טומאת נבלות, וכן על אדם ולענין טומאת מת.

אמר רב יהודה אמר שמואל: נשברה מפרקת ורוב בשר עמה – מטמא באהל. ועלי שהחשיבו הכתוב כמת בשבירת מפרקת בלבד – בזיקנה שונה הדבר (ותשבר מפרקתו וימת כי זקן האישי וכבד).

א. כתב הרמב"ן ועוד ראשונים ששמואל וזעירי חולקים על ריש לקיש וסוברים שאפילו בחיתוך מפרקת ורוב בשר ללא סימנים – הרי זה כמת ומטמא, באדם ובהמה. [והלכה כמותם. רשב"א. וכ"מ ברי"ף וברא"ש. וכן פסק הרמב"ם (אבות הטומאות ב, א) שבהמה שנשברה מפרקת ורוב בשר עמה הרי זו כנבילה לכל דבר. וכן באדם (טו"מ א, טו). אך אפשר שבשרצים שונה וכנ"ל].

ויש אומרים שאין כאן מחלוקת אלא שמואל דיבר בשבירה על ידי מכה או בנפילה, אבל בהתנת סכין וחבר אינה מטמאה עד שיתזו ראשה לגמרי. ויש מחלקים בין נחתך רוב בשר שאז די במפרקת לבד ללא סימנים, ובין שלא נחתך רוב בשר שאז צריך חיתוך סימנים (רו"ה). והרמב"ן דחה תירוצים אלו.

לפי פירוש הרשב"א והריטב"א (כ סע"ב), לדעת אביי מתפרש 'הוזהו ראשיהם' – בכדי הכשר שחיטה, דהיינו סימן אחד או רובו בעוף [בנוסף על שבירת מפרקת ורוב בשר. ריטב"א].

(הריטב"א כתב שלדברי הכל' כן הוא. ואם כוונתו אף לריש לקיש ור' מני, צריך לפרש שהם לא דיברו בעוף. והרשב"א לא כתב כן. גם בתוס' (ד"ה הוזהו) משמע שר"ל ור' מני דיברו אף בעוף. ושמואל כוונת הריטב"א לדברי הכל' – בין לרבנן בין לראברי"ש, אבל ר"ל ור' מני חולקים).

והחזו"א (ג, יז) צדד שבמפרקת ורוב בשר מודים ריש לקיש ורב אסי שבסימן אחד נחשבת מתה, והם דיברו בלא רוב בשר שאז צריך שני סימנים (וכן פירש מהרש"ל שהם מדברים בשנחתכה המפרקת בלא רוב בשר).

ב. מבואר מהסוגיא שאדם זקן מטמא באהל בשבירת מפרקת בלא רוב בשר, אפילו מפרכס. ואולם בבהמה אין חילוק בין ילדה לזקנה (ים של שלמה מד).

ב. אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: קרעו כדג [מגבו.

רבי שמואל בר יצחק] – מטמא באהל (ואפילו מפרכס. רש"י).

ג. אמר שמואל: עשאה גיסטרא (שחתכה לרחבה בצואר כולו או בשדרה עד החלל. רש"י. והרמב"ם סתם: 'חלקו לשנים') – נבלה.
אמר רבי אלעזר: ניטל הירך וחלל שלה (ניכר) – נבלה. ופירש רבא: כל שרבוצה ונראית חסרה. אפשר שדין 'ניטל הירך' אינו שייך באדם [שהרי התלמוד נותן סימן בבהמות] (ים של שלמה).

דפים כא – כב

לח. עולת העוף, האם הוקשה לחטאת בהמה או לחטאת העוף? ולמאי נפקא מינה?

נחלקו תנאים בברייתא; לדברי תנא קמא, עולת העוף הוקשה לחטאת בהמה (כמשפט – כמשפט חטאת בהמה שהעוף בא תחתיה בדלות), שאינה באה אלא מן החולין כמותה, ועבודותיה נעשות בידו הימנית (לפר"ת דוקא הזאה, אבל המליקה יתכן וכשרה בשמאל. עתוס' מנחות י: ועוד). ואולם לענין שיהא די בחיתוך רוב שני סימנים לא הוקשה לבהמה, מפני שהמליקה הוקשה להקטרה (ומלק והקטיר) להיות ראש בפני עצמו וגוף בפני עצמו.
לדעה זו לא הוקשה עולת העוף לחטאת העוף לומר שלא יבדיל – שנאמר והקריבו. וזה שמליקת עולת העוף מול העורף – נלמד במה מצינו (רש"י ותוס') ממליקה האמורה בחטאת.
לדברי רבי ישמעאל ורבי אלעזר ברבי שמעון, עולת העוף הוקשה לחטאת העוף (כמשפט – כמשפט חטאת העוף האמורה בענין); לר"ש, ללמד שהמליקה נעשית מול העורף [אבל לא לענין איסור הבדלה, שנאמר והקריבו – הקרבתו של זה אינה כהקרבתו של זה]. ולראבר"ש, ללמד שהראש מעורה בגוף בשעת ההזאה כבחטאת – לפיכך לא ימלוך אלא רוב סימנים [אבל לא להשוותה לגמרי לחטאת, למלוך סימן אחד – שנאמר והקריבו].
הנפקותא לדינא במחלוקת זו; לת"ק ורבי ישמעאל, מליקת העולה נעשית בשני הסימנים בשלמותם (ולהרמב"ם, מפריד לגמרי הראש מהגוף), ואילו לראבר"ש מולק רוב שנים. [אבל לענין שאר הלכות אין מחלוקת לדינא; ת"ק וראבר"ש למדים מליקה מול העורף בעולת העוף ממליקת חטאת העוף ב'מה מצינו', כאמור. ור"ש וראבר"ש למדים שבאה מן החולין מהקש כל הקרבנות להרדי – זאת התורה... (ערש"י ותוס'). ו'ימין' – מדריש לקיש, שכל מקום שנאמר 'כהונה' אינה אלא בימין].

דף כב

לט. קרבן העוף, מאלו מינים הוא בא? האם כשר לבוא מגדולי המין או מקטניו?

קרבן העוף במקדש אינו בא אלא מתורים או מבני היונה.
ובבמה, משמע בירושלמי (מגילה) שכל העופות כשרים בו, אפילו תרנוגלים ואפילו חיה, ולא נתמעט אלא הטמאים. אך הוכיחו התוס' שזה אמור רק בבמת בני נח אבל לא בישראל. ויש מי שסובר בגמרא שאין העוף קרב בבמה [בישראל] כלל.
התורים – גדולים כשרים ולא קטנים, והיינו משיזיהבו (רש"י: שכנפי גופם גדולים ואדומים ומוזהבים כזהב). ובני יונה – קטנים ולא גדולים, בטרם הצהיבו (שהרי בכל מקום נאמר 'תורים' ו'בני יונה' ולא להפך, ללמד שאלו באים גדולים ואלו באים קטנים והכשר בזה פסול בזה). מאימתי בני היונה כשרים – משיעלעו (כך שנה יעקב קרחה), שאם מורט ממנו כנף – מבצבץ דם ממקום עקירתו.
כן גרסת רש"י. ואילו הרמב"ם (איסור"מ ג,ב) גרס: עד אימתי בני יונה כשרים – כל זמן שעוקר כנף ומתמלא מקום עיקרו דם.
תחילת הציהוב (– כשמתחילים להביא נוצה יפה סביב הצואר. רש"י) – פסול בזה ובזה (מן התורים; מן בני היונה. וכתבו התוס' שלמסקנא אין צריך קרא, ואסכתא בעלמא היא). רבי זירא נסתפק האם תחילת הציהוב פסול מספק, שמא נחשבים גדולים שמא קטנים, או מודאי, שיצאו מכלל קטנים ולכלל גדולים לא באו [ונפ"מ לאומר 'הרי עלי מן התורים או מבני היונה' והביא משניהם בתחילת הציהוב, אם תחילת הציהוב ספק – הרי אחד מהם ודאי כשר והרי יצא ידי נדרו. ואם תחילת הציהוב פסול מודאי – לא יצא]. ורבי הביא מהברייתא להוכיח שפסול ודאי, ודחו ההוכחה.

א. ונשאר הדבר בספק (רמב"ם מעה"ק טז, ב) ולא יצא ידי נדרו (ים של שלמה).
ב. נפקותא נוספת: הנהגה מתוריים ובני יונה של הקדש בתחילת הציחוב, שאם אין זה זמנם מודאי – אין בו דין מעילה (כדתנן במעילה יב) ואם אינו אלא ספק, הלא אחד מהם בתוך זמנו (עפ"י חדושי ר' מאיר שמחה).

דף כג

מ. עוף הנרבע על ידי אדם או נעבד, האם כשר לקרבן?

עוף הנרבע או הנעבד – פסול לקרבן (מן התרים; מן בני היונה – למעט. שהיה עולה על הדעת הואיל ואין המום פוסל בעופות כך אין דבר ערוה ועבודת כוכבים פסולים בו, שהוקשה 'השחתה' ל'מום' (כי משחתם בהם מום בס), קמ"ל).
זבחים (פה) נסתפק רבי ירמיה האם יש פסול 'נרבע' בעופות אם לאו [מפני שאין במינו 'רובע'], ופשוטו אמוראים מהברייתות שפסול, כפשטות סוגיתנו. [ומלשון הרמב"ן והרשב"א כאן משמע שאין הדין מוסכם. וע"ע בספר יראים השלם ה'].

מא. א. מהו 'פלגס'? מה דינו לענין קרבן ונסכים? האומר 'הרי עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש' והביא פלגס, מהו?
ב. מהו 'שיאור'? האם דינו כחמץ או כמצה? האומר 'הרי עלי לחמי תודה מן החמץ או מן המצה' והביא שיאור, מהו?

א. ה'פלגס' הוא כינוי לכבש בחדשו השלשה-עשר (רש"י), שיצא מכלל כבש בן שנתו ולא הגיע לכלל איל בוגר. [בן עזאי קורחו 'נוקד'. רבי ישמעאל קורחו: 'פרכדיגמא'. פרה א, ג].
רבנו גרשום כתב 'פלגס' – בן שנה וחצי. וצ"ע ממשנת פרה. [ולשון הרמב"ם (מעה"ק א, יד) 'יום שלשים' – נראה כוונתו כל החדש עד יום השלשים ועד בכלל, שהרי כתב שה'כבש' הוא בן שנתו].
הפלגס כשר לקרבן. ואולם מי שהיה מחויב כבש או איל לקרבן והביא פלגס – אין עולה לו מזבחו (משנה פרה א, ג), אם בתורת ודאי [שהפלגס אינו 'כבש' וגם לא 'איל'] או מספק, וכדלהלן. בפירוש אליה רבה (פרה א) מבואר שלדעת תנאים אחת הפלגס פסול לקרבן. ואחרונים תמחו על כך (ערש"ש ותפארת ישראל שם; מנחת חינוך רצט; חדושים ובאורים).
דין נסכיו; לרבי יוחנן, מביא עליו נסכי איל (או לאיל – לרבות את הפלגס). ולבר פדא, מביא ומתנה שאם דינו ככבש יהא מותר הנסכים נדבה, שלדעתו ספק כבש ספק איל הוא.
א. פרשו בתוס' שמביא שתי מנחות-נסכים, אחת של כבש [שבבליטה רכה, שלש לוגין לעשרון] ואחת של איל [ארבעה לוגים שמן לשני עשרונים סולת] ומתנה שאחת מהן תהא לנדבה כמנחת נסכים, שיכול אדם להתנדב מנחת נסכים בכל יום.
ומדברי הרמב"ן מבואר שנותן הכל בכלי אחד (ונשאר ב'צ"ע').
ב. המפרשים העירו על השמטת הרמב"ם דין נסכי הפלגס (ע' לחם משנה מעה"ק טז, ב).
לפי בר פדא, נסתפק רבי זירא האם צריך להתנות עוד שמא בריה הוא ויהו כל הנסכים נדבה, או שמא ודאי אינו בריה אלא או כבש או איל. תיקו. ואולם לדעת רבי יוחנן הריהו בריה ודאי, לא 'כבש' ולא 'איל' – ונתרבה מן הכתוב שדין נסכיו כדין האיל.
האומר 'הרי עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש' והביא פלגס; לדברי רבי יוחנן לא יצא ידי חובת נדרו, שהרי בריה הוא ואינו לא כבש ולא איל. ולבר פדא – ספק; שמא אינו בריה וא"כ יוצא ידי נדרו ממה נפשך, בין אם הוא כבש בין איל – שהרי נדר מה שירצה משניהם. או שמא יש להסתפק שמא בריה הוא ולא יצא ידי נדרו. כאמור, לא נפשט הספק.
התוס' כתבו שבסוגיא במנחות השיבו על דברי בר פדא. ואולם מהרמב"ם (מעה"ק טז, ב) משמע שנקט כדבריו, שכן רבי זירא נסתפק לפי שיטתו (לח"מ), או אפשר שנקט כבר פדא מספק כיון שלא נפסקה הלכה בגמרא, וגם במנחות לא הסיקו דבריו ב'תיבתא' אלא בקושיא (עפ"י כס"מ. וע"ע באבן האול שם ובתפארת יעקב).

ב. ה'שיאור' הוא בצק בתחילת תהליך חימוצו. נחלקו תנאים בגדרו ובדינו; –

לדברי רבי מאיר, בהכספת פנים נעשה 'שיאור' אבל אם כבר החל להיסדק – הריהו חמץ ממש]. והאוכלו בפסח לוקה אבל אין בו כרת (מפני שאינו חמץ הראוי לאכילה, אבל נקרא 'חמץ נוקשה' רש"י).

לדברי רבי יהודה, אין נעשה 'שיאור' אלא כשנסדק כקרני חגבים [אבל בהכספת פנים – מצה היא וכשרה למצה שבתודה וכד'. ואעפ"כ מדרבנן אסור לאכול בפסח אבל מאכילו לכלב. תוס' עפ"י פסחים מג.]. ועוד סובר רבי יהודה קולא נוספת, שהאוכל את השיאור בפסח אינו לוקה, אבל צריך לבערו (ומשמע שעוברים עליו בבל יראה. עפ"י תוס' ריש פסחים; חזו"א). לאור זאת, 'שיאור דרבי מאיר' (כלומר בצק שהכסיפו פניו) – לרבי מאיר חמץ הוא ולרבי יהודה מצה. 'שיאור דרבי יהודה' (שנראו בו 'קרני חגבים') – לרבי מאיר חמץ הוא, ואילו לרבי יהודה נסתפק רבי זירא האם הוא מוגדר כבריה, כלומר לא חמץ ממש ולא מצה ממש. או שמא ספק חמץ או מצה [הלכך אין האוכלו לוקה מחמת הספק, אבל צריך לשורפו]. ויוצא מספק זה, שהנודר להביא מין מלחמי התודה, מן החמץ או מן המצה [כגון שנדר להביא עבור חברו שנתחייב בקרבן תודה, אך לא פירש 'לפוטרו'] והביא שיאור; אם השיאור 'ספק' לרבי יהודה, הרי יצא ידי נדרו שהרי הביא חמץ או מצה, ואם הוא סוג לעצמו הוא לא יצא 'תיקן'.

א. לפי הצד שיצא ידי נדרו, כתב רש"י שיפלו דמי החלות לנדבה [או. רש"י] לתודה אחרת (וכ"כ בתורא"ש שאין הלחם קדוש אלא לדמיו). והרשב"א הביא בשם התוס' שחולקים וסוברים שאם יפדם קודם שחיתת התודה, כאילו לא הביא כלום בשביל חברו שהרי אין הלחם מתקדש אלא בשחיתת הזבת. ולאחר שחיתת הזבח שוב אין ללחם פדיון – הלכך יישארו הלחמים הללו ללא פדיון [כדין המביא שמונים חלות במקום ארבעים לדעת חזקיה].

ב. 'שיאור דרבי יהודה', הואיל ואינו בכלל 'מצה' – פסול לדברי הכל למנחה הבאה מצות (עפ"י מנחות נג.). וכן אין אדם יוצא בו ידי חובת אכילת מצה (שפת אמת שם). ונראה שכפי הצד דספיקא הוי – המנחה פסולה מספק. וכן יצא ידי המצוה בספק.

וכן האוכלו בפסח עובר בעשה ד'שבעת ימים מצות תאכלו'. אבל אין בו איסור הנאה – אם בריה הוי (עפ"י משכנות יעקב או"ח קלו; אבני נזר או"ח תקלא, יד).

ע"ע בפרטי דיני שיאור במנחה, במנחות נג.

ג. משמע בסוגיא ששיאור דרבי מאיר לר"מ כשר לחמץ שבתודה, ואף שאמרו (במנחות נג.): שאין מחמיצין בתפוחים – זהו לכתחילה, כדי שיהא חמץ גמור ולא נוקשה, אבל בדיעבד כשר כ'חמץ' (עתוס' ורמב"ן). ועוד אפשר שיש כמה אופני נוקשה, ובתפוחים גרוע משיאור ואינו כשר כ'חמץ' שבתודה (רמב"ן).

ד. הלכה כרבי יהודה שהאוכל שיאור בפסח אינו לוקה. ואולם לענין סימני השיאור כתב הר"ף שהלכה כרבי מאיר, שהשיאור היינו הכספת פנים, וכל שיש בו כקרני חגבים הרי זה חמץ ממש, שכך נשנה במסכת פסחים בלשון 'חכמים'.

וכתב בחזון איש (ריד) שמשמע [ממה שפרשו ספקו של רבי זירא רק אליבא דרבי יהודה] ששיאור של הכספת פנים להלכה שדינו בשריפה ואין לוקים עליו, ודאי 'בריה' הוא ואין בו צד לומר שמא הוא חמץ ממש. וזה שדינו בשריפה – מדרבנן הוא. ואולם יש מקום להסתפק האם הוא 'מצה' וכשר למצוה ולתודה, או אינו בכלל 'מצה' (ע"ש בחזו"א שמצדד בפרט זה האחרון. וע' שבט הלוי ח"ד מה, ח).

ויש מהאחרונים סוברים שספקו של רבי זירא אמור גם בבצק שהכסיפו פניו, ויש להסתפק שמא חמץ דאורייתא הוא (עפ"י אבן העזר או"ח תמב; משכנות יעקב או"ח קלו).

דפים כג – כד

מב. מנין שהעריפה פסולה בפרה אדומה והשחיטה פסולה בעגלה ערופה?

פרה – בשחיטה כשרה בעריפה פסולה. עגלה – בעריפה כשרה בשחיטה פסולה. ומיעטו זאת מהמקראות שבפרשת עגלה ערופה (העגלה הערופה – זאת בעריפה ואין אחרת בעריפה; וערפו שם את העגלה... – בעריפה ולא בשחיטה) – שלא נלמד ב'קל וחומר' להכשיר את של זו בזו ושל זו בזו.

במסכת כריתות (כה) היה צד לרבא שלדעת רבי שמעון עגלה ערופה שנשחטה כשרה. אך למסקנת הסוגיא שם אין צורך לחדש כן, ומשמע שאין חולק בדין משנתנו.

דף כד

מג. א. באלו גילאים כשרים הלויים והכהנים לשרת בקודש?

ב. קטן ובעל מום, מהם בשירות?

ג. מאימתי ראוי אדם ליעשות שליח ציבור, לירד לפני התיבה ולישא את כפיו?

א. הלויים במדבר, היו נכנסים ללמוד עבודתם בני עשרים וחמש שנה (מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד) ומשהגיעו לגיל שלשים התחילו לעבוד (מבן שלשים ושנה ומעלה... כל הבא לעבד עבדת עבדה ועבדת משא באהל מועד). משהגיעו לחמשים – פסולים לעבוד (ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד).

א. מבואר בדברי הרמב"ם (כלי המקדש ג, ז) שכל בן לוי צריך ללמוד חמש שנים לפני שנכנס לעבודה, ואין חילוק בין תלמיד חוק לחלש (כן נקט בספר חדושים ובאורים, ע"ש). ויש מי שכתב שאם למד בזמן מועט – עובד מיד. ואעפ"י שנכנס לעבוד מוקדם אינו נפסל עד חמשים (עפ"י משך חכמה בהעלותך ח, כ).

ב. לוי בן חמשים ומעלה, ממשיך לשמור משמרת אהל מועד, לבל יכנס בו זר. וכן לשיר ולנעול שערים ולטעון עגלות ולהקים ולהוריד בשעת משאות. רק מעבודת משא בכתף חזור (רש"י בהעלותך ח, כה-כו עפ"י הספרי).

והרמב"ן כתב (בהשגות לספר המצוות שרש ג. וע' בלשוננו בפירוש התורה שם) שלא היו מביאים את הלוי המבוגר לשיר ולשאר עבודות פנים, כדי שלא יבוא לישא בארון. לא נכנס אלא לנעילת שערים ולעבודת בני גרשון.

בשילה ובבית עולמים אין נפסלים בשנים (לעבד עבדת עבדה ועבדת משא – לא אמרתי אלא בזמן שהעבודה בכתף) אלא בקול (ויהי כאחד (רש"י: אפילו זקנים במשמע) למחצצרים ולמשררים להשמיע קול אחד – שצריכים לבשם את קולם שיהא נראה כקול אחד).

א. אין נפסל בקול אלא לשיר, אבל כשר הוא להיות משוער (רמב"ם כלי המקדש ג, ח).

ב. משמע מדברי הרמב"ם (כלי המקדש ג, ז) שבבית עולמים היה נכנס לשרת משיגדיל, ואינו צריך להמתין לגיל שלשים (עפ"י הר"י קורקוס שם; וכן דייקו מרש"י (ד"ה והא), ערש"ש וח"ב).

ג. הרמב"ם (בספר המצוות שרש ג) כתב שאין למנות אזהרת 'ולא יעבד עוד' במנין המצוות, מפני שאינה נוהגת לדורות. והרמב"ן כתב שנוהגת לדורות [ולכך מנאה בה"ג כמצוה], כי גם בבית עולמים כאשר היו צריכים לשאת הארון במשא, היה הלוי נפסל בשנים.

הכהנים אינם נפסלים בשנים כלויים (זאת אשר ללויים – ולא אשר לכהנים), אלא משיביא הכהן שתי שערות עד שזיקין – שירתת (רבי חנינא) – כשר לעבודה. רבי אומר: אינו עובד עד שיהא בן עשרים (ויעמידו את הלויים – הם הכהנים, שבכ"ד מקומות נקראו הכהנים 'לויים'. ריב"ל) מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ה'. ונחלקו שתי לשונות בגמרא האם לא אמר רבי אלא שאין אחיו הכהנים מניחים אותו לכתחילה, או שמא לרבי נפסל מדרבנן ולחכמים החולקים על רבי אין אחיו הכהנים מניחים אותו לכתחילה עד שיהא בן עשרים.

א. להלכה כשר הכהן לעבודה משיגדל אלא שאין אחיו הכהנים מניחים אותו לעבוד עד שיהיה בן עשרים (רמב"ם כלי המקדש ה, טו; יש"ש).

ב. כדין הוקן שמרתת, כך דין חולה הרועד מפני חוליו וכשלון כחו – פסול לעבודה (עפ"י רמב"ם ביאת מקדש ז, יב).

ב. כהן בעל מום פסול לעבודה כמפורש בכתוב וכן אינו תוקע בחצוצרות. עפ"י ספרי ויקרא לו; ירושלמי יומא א, א, ואילו לוי כשר (זאת אשר ללויים... ומבן

חמשים שנה ישוב – זאת ולא אחרת).

קטן פסול לעבודת כהונה (אי ש מורעך לדרתם...).

וכן בעבודת הלויים, אין הקטן נכנס לעזרה לעבודה כגון לכבדה ולהגיף דלתות, אלא בשעת השיר נכנסים הקטנים לשורר עמהם בפה ולא בכלי, כדי לתבל הנעימה. רב"א אומר: בארץ היו עומדים ולא בדוכן, ואינם עולים למנין הלויים (עפ"י ערכין יג וברש"י. והרמב"ם פירש בענין אחר והשמיט דין קטני לויים. ע' כס"מ כלי המקדש ה, טו; וזב תודה ערכין).

שמא בשמירת המקדש שהיא מחוץ לעזרה – אף קטן כשר (כן נסתפק במנחת חינוך שפת, ב).

ג. נתמלא זקנו – ראוי ליעשות שליח ציבור (לכל צרכיהם, לתקוע שופר ולנדות ול[המנות פרנס. רש"י. וע' מהר"ם), ולירד לפני התיבה ולישא את כפיו.

א. בגדר 'נתמלא זקנו', כתב מהרש"ל: לאו דוקא אלא שלא יהא נראה כנער הלכך מסתבר שאם הגיע לעשרים שנה אפילו לא נתמלא זקנו מותר. ולא אמרו 'נתמלא זקנו' אלא לקולא, להכשיר מבין י"ח. ועוד כתב: אין צריך מילוי גמור אלא שיהו שערות גדולות משני צדי הפנים ובצד הסנטר.

ב. פרושו הראשונים (עפ"י מגילה כד): כשהביא שתי שערות יכול מן הדין לירד לפני התיבה, אבל אין זה כבוד לציבור ואינו ראוי למנותו שליח ציבור קבוע [או להתפלל בתעניות ובמעמדות. תוס' עפ"י תענית טו] עד שיתמלא זקנו.

ומדברי רב עמרם גאון המובאים ברמב"ן, וכן מפשט לשון הרמב"ן והר"ן נראה שאפילו באקראי אין ראוי ליעשות שליח ציבור אם לא במקום הצורך כגון ביטול קדיש וקדושה. וכן כתב בלח"מ (נשיאת כפים טו, ד) בדעת הרמב"ם שאפילו באקראי אל יעבור לפני התיבה.

[ואף לדעה ראשונה, מסתבר לכאורה שלמנות בקביעות נערים שונים אין ראוי, הגם שאין נער מסוים קבוע].
ג. נשיאת כפים בצעיר; כתבו התוס' (עפ"י סוכה מב. וכ"ה ברא"ש שם) שהקטן נושא את כפיו עם הגדולים אך לא בפני עצמו עד שיביא שתי שערות. ובאופן קבוע לא ישא לבדו עד שיתמלא זקנו (כן מפורש בתוס' מגילה כד. וכן פירש מהר"ם בדעת התוס' כאן).

והרמב"ן והרשב"א צדדו לומר שאינו נושא כפים כלל עד שנתמלא זקנו (וכ"כ בלח"מ (נשי"כ טו, ד) בדעת הרמב"ם. ובכס"מ נראה שאין הרמב"ם חולק על דעת התוס'. וכן מבואר במהרש"ל. וכתב כן גם בשם הרשב"א והר"ן).

דפים כד – כה

מד. כיצד הכלים מקבלים טומאה וכיצד מטמאים אחרים?

'כלי שטף' (כלומר כלים שיש להם טהרה במקוה דהיינו כל הכלים מלבד כלי חרס), מיטמאים ומטמאים במגעם, בין בתוכם בין בגבם (מכל אשר יפל עליו מהם במתם יטמא, מכל כלי עץ או בגד...), אבל לא באוירם (לכך ייתר הכתוב תוכו בכלי חרס, לומר תוכו של זה ולא תוכו של אחר).

כלי חרס מיטמא ומטמא מאוירו ואעפ"י שלא נגע (...כל אשר בתוכו יטמא – התורה העידה על כלי חרס ואפילו מלא חרדל, אעפ"י שאינו נוגע בכולו (רבי יונתן). ולמדנו גזרה שוה (וערשב"א), מה 'תוכו' האמור לטמא – אעפ"י שלא נגע, אף 'תוכו' האמור ליטמא אעפ"י שלא נגע. רבי יונתן בן אבטולמוס), אבל אינו מקבל טומאה מגבו (וכל כלי פתוח – היינו כלי חרס שטומאתו מקדמת ובה לפתוח] אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא. הא יש צמיד פתיל עליו – טהור אעפ"י שהוא באהל המת [ואין ללמוד ממנו לשאר כלים, שכן נאמר הוא למעט]. וע"ע תו"כ שמיני ז,ה; רש"י ותו"י שבת טז).

א. כלי חרס שנטמא מתוכו, נטמא גם גבו ומטמא אחרים משם (תוס' ורשב"א עפ"י תורת כהנים ועוד). ויש מי שסובר שאין כלי חרס מטמא מגבו כלל (רשב"ם, מובא בתוס' בכורות לה. ובסוף ספר ראב"ן. וע' גם מרכבת המשנה כלים א, יג בדעת ר"נ גאון).

ישנה דעה הסוברת שכלי חרס שנגעה טומאה בגבו, גבו נטמא מהתורה, ותוכו בלבד הוא שטהור (ראב"ן ח"א נו), אבל דעת שאר ראשונים שהוא טהור לגמרי (ערש"י ותוס' שבת טז. ר"ש ורא"ש כלים ב,א; רמב"ם כלים יג,א).

ב. לדברי הרמב"ם (משכב ומושב ה, ד) זב וכד' שהכניס אצבעו לכלי חרס אינו מטמא אלא אם נוגע בכלי (וי"א בדעתו שהוא הדין לכל אדם טמא. ע' זכר יצחק סו"י נא).

ג. דין אחורי הכלים, ודיני כלי זכוכית – בשבת טז.
[הכלים נטמאים בהסט, בטומאות מסוימות. ואפילו כלי חרס, גם אם הוא מוקף צמיד פתיל – שההסט כמגע בכולו הוא, וכאילו נגעה הטומאה בתוכו (עפ"י תורת כהנים פר' מצורע; נדה ו. ורש"י; תוס' שבת פד:)].

דף כה

מה. מה דינם של גולמי כלי עץ ומתכת ופשוטיהם לענין קבלת טומאה?

גולמי כלי עץ [מלבד אותם של אשכרוע וכד' שהם יקרים. משנה כלים] – טמאים, ושל כלי מתכת – טמאים. אלו הם גולמי כלי – שלא נגמרה מלאכתם, כגון כלי עץ שעתידי לטוף, לשבץ, לגרר, לכרכב, להטיח (= לטוח, לשפף) בטונס (בעור של דג). מחוסר כן או אוגן (= שפה) או אוזן – טמא. ואולם כלי מתכת המחוסר החלקה, שיבוץ, עשיית כן וכד' – טהור, מפני שהוא עשוי לכבוד (הלכך אין נחשב 'כלי' ליעודו עד שיושלם. רבי יוחנן) או מפני שדמיו יקרים (ואינו ראוי לימכר ביוקר כראוי לו עד שיושלם בנויו. רב נחמן). ואמרו נפקותא בין הטעמים: כלי עצם [של בהמה וחיה, המקבל טומאה מהתורה (וכל מעשה עזים תתחטאו), אך לא של עוף (עזים)], שאינו עשוי לכבוד אך דמיו יקרים. [רבן גמליאל מטמא גולמי כלי מתכות. כלים יב, ו; עדיות ג, ט].

א. נחלקו הדעות להלכה, האם כרבי יוחנן או כרב נחמן (ע' במאירי שתי דעות. והרמב"ם נטה לפסוק כאן כרב נחמן. ע' בהשגות הראב"ד וביש"ש נג. וי"מ שהרמב"ם פסק כרבי יוחנן – ע' זכר יצחק ח"ב כו. וכתב שם לחלק בדעת הרמב"ם בין מחוסר שיפוי למחוסר כן וכד'. [ובעלמא מצינו מח' הראשונים האם הלכה כרב נחמן או כרבי יוחנן – בב"מ לח גז]).

ב. כלי עצם של אדם או של שרץ – מקבלים טומאה ככלי עצם בהמה (ר"ש ורא"ש ורע"ב כלים יז, ד). כלי המחוסר חטיטה להיות לו בית קיבול, אפילו חטט מקצת והוא ראוי לשימוש, אם אך לא השלים החטט במידה המיועדת לו – טהור, אפילו בכלי עץ.

וכן כל גולם כלי שאינו ראוי לשימוש עתה, כגון מיטה שלא החליקוה ובוטלים ממנה קסמים גדולים שפוגעים ביושבים עליה – טהורה (עפ"י סנהדרין כ כפירוש ר"ת, וכ"מ ברש"י).

כלי המחוסר כיסוי – טמא, אפילו כלי מתכת (שאינן הכסוי ממלאכת הכלי, שכלי אחר הוא, ובלא הכיסוי הוא בנויו. רש"י).

פשוטי כלי עץ [שאינם משמשים למדרס] – טהורים (מכל כלי עץ... או שק – כשק המיטלטל מלא וריקן). פשוטי כלי מתכת – טמאים (שלא הוקשו לשק).

כלי עצם וכלי עור וזכוכית – פשוטיהם טהורים (שבת טז. וכ"ה ברש"י שם. ואילו שם פא. כתב רש"י שטמאים. והראשונים דחו דבריו. ויש מפרשים שכוונתו מדרבנן – עפ"י מגיני שלמה ופנ"י שם). וכן כלי חרס שאין להם תוך – אינם מטמאים (ע' בכורות לח).

מו. שקדים המרים והמתוקים, מה דינם לענין מעשר, בקטנים ובגדולים?

לסתם משנתנו, שקדים המרים; קטנים – חייבים במעשר, שדרכם להאכל בקטנם קודם שיימרו. גדולים – פטורים. והמתוקים; קטנים – פטורים, שאין דרך אכילתם כך. גדולים – חייבים. רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו: זה וזה לפטור. ויש שמסרו בשמו: זה וזה לחייב, הואיל ויכול למתקם על ידי האור. אמר רבי אלעא: הורה רבי חנינא בצפורי כדברי האומר זה וזה לפטור. א. לפרש"י 'זה וזה' – מרים ומתוקים. לדעה ראשונה שניהם פטורים בקטנם [אבל בגדלם המתוקים חייבים]. ולדעה שניה שניהם חייבים בגדלם [אבל בקטנם פטורים המתוקים עכ"פ], הואיל ואף המרים הגדולים נאכלים ע"י האור.

והתוס' (ורש"י ושר"ד בעירובין כח:): פרשו 'זה וזה' – גדולים וקטנים, ובמרים מדבר; לדעה ראשונה שניהם פטורים, הקטנים – מפני שלא נגמרו, והגדולים – מפני שמרים ביותר. ולדעה שניה שניהם חייבים, הגדולים – מפני שנגמרו וראויים ע"י האור, והקטנים – מפני שהם טובים יותר להאכל כשהם קטנים.

ב. פסק הרמב"ם (מעשר א, ט ב, ה) כהוראת רבי חנינא (וכן דעת רבי יהודה. ערשב"א וריטב"א עירובין כח:): זה וזה לפטור, כלומר שקדים המרים בין גדולים בין קטנים פטורים (כפירוש התוס', וכן נמצא בירושלמי מעשרות א; ע' כס"מ; בהגר"א יו"ד שלא, קכב. וע' בספר דרך אמונה הל' מעשר שם).

ג. יש אומרים ששקדים המרים נאכלים בגרעיניהם כמו שקדים מתוקים. וי"א שאין נאכלת אלא קליפתם כשהם קטנים (ע' שו"ע או"ח רב ובבאור הלכה). ולפי דעה זו יש מקום לומר שלא נחלקו אלא בקליפה, האם יש עליה תורת אוכל אם לאו. אבל מלשון רש"י (כאן ובעירובין כח:): משמע שהמחלוקת גם על הגרעינים עצמם (עפ"י חדושים ובאורים).

התמד (רש"י: מים הניתנים בהרצנים. תוס' ורשב"א: בשמרים, אבל בהרצנים יתכן והדין שונה. ע' פסחים מב); לסתם מתניתין, עד שלא החמיץ (ותוס') דינו כמים ואינו ניקח בכסף מעשר ופוסל את המקוה (שאינו בו ארבעים סאה) בשלשה לוגין שנפלו לתוכו (מגזרה דרבנן). משהחמיץ, ניקח בכסף מעשר ואינו פוסל את המקוה.

רב נחמן בשם רבה בר אבוא העמיד משנתנו כרבי יהודה שמחייב את התמד במעשר, והיינו דוקא שהחמיץ, אבל לחכמים פטור ממעשר ודינו כמים גם לענין שאר ההלכות. ומשמע בגמרא שמדובר כשלא נתוסף על מדת המים שנתן. ואם לא החמיץ – לדברי הכל דינו כמים (ודאי. תוס').

וכן אמר רבי יוסי ברבי חנינא.

ואילו מדברי רבי אלעזר נראה שסבר שבשלא החמיץ מחלוקת, שלחכמים דינו כמים ולרבי יהודה כייין.

א. כתבו הראשונים (עפ"י הסוגיא בב"ב צו) שאם נתוספה כמות התמד על המים שנתן בשליש [ואחרים אומרים: בששית] כגון שנתן שלש מדות מים ונמצאו ארבע, ויש בו טעם יין – לדברי הכל חייב במעשר וניקח בכסף מעשר אפילו לא החמיץ. ואם נתוסף פחות משליש, לחכמים פטור אפילו החמיץ.

ולפי תירוץ אחד בתוס' מבואר שלרבי יהודה, כשנתן שלש ונמצא שלש ומחצה – חייב מדאורייתא. ובכדי מידתו – מדרבנן. ולפי"ז משנתנו שנקטה משהחמיץ ניקח בכסף מעשר – בשמשליך שלש ונמצא שלש ומחצה.

ב. לרבי אלעזר, יש מפרשים שמחלוקת רבנן ורבי יהודה בין בשהחמיץ בין בשלא החמיץ (רמב"ן). ויש מפרשים דוקא בשלא החמיץ, אבל בשהחמיץ אפילו לחכמים חייב במעשר, ומשנתנו כרבנן (רשב"א).

ג. לפירוש הרמב"ן [דלא כרש"י ותוס'], רבא חולק על רב נחמן וסובר שמחלוקת חכמים ורבי יהודה אמורה בין בשהחמיץ בין בשלא החמיץ, ומשנתנו שמחלוקת – כרבי יוחנן בן גוריון.

ד. אעפ"י שרבה בר אבוא העמיד משנתנו כרבי יהודה, הסוגיא בב"ב נוקטת כחכמים – כן מבואר בתוס' לפי תירוץ אחד. ולפירוש הרשב"א בדברי רבי אלעזר, סתם מתניתין כחכמים.

ומדברי הרמב"ם (מעשר ב, ז; מעשר שני ז, ו) נראה שמחלק בין חיוב מעשר ובין קיחה מכסף מעשר; אין התמד חייב במעשר כל שהוסיף פחות משליש, ואעפ"י שיש בו טעם יין – כחכמים. אבל ניקח מכסף מעשר, ואפילו סופו להחמיץ – כסתם מתניתין וכתב נחמן. ונראה שמקורו בירושלמי (מעשרות ה, ג). וטעם הדבר, שכיון שיצא יין מהרצנים ושינה את כל המים, עושה אותם דבר חשוב להלקח בכסף מעשר. ואפשר לפי"ז שדוקא כשמצא יותר ממדת המים שנתן, אבל בכדי מדתו אינו ניקח (עפ"י חדושי ר' מאיר שמהח. וע"ע בסגנון שונה באבני נזר יו"ד קיג, ל).

אף על פי שלדברי רבי יהודה חייב במעשר, אמר רבי אלעזר: אין מפרישים עליו מתמד אחר אלא ממנו עצמו, שמא יבוא להפריש מן החיוב על הפטור או מהפטור על החיוב, אם אחד מהם יחמיץ ואחד לא יחמיץ.

כן פרש"י ותוס'. והרמב"ן פירש שאפילו עבר זמן רב ולא החמיץ אין מפרישים, שמא באחד מהם יש יין מעורב ובאחד אין, או בזה מעט ובוזה הרבה.

וכן לענין השקה; תמד שלא החמיץ – משיקו במים. משהחמיץ – אין משיקו במים. [רבא סבר שאין מועילה השקה לתמד אלא אם תימדוהו במים טהורים ונטמאו, אבל מים טמאים מעיקרא, אין להם השקה אלא בפני עצמם. ואילו רב גביהה מבי כתייל תמה על כך והסיק שאין חילוק בדבר].

תמד שסופו להחמיץ; אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמיץ – קנה מעשר (ואין מועילה לו השקה לטהרו. תוס'), שנגלה הדבר למפרע שפרי הוא בשעת לקיחה [ולפי"ז העמיד רבה את משנתנו בתמד שלא החמיץ בסופו]. רבא תלה דין זה במחלוקת תנאים (כפרש"י ותוס'). אבל רמב"ן פרש בע"א; לחכמים אכן הולכים אחר סופו, אבל לרבי יוחנן בן גוריון יש לילך אחר המראה, וכיון שבטרם החמיץ מראהו וטעמו כמים – דינו כמים, הן לענין פסול המקוה בשלשה לוגין, הן לענין קיחה בכסף מעשר.

א. אף על פי שיש במים שבתמזד שלשה לוגין, כיון שהתמד סופו להחמיץ הרי דינו כפרי (לרב נחמן) אף לקולא; ניקח מכסף מעשר ואינו פוסל את המקוה (עפ"י תוס'). ויש מי שסובר שאם יש שלשה לוגין פוסל (עפ"י ריטב"א עירובין כט:), אך אין כן נראה משאר פוסקים, וכן יש לנקוט לדינא (עפ"י חזו"א י"ד קלב, י).

ב. יש מפרשים [בדעת הרמב"ם והתוס'] שלרבא, בתמד שסופו להחמיץ יש חילוק בין פסול מקוה ובין קיחה בכסף מעשר; כיון שמראהו כמראה יין אינו פוסל את המקוה לתנא דמתניתין, וניקח בכסף מעשר [ומה ששינונו אינו ניקח – היינו מפני הספק, שמא לא יחמיץ] (עפ"י ים של שלמה נד. והחזו"א י"ד קלב, י) תמה על סתימת הפוסקים שנראה אפילו סופו להחמיץ פוסל. ולדינא נשאר ב'צ"ע).

ג. תמד שאין ידוע אם סופו להחמיץ אם לאו; מפרש"י משמע שכיון שהרוב מחמיצים, ניקח בכסף מעשר. והתוס' כתבו שאין ניקח מספק, וכן מבואר שאין מועיל לו השקה. ומכל מקום אין פוסל את המקוה, שכל ספק במים שאובים אין פוסלים את המקוה. וברמב"ן משמע שפוסלים המקוה מספק.

ע' פרטים נוספים בב"ב צו.

האחים והשותפים, דינם בקלבון ובמעשר בהמה – ע' בבכורות נו.
יין או חלב המעורבים במים, פסילתם את המקוה – נתבאר במכות ג.

דף כו

- מח. א. הבת, באיזה גיל יש לה מכר (על ידי אביה) וקנס (באונס ומפתה)?
ב. באיזה גיל הבת יכולה למאן ומתי היא חולצת?
ג. מתי תוקעים להבדיל בין החול לקודש, ומתי מבדילים בתפילה ועל הכוס?

א. קטנה (– משנולדה עד י"ב שנה), אביה רשאי למכרה ככתוב. אבל לא נערה (שהרי אפילו מכורה יוצאה, כל שכן שלא תימכר).

לענין קנס; לדברי רבי מאיר, וכן דעת סתם מתניתין (רב), קטנה אין לה קנס. ולחכמים, מבת שלש שנים ויום אחד יש לה קנס. נערה יש לה קנס עד שתיבגר (– מבת י"ב שנה והביאה שתי שערות, למשך ששה חדשים), ככתוב.

נחלקו הראשונים להלכה, אם כר"מ או כחכמים (ע"ע פרטים בכתובות מ).

ב. קטנה שהשיאנה אמה ואחיה (אפילו מדעתה) יכולה למאן מבעלה ולצאת בלא גט. עד מתי – עד שתביא שתי שערות. דברי רבי מאיר, וכן דעת סתם מתניתין. רבי יהודה אומר: עד שירבה השחור על הלבן [שיהיו שתי שערות ארוכות שוכבות].
עפ"י נדה נב.

יש אומרים להלכה שיכולה למאן אפילו אחר הבאת שתי שערות, אם לא בעל (ע' בישוב הדבר עם סתם מתני' בשו"ת אבני נזר אה"ע שמו, ו).

הקטנה אינה חולצת (איש כתוב בפרשה, והוקשה אשה לאיש), שלא כנערה ובוגרת. [לדעת תנאים אחרת, אף הקטנה חולצת (רבי ישמעאל ברבי יוסי – יבמות קה: ולפי זה יש חליצה במקום מיאון)].

ג. תוקעים בכניסת שבת ויום טוב, כדי להבדיל את העם ממלאכה. ומבדילים ביציאת שבת או יו"ט. וברכת ההבדלה אחת בין בשבת בין ביו"ט.

יום טוב הסמוך לשבת מלפניו; תוקעים (להבדיל העם ממלאכת אוכל נפש) ולא מבדילים. לדברי רב יהודה תוקע ומריע מתוך תקיעה. ולדברי רב אסי תוקע ומריע בנשימה אחת (ומ"מ מפסיק בינתיים. רש"י) – בניגוד לתקיעה בשאר ערבי שבתות שתוקע ומריע בנפרד.

יו"ט הסמוך לשבת מאחריו; מבדילים ולא תוקעים. כיצד מבדילים? – המבדיל בין קדש לקדש. רבי דוסא אומר: בין קודש חמור לקודש הקל. ואין הלכה כרבי דוסא. ודוקא בחתימתה משנה, אבל פותח כרגיל בכל הבדלה 'המבדיל בין קדש לחול בין אור לחשך...'. כן אמרו רב יהודה ורב

נחמן. רב ששת בריה דרב אידי אמר: אף בפתיחה. ואין הלכה כמותו.
נמצא, מקום שיש תקיעה אין הבדלה וכל מקום שיש הבדלה אין תקיעה.
א. טעה במוצאי יום טוב וסיים 'המבדיל בין קדש לחול' – לא יצא, שהרי זה משנה ממשטב שטבעו
חכמים בברכות. כן נקט בספר 'שמירת שבת כהלכתה' כדין פשוט. ודעת הגר"ע יוסף שליט"א
שיצא (כן רשום אצלי על פי שיעורו בתשרי תש"ג. וצ"ב).
ב. יום הכפורים שחל להיות ערב שבת – לא היו תוקעים (ע"ע בשבת קיד).

פרק שני; דף כז

מט. א. כמה מהסימנים (= קנה וושט) צריך לשחוט בעוף ובבהמה, לכתחילה ובדיעבד – מהתורה ומדרבנן?
ב. מנין לשחיטה שהיא מן הצואר?
ג. מהו המקור לדיני שהיה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור?

א. השוחט רוב סימן אחד בעוף, וכן רוב מכל סימן וסימן בסימני הבהמה – שחיטתו כשרה. שחט חצי סימן בעוף
(בכלל זה חצי מכל סימן כדקתני להלן כח.), וכן סימן וחצי בבהמה – שחיטתו פסולה [למסקנא – פסולה מעיקר
הדין לדברי הכל, כדלהלן כח-כט].
לפי אפשרות-פירוש אחת בגמרא, לכתחילה יש לשחוט שני סימנים בעוף. ולפי אפשרות אחרת – יש לשחוט
לכתחילה בעוף ובבהמה את שני הסימנים במלואם ואין להסתפק ברובם.
א. רש"י כאן ועוד ראשונים מפרשים שהדין שלכתחילה – מדרבנן, גזרה שמא לא ישחוט רוב הסימן. ויש אומרים
מדאורייתא (ערמב"ן, רש"י כ: ד"ה וכל המעכב, ובמפרשים).
ב. נחלקו הראשונים האם הלכה כשתי הלשונות גם יחד, ויש לשחוט בעוף ובבהמה שני סימנים שלמים (ערמב"ן
כאן ולהלן כט. ור"ר. וכ"כ הרמב"ם א,ט) שהיא השחיטה המעולה. ועתוס' כט: (ד"ה למה) לענין בהמה, או הלכה כלשנא בתרא
ודי בעוף בסימן אחד אף לכתחילה (ערי"ף).
ג. נחלקו תנאים האם יש שחיטה לעוף מן התורה, או מדרבנן – כדלהלן. ופרשו ראשונים שלדברי הכל צריך
עכ"פ חיתוך הסימנים שבצואר מהתורה ולענין עיקור הסימנים – מחלוקת ראשונים (ע"ע לעיל כ).

ב. בתחילה דרשו החכמים כמה דרשות שהשחיטה בצואר (רב כהנא: ושחט –
ממקום ששח חטהו; רב ימר: וזבחת – ממקום שזב חטהו; תנדבר"י: ושחט – וסחט). והקשו על כך והסיקו שהלכה
למשה מסיני היא, ומן הכתובים הללו יש לדרוש שלא יעשה 'גיסטרא'.
פרש"י: שלא יחתוך המפרקת לשתים, אלא הסימנים בלבד [י"מ שאם חתך המפרקת אסור משום דם האברים
שפירש ולא יצא. ויש מכשירים על ידי מליחה. ויש שפרשו 'שלא יעשה גיסטרא' – שאין צורך בכך אבל
כשר]. לשון אחרת פרש"י: ללמד שלא ידרוס (וע' בחדושי הנצי"ב להלן ל:).
ויש מפרשים (עתוס' ועוד) שאף כי הלמ"מ היא שהשחיטה במקום צואר, הדרשות באות ללמד שהיא מהגרן ולא
מהעורף.

והובאו בגמרא שתי דרשות תנאים ששחיטה מן הצואר: מכך שיצא הראש מכלל הנתחים בענין
עריכת אברי הקרבן על האש, משמע שדינו להינתק [ע"י חיתוך סימנים] כבר בשחיטה, ולכך
הוצרך הכתוב לריבוי מיוחד שהראש בכלל עריכת האברים על המזבח (רבי חייא); זאת תורת
הבהמה והעוף – מה עוף הכשרו מן הצואר (- במליקת קדשים), אף בהמה [ונתמעט מראשו שרק
העוף הכשרו מול העורף, ולא בהמה].

ג. שהייה, דרסה, חלדה, הגרמה ועיקור – הלכה למשה מסיני שהן פוסלות בשחיטה.

הדריסה, לפי לשון אחת ברש"י, נלמדת מדרשת הכתוב ושחט או
זבחת – שלא יעשנו גיסטרא וכנ"ל. וכמה ראשונים חולקים. ויש אומרים שאסמכתא בעלמא
היא (ע' חדושי הרשב"א; גליון הש"ס לעיל ד.).
יש מהראשונים שכתב מקור לפסול הגרמה הוא מזוהבת – ממקום שזב כל הדם דהיינו
הסימנים, חתכהו, וכשמגרים אין שוחט בסימנים (ראב"ן רט. ונראה לפי"ו שההלכה באה לומר
שהחיתוך בסימנים ולא בלב, אבל יציאה ממקום הסימנים פסולה מקרא).
ויש צד לומר נפקותא בדבר; אם הוא לימוד מן הכתוב 'ושחט' הרי כשרס אין זו שחיטה כלל ויש בו איסור עשה